

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη & Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***« Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ »***

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Ζωγραφάκης Σ., Επ. Καθηγητής Γ.Π.Α

Αθήνα, 2010

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη & Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***« Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ »***

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Ζωγραφάκης Σ., Επ. Καθηγητής Γ.Π.Α

Αθήνα, 2010

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**« Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ »**

Μιχαήλ Ι. Σφακιανάκης

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ζωγραφάκης Σ., Επ. Καθηγητής Γ.Π.Α. (*Επιβλέπων*)

Δαμιανός Δ., Καθηγητής Γ.Π.Α.,

Σπαθής Π., Καθηγητής Γ.Π.Α.,

Τσιμπούκας Κ., Καθηγητής Γ.Π.Α.,

Κλωνάρης Ε., Επ. Καθηγητής Γ.Π.Α.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους αυτούς τους ανθρώπους που συνέβαλλαν στο να φέρω εις πέρας την παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου» του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στον κ. Ζωγραφάκη Σταύρο, Επίκουρο Καθηγητή του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος ήταν ο επιβλέπων καθηγητής. Η καθοδήγησή του, καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας, ήταν καθοριστική στη παρουσίαση του βέλτιστου δυνατού αποτελέσματος, όπως και το αμείωτο ενδιαφέρον που έδειξε, οι καίριες υποδείξεις του και η κριτική του, τόσο στο κείμενο όσο και στην ανάλυση, αλλά και οι πολύτιμες συμβουλές του και η υπομονή του.

Ευχαριστίες επίσης, οφείλω στο κ. Χατζησαββίδη Σωφρόνη, Καθηγητή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και στο κ. Γιαννάκη Γεώργιο, Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για την πολύτιμη βοήθειά τους στην ετυμολογική προσέγγιση της έννοιας της ανταγωνιστικότητας.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ που ίσως δεν είναι αρκετό, το οφείλω στην οικογένεια μου που με ενθάρρυναν για την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες έχουν σημειωθεί ραγδαίες και βαθιές αλλαγές σε όλο το οικονομικό οικοδόμημα, ως αποτέλεσμα της τεχνολογικής προόδου και της παγκοσμιοποίησης των αγορών. Οι τομείς της οικονομίας διαρκώς μεταβάλλονται και τροποποιούνται, με συνέπεια να επηρεάζεται η ανταγωνιστικότητα προϊόντων, κλάδων ή και χωρών. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών αγροτικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές, στις νέες αυτές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί. Για την αποκρυπτογράφηση της ανταγωνιστικότητας γίνεται ετυμολογική και εννοιολογική προσέγγιση της έννοιας της, και παρουσιάζονται δείκτες μέτρησης της. Στη συνέχεια, εξετάζεται η εξέλιξη του ελληνικού εμπορίου την περίοδο 1988-2007 σε χωρικό επίπεδο (συνολικά, ομάδες χωρών και μεμονωμένες χώρες), και σε κλαδικό επίπεδο (κλάδος αγροτικών προϊόντων και κατηγοριών του). Και τέλος γίνεται υπολογισμός δεικτών ανταγωνιστικότητας για το κλάδο των αγροτικών προϊόντων, που σχετίζονται με το εξωτερικό εμπόριο για την ίδια με παραπάνω περίοδο.

Λέξεις κλειδιά

Ανταγωνιστικότητα - Κλάδος αγροτικών προϊόντων – Εξωτερικό εμπόριο – Δείκτες ανταγωνιστικότητας

SUMMARY

The last three decades have been marked rapid and deep changes in entire the economic building, as resulting from the technological progress and the globalization of markets. The sectors of economy are permanently altered and modified, so that is influenced the competitiveness of products, branches or countries. Target of present work is the study of competitiveness of Greek agriculture products in the international markets, in these new conditions that have been shaped. For the decipherment of competitiveness is become etymological and conceptual approach of its significance, and is presented indicators of its measurement. Afterwards, is examined the development of Greek trade on period 1988-2007 in territorial level (totally, teams of countries and individual countries), and in sector-based level (branch of rural products and its categories). And finally, is become calculation of indicators of competitiveness for the branch of agriculture products, which is related with the exterior trade for the same previous period.

Keywords

Competitiveness - Branch of agriculture products - Exterior trade - Indicators of competitiveness

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
SUMMARY	5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	8
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	15
1.1 Ετυμολογική προσέγγιση Ανταγωνιστικότητας	15
1.2 Εννοιολογική προσέγγιση Ανταγωνιστικότητας	16
1.2.1 Διάκριση μεταξύ μικρο & μακρο ανταγωνιστικότητας.....	17
1.2.2 Διάκριση μεταξύ στατικών και δυναμικών εννοιών ανταγωνιστικότητας.....	20
1.2.3 Διάκριση μεταξύ ντετερμινιστικών και στοχαστικών και μεταξύ ex post και ex ante εννοιών ανταγωνιστικότητας.....	21
1.2.4 Διάκριση μεταξύ ανταγωνιστικότητας ως 'αποτέλεσμα' και ανταγωνιστικότητας ως 'διαδικασία'	22
2. ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	24
2.1 Γενική προσέγγιση μέτρησης της ανταγωνιστικότητας.....	24
2.2 Δείκτες που συνδέονται με το εξωτερικό εμπόριο.....	25
2.3 Δείκτες που σχετίζονται με την εσωτερική κατάσταση της οικονομίας.....	30
2.4 Δείκτες που αφορούν όλο το φάσμα της οικονομίας.....	33
3. ΕΞΕΛΙΞΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 1988-2007	35
3.1 Γενικά.....	35
3.2 Εξέλιξη και διάρθρωση εξαγωγών και εισαγωγών	36
3.2.1 Συνολική εξέλιξη εμπορίου.....	36
3.2.2 Διαχρονική εξέλιξη εμπορίου ανά ήπειρο	37
3.2.3 Διαχρονική εξέλιξη εμπορίου στην Ε.Ε.(11)	40
3.2.4 Διαχρονική εξέλιξη εμπορίου των πέντε μεγαλύτερων εξαγωγικών χωρών (σε αγροτικά προϊόντα) της Ελλάδας	42
3.3 Κλαδική ανάλυση της εξέλιξης και της διάρθρωσης των εξαγωγών και των εισαγωγών.....	44
3.3.1 Εξέλιξη εμπορίου του κλάδου των αγροτικών προϊόντων	44
3.3.2 Εξέλιξη εμπορίου κατηγοριών του κλάδου των αγροτικών προϊόντων	48

4. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	58
4.1 Μεθοδολογία-Προέλευση δεδομένων.....	58
4.2 Υπολογισμός δεικτών ανταγωνιστικότητας.....	60
4.2.1 Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές.....	60
4.2.2 Δείκτης μεριδίου αγοράς (Export Market Share)	64
4.2.3 Δείκτης RCA (αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτή-ματος)	68
4.2.4 Δείκτης Ανταγωνιστικότητας-Εξειδίκευσης (Net Export Index)	73
4.2.5 Δείκτης Ενδοκλαδικού Εμπορίου (Intra-Industry Trade Index).....	77
5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	86
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	88
1. Παράρτημα πινάκων	89
2. Παράρτημα διαγραμμάτων	123

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1 :	Διάφοροι ορισμοί ανταγωνιστικότητας.	19
Πίνακας 2.1 :	Σημαντικότεροι δείκτες Εθνικής Ανταγωνιστικότητας.	34
Πίνακας 3.1 :	Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.	36
Πίνακας 3.2 :	Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.	40
Πίνακας 4.1 :	Κατηγορίες-Υποκατηγορίες προϊόντων.	59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 3.1	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών – εισαγωγών της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.	37
Διάγραμμα 3.2	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	38
Διάγραμμα 3.3	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	39
Διάγραμμα 3.4	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών – εισαγωγών της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.	41
Διάγραμμα 3.5	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	42
Διάγραμμα 3.6	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	43
Διάγραμμα 3.7	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.	44
Διάγραμμα 3.8	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	45
Διάγραμμα 3.9	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	46
Διάγραμμα 3.10	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.	46
Διάγραμμα 3.11	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	47
Διάγραμμα 3.12	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	48
Διάγραμμα 3.13	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.	48
Διάγραμμα 3.14	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.	49
Διάγραμμα 3.15	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	50
Διάγραμμα 3.16	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	50

Διάγραμμα 3.17	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	51
Διάγραμμα 3.18	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	51
Διάγραμμα 3.19	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	52
Διάγραμμα 3.20	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.	52
Διάγραμμα 3.21	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος από την Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.	53
Διάγραμμα 3.22	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος από την Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.	53
Διάγραμμα 3.23	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	54
Διάγραμμα 3.24	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	55
Διάγραμμα 3.25	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	55
Διάγραμμα 3.26	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	56
Διάγραμμα 3.27	: Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	56
Διάγραμμα 3.28	: Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.	57
Διάγραμμα 4.1.α	: Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).	61
Διάγραμμα 4.1.β	: Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).	61
Διάγραμμα 4.2.α	: Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κλάδου χώρα αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	62
Διάγραμμα 4.2.β	: Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	63

Διάγραμμα 4.2.γ	: Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	63
Διάγραμμα 4.2.δ	: Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	64
Διάγραμμα 4.3.α	: Δείκτης μεριδίου αγοράς της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).	65
Διάγραμμα 4.3.β	: Δείκτης μεριδίου αγοράς της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).	66
Διάγραμμα 4.4.α	: Δείκτης μεριδίου αγοράς κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	66
Διάγραμμα 4.4.β	: Δείκτης μεριδίου αγοράς κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	67
Διάγραμμα 4.4.γ	: Δείκτης μεριδίου αγοράς κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	67
Διάγραμμα 4.4.δ	: Δείκτης μεριδίου αγοράς κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	68
Διάγραμμα 4.5.α	: Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων). ...	69
Διάγραμμα 4.5.β	: Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).	70
Διάγραμμα 4.6.α	: Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	71
Διάγραμμα 4.6.β	: Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	71
Διάγραμμα 4.6.γ	: Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	72
Διάγραμμα 4.6.δ	: Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	72
Διάγραμμα 4.7.α	: Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).	74

Διάγραμμα 4.7.β	Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).	74
Διάγραμμα 4.8.α	Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	75
Διάγραμμα 4.8.β	Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	76
Διάγραμμα 4.8.γ	Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	76
Διάγραμμα 4.8.δ	Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	77
Διάγραμμα 4.9.α	Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδος με την Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων). ...	78
Διάγραμμα 4.9.β	Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδος με την Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).	78
Διάγραμμα 4.10.α	Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	79
Διάγραμμα 4.10.β	Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	80
Διάγραμμα 4.10.γ	Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	80
Διάγραμμα 4.10.δ	Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.	81

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εάν συλλογιστεί κάποιος, ποια ήταν η κοινωνική, οικονομική και τεχνολογική κατάσταση της χώρας μας, μετά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου και του εμφυλίου (αρχές δεκαετίας του '50) και ποιά είναι σήμερα, άλλος θα ικανοποιηθεί, άλλος θα εκπλαγεί, άλλος θα τρομοκρατηθεί, άλλος θα ανακουφιστεί. Είναι εμφανές ότι, στη διάρκεια αυτών των τελευταίων εξήντα ετών, τεράστιες αλλαγές έχουν συντελεστεί τόσο σε εγχώριο, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ενώ επίσης, η ανάπτυξη της περιόδου αυτής και οι συνολικές επιδόσεις της οικονομίας, δεν μπορούν να συγκριθούν με κανένα τρόπο, με τα πολύ αργά βήματα εξέλιξης πολλών αιώνων.

Ειδικότερα, τις τελευταίες δυο με τρεις δεκαετίες, έχουν σημειωθεί ραγδαίες και βαθιές αλλαγές ως αποτέλεσμα της τεχνολογικής προόδου και της παγκοσμιοποίησης των αγορών. Για το λόγο αυτό, οι βασικοί μοχλοί ανάπτυξης και ευημερίας των χωρών, όπως το εμπόριο, οι επενδύσεις και οι χρηματοοικονομικές συναλλαγές, δεν είναι πλέον ικανοί από μόνοι τους να οδηγήσουν τις οικονομίες των χωρών. Η εξέλιξη του οικονομικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λειτουργούν, ίσως, διαδραματίζει πλέον το σημαντικότερο ρόλο.

Σε αυτό το περιβάλλον, οι σημαντικότερες αλλαγές που το έχουν ριζικά τροποποιήσει είναι η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η εισαγωγή του ευρωπαϊκού ενιαίου νομίσματος, η άρση προστατευτικών περιορισμών στο διεθνές εμπόριο (ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και συντελεστών παραγωγής από χώρα σε χώρα), η διεθνοποίηση και ολοκλήρωση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, αλλά και οι τεχνολογικές εξελίξεις στο χώρο της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών.

Μέσα σε αυτή τη καινούργια και διαρκώς μεταβαλλόμενη κατάσταση, δημιουργούνται νέες ευκαιρίες και προκλήσεις, τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και για τις χώρες παγκοσμίως. Νέοι παγκόσμιας εμβέλειας οικονομικοί παίκτες έχουν αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια, ενώ παραδοσιακοί τομείς της οικονομίας, όπως η γεωργία, οι μεταφορές και το λιανικό εμπόριο δέχονται όλο και εντονότερες πιέσεις, από τις συνεχώς αυξανόμενες συνθήκες ανταγωνισμού.

Έτσι τα τελευταία χρόνια, στην καρδιά των αναπτυξιακών επιλογών κάθε οικονομικού επιτελείου σε όλα τα επίπεδα (διεθνών οργανισμών, εθνικών κυβερνήσεων, επιχειρήσεων) δεσπόζει η ανταγωνιστικότητα.

Μέσα από αυτή την εργασία, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί, ποιά ήταν η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων τα προηγούμενα χρόνια στις διεθνείς αγορές, αν διαφαίνονται συγκριτικά πλεονεκτήματα και αν υπάρχουν προοπτικές μέσα στο νέο διευρυμένο οικονομικό περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί.

Η μεθοδολογία που ακολουθήσαμε στην έρευνά μας συνίσταται σε:

- α. Βιβλιογραφική επισκόπηση για την έννοια της ανταγωνιστικότητας
- β. Επεξεργασία στοιχείων εξαγωγών και εισαγωγών από τη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ, ούτως ώστε να υπολογιστούν δείκτες ανταγωνιστικότητας που βασίζονται στα στοιχεία αυτά και να παρουσιαστεί η δομή του εμπορίου των ελληνικών αγροτικών προϊόντων.
- γ. Κριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων από τον υπολογισμό των δεικτών ανταγωνιστικότητας, αλλά και της πορείας του εμπορίου των ελληνικών αγροτικών προϊόντων σε διεθνές επίπεδο.

Η εργασία αποτελείται από πέντε (5) κεφάλαια.

Στο 1^ο Κεφάλαιο πραγματοποιείται ετυμολογική και εννοιολογική ανάλυση της έννοιας της ανταγωνιστικότητας, προσεγγίζοντας την μέσα από διάφορες διακρίσεις της και καταγράφοντας ορισμούς που προκύπτουν από τις διακρίσεις αυτές.

Στο 2^ο Κεφάλαιο γίνεται περιγραφή και κατηγοριοποίηση δεικτών για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας.

Στο 3^ο Κεφάλαιο εξετάζεται το εξωτερικό εμπόριο της ελληνικής οικονομίας, τόσο συνολικά, όσο και για τον αγροτικό τομέα. Η ανάλυση αφορά την αξία των προϊόντων και γίνεται είτε σε ομάδες χωρών, είτε μεμονωμένα για τις μεγαλύτερες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδος, και κατά κατηγορίες αγροτικών προϊόντων.

Στο 4^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και στη συνέχεια γίνεται η παράθεση και η ανάλυση των αποτελεσμάτων της. Στόχος της έρευνας είναι να υπολογιστούν δείκτες ανταγωνιστικότητας και να μελετηθούν οι τάσεις των δεικτών την εικοσαετία 1988-2007.

Στο 5^ο Κεφάλαιο συνοψίζονται τα αποτελέσματα της μελέτης και συζητούνται οι προοπτικές του κλάδου των αγροτικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές.

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1.1 Ετυμολογική προσέγγιση Ανταγωνιστικότητας

Από το 1979, όταν πρωτοεισήχθει από τον Porter η έννοια των «αναταγωνιστικών δυνάμεων»¹ στη οικονομική βιβλιογραφία, ξεκίνησε ουσιαστικά να μελετάται η ανταγωνιστικότητα και να λαμβάνεται υπόψιν στην οικονομική ανάλυση. Έκτοτε, ένας μεγάλος αριθμός εννοιών της ανταγωνιστικότητας έχει προταθεί στην οικονομική και επιχειρηματική βιβλιογραφία. Όμως, αντίθετα με το συγκριτικό πλεονέκτημα, δεν έχει καθοριστεί αυστηρά στην διάρκεια των ετών που ακολούθησαν. Για το λόγο αυτό, θα ξεκινήσουμε την ανάλυση μας με την ετυμολογική προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας και στη συνέχεια θα προσεγγίσουμε την εννοιολογική ταυτότητα της, για να μελετήσουμε τον ορισμό της.

Ο όρος που χρησιμοποίησε ο Porter στη πρώτη του προσέγγιση ήταν "competitive", που προέρχεται από το "compete". Στην ελληνική γλώσσα, σύμφωνα με τα περισσότερα αγγλοελληνικά λεξικά, η μετάφραση της λέξης αμφιταλαντεύεται μεταξύ του "συναγωνίζομαι" και του "ανταγωνίζομαι", με κυριότερη την επικράτηση του πρώτου.

Το ρήμα "συναγωνίζομαι" σημαίνει ότι αγωνίζομαι μαζί με άλλους (η σημασία του "συν") σε μια παράλληλη αλλά όχι απαραίτητα κοινή προσπάθεια, να πετύχω ένα καλύτερο αποτέλεσμα. Έχει όμως και αυτό μια ανταγωνιστική σημασία, όπως και το ανταγωνίζομαι, αλλά με την έννοια της άμιλλας, αφού οι άλλοι τους οποίους συναγωνίζομαι είναι στο ίδιο με μένα επίπεδο. Έτσι, ένα καλό συνώνυμο του "συναγωνίζομαι" είναι το "αμιλλώμαι".

Το ρήμα "ανταγωνίζομαι" δηλώνει κυρίως την προσπάθεια που κάνει κάποιος να διακριθεί απέναντι σε κάποιον άλλον αντίπαλο, προϋποθέτοντας έτσι έναν ανταγωνισμό μεταξύ δύο αντίπαλων μερών. Έχει πιο πολύ την έννοια του ανταγωνισμού ως αντιπαλότητας που μπορεί να οδηγήσει σε εξοντωτικό για το ένα μέρος αγώνα. Έτσι, ένα καλό συνώνυμο του "ανταγωνίζομαι" είναι το "αντιμάχομαι" ή το "αντιπαλεύω". Τις περισσότερες φορές μεταφράζεται με τη λέξη "antagonise".

---

¹ Porter, M.E. (1979) 'How competitive forces shape strategy', Harvard Business Review, March/April 1979.

Όπως φαίνεται από τις δυο παραπάνω ετυμολογικές προσεγγίσεις, ο τελικός σκοπός που δηλώνεται και με τα δυο ρήματα είναι η επικράτηση/διάκριση, αλλά τα μέσα, με το "ανταγωνίζομαι", (μπορεί να) είναι και αθέμιτα, ενώ με το "συναγωνίζομαι" υπάρχουν κανόνες και αρχές. Επιπλέον, ένα δεύτερο σημαντικό στοιχείο είναι, εάν ο ανταγωνισμός οδηγεί σε εξόντωση ή όχι των συμμετεχόντων. Αυτές οι δύο διαφορές είναι πάρα πολύ σημαντικές για την οικονομική επιστήμη, διότι προσδιορίζουν το είδος της αγοράς μέσα στην οποία δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις και οι εθνικές οικονομίες. Οπότε, θα πρέπει να είμαστε πάρα πολύ προσεκτικοί στην μετάφραση και την ερμηνεία όρων, ειδικότερα όταν έχουν παρεμφερείς και πολλαπλές ερμηνείες, διότι μπορεί να οδηγηθούμε εξαρχής σε λάθος μονοπάτια αναλύσεων.

1.2 Εννοιολογική προσέγγιση Ανταγωνιστικότητας

Ήδη, από την ετυμολογική προσέγγιση παρατηρούμε μια ασάφεια στον προσδιορισμό του ορισμού της ανταγωνιστικότητας. Αυτό εμφανίζεται και στην οικονομική ανάλυση, όπου η έννοια της έχει αποκτήσει πολλαπλό περιεχόμενο, με πολλούς επιστήμονες να την προσεγγίζουν και ακόμη περισσότερους να επικρίνουν τους διατυπωμένους ορισμούς. Αν και εξακολουθεί να είναι μια δυσπρόσιτη έννοια, παρά την έντονη παρουσία της στο δημόσιο διάλογο, όλο και περισσότεροι οικονομολόγοι εστιάζουν την ανάλυση τους σε αυτό το ζήτημα. Έτσι πλέον, η συζήτηση σχετικά με την ανταγωνιστικότητα αποτελεί αναμφισβήτητο, ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια της σύγχρονης οικονομικής θεωρίας.

Όμως, όπως τονίζεται από τον Ketels², ο ορισμός μιας έννοιας, όπως η ανταγωνιστικότητα, ποτέ δεν είναι ορθός ή λανθασμένος με την απόλυτη έννοια. Μπορεί να είναι λανθασμένος ή ορθός με την έννοια του αν είναι κατάλληλη να απαντήσει συγκεκριμένα ερωτήματα έρευνας ή πολιτικής. Οπότε, βασικός στόχος στην ενότητα αυτή δεν είναι η εξαντλητική αναπαραγωγή των διαφόρων απόψεων που έχουν αναπτυχθεί στη βιβλιογραφία γύρω από την έννοια της ανταγωνιστικότητας, αλλά η σύντομη αναφορά σε βασικές διακρίσεις, ώστε στη συνέχεια να είναι σαφείς οι επιλογές των εννοιολογικών εργαλείων στα οποία θα στηριχθεί η ανάλυση που θα ακολουθήσει.

---

² Chr. H.M. Ketels, 'Michael Porter's Competitiveness framework – Recent Learnings and New Research Priorities', Journal of Industry, Competition and Trade, 6.2006, σελ. 116.

1.2.1 Διάκριση μεταξύ μικρο & μακρο ανταγωνιστικότητας.

Μια από τις βασικότερες διακρίσεις της ανταγωνιστικότητας αφορά στη μικρο- και μακρο-διάστασή της. Αυτή η διάκριση είναι ίσως η πιο σημαντική από όλες, επειδή η απλή επέκταση των μικροοικονομικών εννοιών στο μακροοικονομικό επίπεδο δημιουργεί προβλήματα, όπως είναι προφανές και από την περίπτωση του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Μικρο-ανταγωνιστικότητα

Στο μικροοικονομικό επίπεδο η ανταγωνιστικότητα εξετάζεται σε επίπεδο επιχείρησης, προϊόντος ή κλάδου και οι δείκτες ανταγωνιστικότητας έχουν μια πιο στέρεη θεωρητική βάση, επειδή εστιάζουν στα ουσιαστικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων. Έτσι, η ανταγωνιστικότητα, συνήθως, ορίζεται ως η δυνατότητα (ικανότητα) μιας επιχείρησης να επιβιώσει και να αναπτυχθεί, λαμβάνοντας υπόψη τον ανταγωνισμό άλλων επιχειρήσεων (στον ίδιο κλάδο ή την αγορά). Οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται για αγορές και πόρους και συνεπώς είναι σχετικά εύκολο να εξετάσει κανείς, συγκριτικά, την ανταγωνιστική τους θέση μετρώντας το μέγεθος ή την αύξηση των μεριδίων αγοράς³, τη δυνατότητα και την απόδοση των εξαγωγών⁴, τις αναλογίες τιμών⁵, τα κέρδη ή πιο σύνθετους και πολυδιάστατους δείκτες⁶. Αυτοί οι δείκτες διαφέρουν μεταξύ τους σε σχέση με τα διάφορα χαρακτηριστικά, και ειδικότερα από την άποψη του αριθμού των διαστάσεων που αυτοί εστιάζονται

Όμως, ο παραπάνω ορισμός εγείρει πολλά ερωτηματικά διότι παραβλέπει τους όρους με τους οποίους επιτυγχάνεται η επιβίωση και ανάπτυξη. Σημαντικές διαφορές δημιουργούνται αναλόγως τη δομή της αγοράς που δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις (τέλειος ανταγωνισμός, μονοπωλιακές και ολιγοπωλιακές καταστάσεις), ενώ καθοριστικός είναι και ο θεσμικός ρόλος του κράτους (ύπαρξη κρατικών επιδοτήσεων ή άλλα μέτρα προστατευτισμού).

---

³ Mandeng, O.J., 'International competitiveness and specialization', CEPAL Review, no.45, σελ. 39-52, December 1991.

⁴ Balassa, B., 'Trade liberalization and revealed comparative advantage', Manchester School, no.33, May 1965.

⁵ Durand, M. and Giorno, C., 'Indicators of international competitiveness: Conceptual aspects and evaluation', OECD Economic Studies, no.9, σελ. 147-182, Autumn 1987.

⁶ Porter, M., 'The competitive advantage of Nations', Harvard Business Review, no.2, March/April 1990.

Buckley, P.J., et al., 'The meaning of competitiveness', Servicing International Markets: Competitive Strategy of Firms (Ch. 2), Blackwell, Oxford, 1992.

Oral, M., 'A methodology for competitiveness analysis and strategy formulation in glass industry', European Journal of Operational Research, no.68, σελ. 9 - 22, 1993.

Σε σχέση με το πρόβλημα της στρέβλωσης των συνθηκών της αγοράς και του ανταγωνισμού, έχει σημασία, ότι ειδικά για μια χώρα μέλος της ΕΕ όπως η Ελλάδα, η εκτεταμένη απελευθέρωση των αγορών, η κατάργηση σημαντικών εργαλείων προστατευτισμού, το αυστηρό πλαίσιο των κανόνων του ανταγωνισμού της ΕΕ που καθορίζουν στενά όρια κρατικής στρεβλωτικής παρέμβασης στην αγορά αμβλύνουν σε μεγάλο βαθμό πολλές από τις αδυναμίες αυτές. Εξαίρεση αποτελούν τα αγροτικά προϊόντα λόγω των πολύμορφων παρεμβάσεων και του προστατευτισμού της ΚΑΠ, οι επιδόσεις των οποίων δεν μπορεί να θεωρηθούν ότι αντανακλούν το αποτέλεσμα της ελεύθερης λειτουργίας του ανταγωνισμού.

Λαμβάνοντας υπ' όψη τα παραπάνω, μπορεί να θεωρηθεί, ότι η μικρο-προσέγγιση οδηγεί σε σχετικά αξιόπιστα αποτελέσματα για την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και κλάδων, τα οποία βεβαίως πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη με τις επιφυλάξεις που επιβάλλονται λόγω των ατελειών που προαναφέρθηκαν.

Μακρο-ανταγωνιστικότητα

Στο μακροοικονομικό επίπεδο η ανταγωνιστικότητα εξετάζεται σε επίπεδο κράτους ή συνολικής οικονομίας και υιοθετείται μια πιο συνολική θεώρηση για την ανταγωνιστική ικανότητα μιας οικονομίας. Πάρα πολλοί οικονομολόγοι και διεθνείς οργανισμοί έχουν ασχοληθεί με τη διατύπωση του ορισμού της, λαμβάνοντας πολλές διαφορετικές παραμέτρους της. Κάποιοι την συνδέουν με την παραγωγικότητα, άλλοι με το εμπόριο, άλλοι με την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία, άλλοι με το κόστος εργασίας κ.α..

Όμως, ο μεγάλος αριθμός των διαστάσεων που περιλαμβάνονται στη μέτρηση της, αντικατοπτρίζει τη πολυπλοκότητα της έννοιας, αλλά είναι επίσης και μια πηγή ασάφειας. Έτσι, αν και η μελέτη για δείκτες μακρο-ανταγωνιστικότητας είναι η πιο πολυσυζητημένη, είναι η πιο διφορούμενη και με τις περισσότερες κριτικές, τόσο από θεωρητική σκοπιά, όσο και από τη σκοπιά της μεθοδολογίας και των κριτηρίων που εφαρμόζει.

Κυριότερος εκφραστής κριτικής είναι ο Krugman, ο οποίος παρομοίασε την έννοια της ανταγωνιστικότητας σαν μια επικίνδυνη ιδεοληψία⁷, και την εκτεταμένη συζήτηση για αυτή, ένα ζήτημα εσφαλμένα καθιερωμένο διαχρονικά για το διεθνές εμπόριο που μεταμφιέζεται σε μια νέα και φιλόδοξη ρητορική. Ο Krugman βέβαια, αναφερόταν σε μια ειδική πλευρά της συζήτησης για την ανταγωνιστικότητα, που

---

⁷ Krugman, P., 1994, 'Competitiveness: A dangerous obsession', Foreign Affairs 73(2): σελ.28-44.

συνδεόταν με τις ειδικές συνθήκες της αμερικανικής οικονομίας, όταν διατυπώθηκε η άποψη αυτή. Η βασική του ένσταση αφορούσε στο ότι οι χώρες δεν βρίσκονται σε οικονομικό ανταγωνισμό μεταξύ τους όπως βρίσκονται οι επιχειρήσεις, αφού ένα κράτος δεν μπορεί να σταματήσει τη λειτουργία του όταν δεν έχει θετικά οικονομικά αποτελέσματα. Οπότε, η αναφορά πολιτικών και οικονομολόγων στην ανταγωνιστικότητα αποτελεί μια υπεκφυγή από τα πραγματικά προβλήματα και τους εσωτερικούς διαρθρωτικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη δυναμική των εθνικών οικονομιών.

Μερικοί από τους ορισμούς της ανταγωνιστικότητας που έχουν διατυπωθεί δίνονται παρακάτω στον Πίνακα 1.1.

Πίνακας 1.1 : Διάφοροι ορισμοί ανταγωνιστικότητας

1. Competitiveness Advisory (Ciampi) Group 1995
<i>Πρέπει να δούμε την ανταγωνιστικότητα ως το κύριο μέσο αύξησης του βιοτικού επιπέδου, απασχόλησης των ανέργων και εξάλειψης της φτώχειας.</i>
2. ΟΟΣΑ 1996
<i>Η υποστήριξη της ικανότητας των επιχειρήσεων, κλάδων, περιφερειών, χωρών ή διακρατικών περιοχών να δημιουργούν σχετικά υψηλά επίπεδα εισοδήματος και απασχόλησης των συντελεστών τους, ενώ παραμένουν εκτεθειμένες στο διεθνή ανταγωνισμό.</i>
3. World Economic Forum 1996
<i>Η ικανότητα μιας χώρας να πετύχει διατηρήσιμα υψηλούς ρυθμούς αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.</i>
4. Institute for Management Development 2006
<i>Το πεδίο εκείνο της οικονομικής θεωρίας που αναλύει τα στοιχεία και τις πολιτικές εκείνες που διαμορφώνουν την ικανότητα μιας χώρας να δημιουργεί και να διατηρεί ένα περιβάλλον που υποστηρίζει μεγαλύτερη παραγωγή αξίας για τις επιχειρήσεις και μεγαλύτερη ευημερία για τους πολίτες.</i>
5. Buckley, et al. 1988
<i>Η έννοια της ανταγωνιστικότητας περιλαμβάνει τόσο την αποδοτικότητα (επίτευξη στόχων με το μικρότερο δυνατό κόστος) όσο και την αποτελεσματικότητα (επιλογή των κατάλληλων στόχων). Αυτή η επιλογή βιομηχανικών στόχων είναι κρίσιμη. Η ανταγωνιστικότητα περιλαμβάνει τόσο τους στόχους όσο και τα μέσα για την επίτευξή τους.</i>
6. Hatsopoulos, et al 1988
<i>Το κατάλληλο τεστ ανταγωνιστικότητας τότε, δεν είναι απλώς η ικανότητα μιας χώρας να εξισορροπεί το εξωτερικό της εμπόριο, αλλά η ικανότητά της να το πετύχει διασφαλίζοντας ένα αποδεκτό ρυθμό βελτίωσης του επιπέδου διαβίωσής της.</i>
7. Porter 1990
<i>Η μόνη αντίληψη της ανταγωνιστικότητας που έχει νόημα σε εθνικό επίπεδο είναι η εθνική παραγωγικότητα.</i>
8. Tyson 1992
<i>Η ικανότητά μας να προσφέρουμε αγαθά και υπηρεσίες που πληρούν τα κριτήρια του διεθνούς ανταγωνισμού ενώ οι πολίτες μας απολαμβάνουν ένα βιοτικό επίπεδο που αυξάνεται και είναι διατηρήσιμο.</i>
9. Von Tunzelmann 1995
<i>Οι ιστορικοί έτειναν να εξισώσουν την ανταγωνιστικότητα ... με πολιτική, τεχνολογική και εμπορική ηγεμονία.</i>

10. Fagerberg 1996
<i>Η ικανότητα μιας χώρας να πετύχει τους βασικούς στόχους της οικονομικής της πολιτικής, ιδιαίτερα την αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, χωρίς να αντιμετωπίσει προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών της.</i>
11. Aiginger 1996
<i>Μια χώρα θεωρείται ανταγωνιστική αν πουλάει αρκετά προϊόντα και υπηρεσίες, με εισοδήματα για τους συντελεστές συμβατά με τις προσδοκίες και βλέψεις (τρέχουσες και συνεχώς μεταβαλλόμενες) της χώρας, υπό συνθήκες (μακρο-οικονομικές και κοινωνικές) που κρίνονται ως ικανοποιητικές από τους πολίτες.</i>
12. Aiginger 2006
<i>Η ικανότητα μιας χώρας ή περιοχής να δημιουργεί ευημερία.</i>

1.2.2 Διάκριση μεταξύ στατικών και δυναμικών εννοιών ανταγωνιστικότητας.

Μια δεύτερη πολύ σημαντική πτυχή της ανταγωνιστικότητας αφορά, το κατά πόσο η έννοια της είναι στατική ή δυναμική.

Γνωρίζουμε ότι, ένας από τους σημαντικότερους περιορισμούς της αρχής του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι η στατική φύση του. Αφού το συγκριτικό πλεονέκτημα τείνει να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου, η πρόβλεψη των μελλοντικών εμπορικών ροών θα απαιτήσει τη γνώση, για το πώς το συγκριτικό πλεονέκτημα αλλάζει διαχρονικά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί διαμέσου της γνώσης των πηγών ή των προσδιοριστικών παραγόντων του εμπορίου, το οποίο στην ουσία είναι ένα μεγάλο μέρος της θεωρίας του εμπορίου και της πολιτικής. Όταν οι επιχειρήσεις ή οι βιομηχανίες αποκτούν μια νέα και ελπιδοφόρα τεχνολογία, μπορεί να ειπωθεί ότι απολαμβάνουν το δυναμικό συγκριτικό πλεονέκτημα, καθώς είναι πιθανό να κερδίσουν μερίδιο αγοράς. Παρόμοιες εκτιμήσεις ισχύουν και για την ανταγωνιστικότητα. Εάν για παράδειγμα μετριέται από το μερίδιο αγοράς, η αλλαγή στο μερίδιο αγοράς μπορεί να λαμβάνεται ως δυναμικός δείκτης ανταγωνιστικότητας. Αυτό είναι ένα σχετικότερο μέτρο της ανταγωνιστικής δύναμης από το ίδιο το μερίδιο αγοράς.

Στο μικρο επίπεδο, οι Krugman και Hatsopoulos⁸ χρησιμοποιούν το μερίδιο αγοράς σαν δείκτη ανταγωνιστικότητας και θεωρούν ότι το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα απεικονίζεται από το αυξανόμενο μερίδιο αγοράς. Επίσης, οι έννοιες που προτείνονται από τους Porter και Buckley et.al.⁹ περιλαμβάνουν και στατικές και δυναμικές πτυχές. Ο τελευταίος ενσωματώνοντας τρία χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων ή των βιομηχανιών, την ανταγωνιστική απόδοση, το ανταγωνιστικό

⁸ Krugman, P.R. and Hatsopoulos, G.N., 'The problem of U.S. competitiveness in manufacturing', New-England Economic Review, January/February 1987.

⁹ Βλ. Porter, M., 1990, ο.π., Buckley, P.J., et al., ο.π..

δυναμικό και τη διαδικασία διαχείρισής τους, δημιουργεί μια έννοια πολυδιάστατη και δυναμική, αφού εστιάζει στη δυνατότητα των επιχειρήσεων να προσαρμοστούν στις εξωγενείς αλλαγές και να επιτύχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στο μέλλον.

Στο μακρο επίπεδο, οι έννοιες που προτείνονται από τους Hatsopoulos et.al.¹⁰ και Markusen¹¹ είναι δυναμικές, δεδομένου ότι αναφέρονται σε αλλαγές στην ευημερία σε βάθος χρόνου. Αυτοί χρησιμοποιούν το δείκτη πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας (RER), ο οποίος μπορεί να μεταφέρει ένα μήνυμα που αφορά διαχρονικές αλλαγές, όμως μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μετρήσει, εγκαίρως, και το βαθμό μη νομισματικής ευθυγράμμισης σε μια συγκεκριμένη στιγμή. Ανάλογα με το πώς ακριβώς χρησιμοποιείται, μπορεί έχει στατική ή δυναμική ερμηνεία. Άλλες έννοιες στη δυναμική κατηγορία είναι εκείνες που προτείνονται από τους Aiginger¹² και Pitelis¹³. Και οι δύο αναφέρονται σε ολόκληρες οικονομίες και στηρίζονται σε υποκειμενικά κριτήρια, είτε σαν παράγοντες εισοδημάτων σύμφωνα με το επίπεδο φιλοδοξίας που φαίνεται ικανοποιητικό από τους ανθρώπους (Aiginger) ή τη βελτίωση ενός υποκειμενικά καθοριζόμενου δείκτη ευημερίας για μια χώρα (Pitelis). Προφανώς, αυτές οι έννοιες είναι προβληματικές όσον αφορά τη μέτρηση και τη διεθνή σύγκριση.

1.2.3 Διάκριση μεταξύ ντετερμινιστικών και στοχαστικών και μεταξύ ex post και ex ante εννοιών ανταγωνιστικότητας.

Διαφορές παρατηρούμε επίσης στη μελέτη των εννοιών της ανταγωνιστικότητας όσο αναφορά το ντετερμινιστικό ή το στοχαστικό χαρακτήρα τους.

Συνήθως, στη οικονομική βιβλιογραφία, οι περισσότερες έννοιες έχουν ντετερμινιστικό χαρακτήρα διότι στηρίζονται σε μετρήσεις αποτελεσμάτων (όπως εξαγωγών, εισαγωγών, τιμών, μεριδίων αγοράς, ρυθμών μεταβολής) που έχουν πραγματοποιηθεί και αντανakλούν πραγματικές επιδόσεις.

Μερικοί, όμως, εστιάζουν σε έννοιες της ευημερίας ή της δυναμικής απόδοσης που δεν είναι άμεσα αισθητές. Αυτές εξαρτώνται από ένα αριθμό διάφορων άλλων

---

¹⁰ Hatsopoulos, G., Krugman, P., and Summers, L., 'U.S. competitiveness: Beyond the trade deficit', *Science*, vol. 241, σελ. 299 – 307, 1988.

¹¹ Markusen, J.R., 'Productivity, Competitiveness, Trade Performance and Real Income: The Nexus Among Four Concepts', Minister of Supply and Services: Canada, 1992.

¹² Aiginger, K., 'A framework for evaluating the dynamic competitiveness of countries', *Structural Change and Economic Dynamics*, vol. 9, σελ. 159–188, 1998.

¹³ Pitelis, C.N., 'Supply-side strategy for productivity, competitiveness and convergence for the EU and the CEECs', in Marinova, S.T. and Marinow, M.A. (eds.), *Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*, Ashgate, Aldershot, UK, 2003.

μεταβλητών, οι οποίες θεωρείται ότι μπορούν να καθορίσουν την ανταγωνιστικότητα με στοχαστικά μοντέλα. Αυτές οι μεταβλητές έπειτα είτε επιλέγονται ως πληρεξούσια, είτε αυτές χρησιμεύουν ως στοιχεία στη στατιστική ανάλυση των δυσδιάκριτων δεικτών. Τέτοιες έννοιες προσθέτουν ένα στοιχείο αβεβαιότητας για τη σχετικότητα και τη στατιστική σημασία των προτεινόμενων μοντέλων.

Στενά συνδεδεμένη σε αυτήν την διάκριση είναι και η διάκριση μεταξύ των εκ των προτέρων και εκ των υστέρων εννοιών της ανταγωνιστικότητας. Οι εκ των προτέρων έννοιες τείνουν να είναι ντετερμινιστικές και απεικονίζουν το αποτέλεσμα του ανταγωνισμού. Έχουν το πλεονέκτημα ότι αποδεικνύουν ντε φάκτο το σημείο του επιτυχούς ανταγωνισμού, αλλά σπάνια αποκαλύπτουν τις πηγές ανταγωνιστικότητας. Για παράδειγμα, το μεγάλο ή το αυξανόμενο μερίδιο αγοράς είναι το αποτέλεσμα επιτυχημένου ανταγωνισμού και επομένως εκ των προτέρων ανταγωνιστικότητας αλλά δεν προσδιορίζει αν προκύπτει λόγω επιχορηγήσεων ή άλλων διαστρεβλώσεων των τιμών ή λόγω υψηλής παραγωγικότητας. Από την άλλη μεριά οι εκ των υστέρων έννοιες τείνουν να είναι στοχαστικές στη φύση και μετρούν την ετοιμότητα για ανταγωνισμό ή τη δυνατότητα ύπαρξης ανταγωνιστικότητας. Ενώ, παρουσιάζουν τις κύριες πηγές του πλεονεκτήματος, ασχέτως αν το πλεονέκτημα αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί ή όχι.

1.2.4 Διάκριση μεταξύ ανταγωνιστικότητας ως 'αποτέλεσμα' και ανταγωνιστικότητας ως 'διαδικασία'.

Η ανταγωνιστικότητα ως αποτέλεσμα είναι η απόδοση μιας οικονομίας ή περιοχής που μετριέται από ένα σύνολο στόχων πολύ στενών ή ίδιων με τα στοιχεία που περιλαμβάνονται συνήθως σε μια συνάρτηση ευημερίας ή στην αξιολόγηση του βιοτικού επιπέδου. Και σύμφωνα με τον Aiginger¹⁴ η ανταγωνιστικότητα ως αποτέλεσμα συνδέεται με τέσσερα στοιχεία:

- Τη βελτίωση του κατά κεφαλή ΑΕΠ
- Την αύξηση της απασχόλησης
- Την επίτευξη κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων, και
- Τη διατηρησιμότητα της ισορροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών και στα δημοσιονομικά.

---

¹⁴ Aiginger, K., 'Competitiveness: From a Dangerous Obsession to a Welfare Creating Ability with Positive Externalities', Journal of Industry, Competition and Trade, vol.6, no.2, σελ. 161-177, 2006.

Ο ορισμός της ανταγωνιστικότητας ως αποτέλεσμα, σαν ευημερία ενός έθνους ή σαν βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού του, μπορεί ακόμα να στερείται ακρίβειας αλλά τουλάχιστον αποκλείει ή αποτρέπει αρκετούς εναλλακτικούς ορισμούς, ειδικά εκείνους που εστιάζουν στα χαμηλότερα κόστη και στις εμπορικές ισορροπίες. Επιπλέον, η ανταγωνιστικότητα μια περιοχής, εάν ορίζεται ως η δυνατότητα να δημιουργήσει ευημερία, δεν πρέπει να είναι απαραίτητως εις βάρος μιας άλλης περιοχής. Ένας τέτοιος ορισμός είναι περιεκτικότερος από έναν τεχνικό δείκτη παραγωγικότητας που αφορά έναν δείκτη εκροών μιας ή περισσότερων εισροών (παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο, παραγωγικότητα ανά ώρα, συνολική παραγωγικότητα συντελεστού παραγωγής). Η παραγωγικότητα είναι ένα σημαντικό στοιχείο της ανταγωνιστικότητας ως αποτέλεσμα, αλλά δεν είναι, ούτε η μόνη πηγή ανταγωνιστικότητας ως διαδικασία, ούτε ο μόνος δείκτης της ανταγωνιστικότητας ως αποτέλεσμα.

Η ανταγωνιστικότητα ως διαδικασία εστιάζει στο τρόπο δημιουργίας της ανταγωνιστικότητας ως αποτέλεσμα. Συσχετίζεται με την προσέγγιση της συνάρτησης παραγωγής, αλλά δίνει περισσότερη έμφαση στους ποιοτικούς συντελεστές, και επομένως αναλύει την οργάνωση, τις δυναμικές, το σύστημα καινοτομίας, τους θεσμούς και τους μη οικονομικούς παράγοντες. Έτσι, σε επίπεδο επιχείρησης, ερευνώνται οι παράγοντες που δημιουργούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και έπειτα οι ικανότητες και οι διαδικασίες που βοηθούν στο να υποστηριχθούν τα δημιουργούμενα πλεονεκτήματα. Σε περιφερειακό επίπεδο, αναζητούνται υποστηρικτικοί θεσμοί, κλάστερες επιχειρήσεων, κοινωνικά οφέλη ή κόστη, και σύνδεσμοι προς τα πάνω και προς τα κάτω της παραγωγικής αλυσίδας. Σε εθνικό επίπεδο, αναλύεται το σύστημα καινοτομίας, η ποιότητα της εκπαίδευσης, η δια βίου μάθηση, η υλική και άυλη υποδομή, η εμπιστοσύνη κ.λ.π..

2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

2.1 Γενική προσέγγιση μέτρησης της ανταγωνιστικότητας

Η αυξανόμενη προβολή των θεμάτων ανταγωνιστικότητας έχει οδηγήσει και σε έντονο ενδιαφέρον για τη μέτρηση και συγκριτική αποτίμησή της. Έτσι, πληθώρα δεικτών και μεθοδολογιών επιστρατεύονται από διάφορες εθνικές υπηρεσίες, διεθνείς οργανισμούς και επιστήμονες για τη γεωγραφική και διαχρονική παρακολούθηση των εξελίξεων στην ανταγωνιστικότητα χωρών, περιφερειών, κλάδων παραγωγής, προϊόντων και επιχειρήσεων. Η χρήση συγκεκριμένων δεικτών για τη μέτρηση ευρειών εννοιών, όπως αυτή της ανταγωνιστικότητας, είναι φυσικό να ενέχει μεθοδολογικά προβλήματα και να προκαλεί αντιρρήσεις. Τα τέσσερα βασικά «σταυροδρόμια», από τα οποία οφείλει να περάσει οποιαδήποτε προσέγγιση μέτρησης της έννοιας, αφορούν: (α) την επιλογή μεταξύ ενός μονοδιάστατου δείκτη, ή περισσότερων δεικτών, (β) την επιλογή του κατάλληλου πεδίου αναφοράς, (γ) την επιλογή μεταξύ ποσοτικών μεγεθών και ποιοτικών/υποκειμενικών δεικτών και (δ) την επιλογή μεταξύ της δημιουργίας σύνθετων (αθροιστικών) δεικτών, ή της διατήρησης των μεμονωμένων, απλών δεικτών.

Στα πλαίσια αυτά, τα διάφορα κριτήρια που έχουν χρησιμοποιηθεί στη βιβλιογραφία μπορούν να διακριθούν ανάλογα με το αν:

- στηρίζονται στα δεδομένα του διεθνούς εμπορίου,
- λαμβάνουν υπ' όψη την εσωτερική κατάσταση της οικονομίας ή
- αφορούν όλο το φάσμα της οικονομίας

Για κάθε μια από τις προσεγγίσεις αυτές έχουν αναπτυχθεί εξειδικευμένοι δείκτες. Κανένας πάντως δείκτης από μόνος του δεν έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει το μοναδικό κριτήριο ανταγωνιστικής ικανότητας είτε σε επίπεδο προϊόντος, είτε κλάδου, είτε πολύ περισσότερο οικονομίας συνολικότερα.

2.2 Δείκτες που συνδέονται με το εξωτερικό εμπόριο

α) Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές

Είναι ο πιο απλός δείκτης και ορίζεται ως ο λόγος μεταξύ εξαγωγών και εισαγωγών, με τη μορφή :

$$T = X_{i,j}^k / M_{i,j}^k$$

όπου το X αντιπροσωπεύει τις εξαγωγές το M τις εισαγωγές, το k είναι το υπό εξέταση προϊόν ή κλάδος, i η υπό εξέταση χώρα και j η συναλλασσόμενη χώρα ή ομάδα χωρών με την χώρα i.

Ο δείκτης παίρνει τιμές από 0 (απουσία εξαγωγών) έως $+\infty$ (απουσία εισαγωγών) και στόχος του είναι να δείξει σε ποιο βαθμό καλύπτονται οι εισαγωγές που γίνονται από μια χώρα για ένα προϊόν, από τις εξαγωγές προς τη χώρα αυτή για το ίδιο προϊόν.

Κύριο μειονέκτημα του, είναι ότι δεν λαμβάνει καθόλου υπόψη του την εσωτερική αγορά και την παραγωγή μιας χώρας, ενώ δεν δίνει κάποια πληροφόρηση για το βάρος που έχει το εξωτερικό εμπόριο για τη χώρα που εξετάζεται. Για παράδειγμα, ο δείκτης μπορεί να δώσει τιμή 2, αν και οι εξωτερικές ανταλλαγές είναι χαμηλές (π.χ. $X=1000$, $M=500$), ενώ μπορεί να δώσει τιμή 1,5 παρόλο που οι εξωτερικές ανταλλαγές είναι υψηλές (π.χ. $X=45.000$, $M=30.000$). Όμως στο πρώτο παράδειγμα το πλεόνασμα που διαμορφώνεται είναι 500, ενώ στο δεύτερο 15.000.

β) Δείκτης μεριδίου αγοράς (Export Market Share)

Ο δείκτης μεριδίου αγοράς δίνεται από τη παρακάτω σχέση :

$$XMS = X_{i,j}^k / M_{j,w}^k$$

όπου τα X, M, k, i και j αντιπροσωπεύουν ότι και παραπάνω, ενώ w είναι το σύνολο του κόσμου.

Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 0 έως 1 και βασικός σκοπός του είναι να διαφανεί η συμμετοχή και η διείσδυση των εξαγωγών μιας χώρας σε μια αγορά, ή αντιστρόφως, η εξάρτησή της αγοράς αυτής από τον εξαγωγέα και ο βαθμός κάλυψης των καταναλωτικών δυνατοτήτων της (Traill and Da Silva, 1994¹⁵).

---

¹⁵ Traill B. and Da Silva J.G., (1994), "Trade foreign investment and competitiveness in the European food industries", *Discussion Paper Series*, No 1

γ) Δείκτης RCA (αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος)

Ο πιο σημαντικός δείκτης προσδιορισμού του συγκριτικού πλεονεκτήματος ενός προϊόντος ή κλάδου μιας οικονομίας είναι ο δείκτης του αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος (Revealed Comparative Advantage Index ή RCA).

Η πρώτη εμπειρική μελέτη στον τομέα του RCA έγινε από τον Liesner¹⁶ (1958) ο οποίος πρότεινε σαν απλό μέτρο RCA το ακόλουθο¹⁷:

$$RCA_1 = X_{i,j}^k / X_{n,j}^k$$

όπου το X αντιπροσωπεύει τις εξαγωγές, το k είναι το υπό εξέταση προϊόν ή κλάδος, i η υπό εξέταση χώρα, n είναι ένα σύνολο χωρών σαν βάση σύγκρισης (π.χ. η Ευρωπαϊκή Ένωση) και j η συναλλασσόμενη χώρα ή ομάδα χωρών με την χώρα i και το σύνολο χωρών n.

Το 1965, ο Balassa βελτιώνει και εξελίσσει τον παραπάνω δείκτη και υπό αυτή τη προσέγγιση γίνεται ευρέως γνωστός¹⁸. Από τότε, έχει επικρατήσει ο RCA να αποκαλείται δείκτης Balassa και να χρησιμοποιείται εκτεταμένα εμπειρικά για να προσδιορίσει τους αδύνατους και τους ισχυρούς τομείς εξαγωγών μιας χώρας. Ο δείκτης αυτός παίρνει την εξής μορφή:

$$RCA_2 = \frac{X_{i,j}^k / X_{i,j}^t}{X_{n,j}^k / X_{n,j}^t} = \frac{X_{i,j}^k / X_{n,j}^k}{X_{i,j}^t / X_{n,j}^t}$$

όπου τα X, i, j, n και k αντιπροσωπεύουν ότι και παραπάνω ενώ το t είναι ένα σύνολο προϊόντων (ή κλάδος ή σύνολο εξαγωγών).

Ο RCA₂ μετρά τις εξαγωγές ενός προϊόντος μιας χώρας σχετικά με τις συνολικές εξαγωγές της και τις αντίστοιχες εξαγωγές ενός συνόλου χωρών. Ο δείκτης Balassa παίρνει τιμές από μηδέν έως άπειρο. Εάν RCA₂>1, η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στο συγκεκριμένο προϊόν σε σχέση με το σύνολο των χωρών που γίνεται η σύγκριση. Αντιθέτως εάν RCA₂<1, η χώρα έχει συγκριτικό μειονέκτημα για το προϊόν αυτό. Βασικό μειονέκτημα του δείκτη είναι ότι δεν λαμβάνει υπόψη του τις εισαγωγές, οι οποίες παίζουν σημαντικό ρόλο στις εμπορικές συναλλαγές ειδικά όταν

¹⁶ Liesner, H.H. (1958), "The European Common Market and British industry," *Economic Journal* 68: 302-316

¹⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Liesner προσπάθησε αρχικά να μετρήσει το αποκαλυπτόμενο συγκριτικό πλεονέκτημα της Βρετανίας σε σχέση με την τότε κοινή αγορά.

¹⁸ Balassa, B. (1965), "Trade Liberalisation and 'Revealed' Comparative Advantage", *The Manchester School*, 33, 99-123

αυτές είναι πολύ περισσότερες από τις εξαγωγές ή όταν το μέγεθος της χώρας είναι ιδιαίτερα μεγάλο.

Επίσης, σημαντική ήταν η συνεισφορά του Vollrath¹⁹ (1991), ο οποίος προσέγγισε το αποκαλυπτόμενο συγκριτικό πλεονέκτημα με τρεις εναλλακτικούς τρόπους μέτρησης του RCA μιας χώρας. Αυτές οι εναλλακτικές μορφές του RCA είναι:

α) το σχετικό εμπορικό πλεονέκτημα (RTA)

$$RCA_3 = RTA = RXA - RMA = RCA_2 - RMA = \frac{X_{i,j}^k / X_{i,j}^t}{X_{n,j}^k / X_{n,j}^t} - \frac{M_{i,j}^k / M_{i,j}^t}{M_{n,j}^k / M_{n,j}^t}$$

όπου RXA ονομάζεται δείκτης σχετικού εξαγωγικού πλεονεκτήματος και ισούται με το RCA₂ και RMA ονομάζεται δείκτης σχετικής διείσδυσης εισαγωγών και υπολογίζεται όπως ο RCA₂ αλλά αντί για εξαγωγές (X) περιλαμβάνει εισαγωγές (M).

Θετική τιμή του RTA φανερώνει ανταγωνιστικότητα, εξειδίκευση και συγκριτικό πλεονέκτημα στο εμπόριο ενός προϊόντος. Αντίθετα, αρνητική τιμή δείχνει έλλειψη ανταγωνιστικότητας και συγκριτικό μειονέκτημα. Επίσης, ο δείκτης RTA υπερέρχει του RCA του Balassa γιατί ενσωματώνει ταυτόχρονα τις εισαγωγές και τις εξαγωγές, αντιπροσωπεύοντας πληρέστερα τις πραγματικές συνθήκες εμπορίου στα προϊόντα που υπάρχει ενδοκλαδικό εμπόριο και όχι μονόδρομες εμπορικές σχέσεις. Όμως, ο δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος εισαγωγών RMA παρουσιάζει ένα μειονέκτημα γιατί επηρεάζεται από τα μέτρα προστατευτισμού μιας χώρας έναντι των εισαγωγών και είναι πιθανό να αποδώσει λανθασμένα χαμηλότερες τιμές, οπότε επηρεάζει αρνητικά και ο δείκτης RTA.

β) ο λογάριθμος του σχετικού εξαγωγικού πλεονεκτήματος (lnRXA)

$$RCA_4 = \ln RXA = \ln RCA_2$$

γ) η αποκαλυπτόμενη ανταγωνιστικότητα (RC)

$$RCA_5 = RC = \ln RXA - \ln RMA$$

Οι παραπάνω δείκτες εξετάζουν το εμπόριο κάποιων χωρών μεταξύ τους. Όμως, κάποιοι προσπάθησαν να δημιουργήσουν δείκτες RCA που να επικεντρώ-

¹⁹ Vollrath, T.L. (1991). 'A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage', *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol. 127, pp. 265-280.

νονται μόνο στο εμπόριο μιας εξεταζόμενης χώρας. Οι παρακάτω δείκτες είναι οι κυριότεροι που έχουν εμφανιστεί στη βιβλιογραφία.

Ο Neven²⁰ (1995) ορίζει τον δείκτη RCA ως τη διαφορά μεταξύ του μεριδίου εξαγωγών και του μεριδίου εισαγωγών για ένα προϊόν:

$$RCA_6 = \frac{X_{i,j}^k}{X_{i,j}^T} - \frac{M_{i,j}^k}{M_{i,j}^T}$$

όπου τα X, M, i, j και k αντιπροσωπεύουν ότι και παραπάνω ενώ T είναι το σύνολο των εξαγωγών ή των εισαγωγών της χώρας i.

Οι Dimelis and Gatsios²¹ (1995) χρησιμοποιούν²² έναν παρεμφερή τύπο:

$$RCA_7 = \frac{RCA_6}{\frac{X_{i,j}^k}{X_{i,j}^T} + \frac{M_{i,j}^k}{M_{i,j}^T}} = \frac{\frac{X_{i,j}^k}{X_{i,j}^T} - \frac{M_{i,j}^k}{M_{i,j}^T}}{\frac{X_{i,j}^k}{X_{i,j}^T} + \frac{M_{i,j}^k}{M_{i,j}^T}}$$

Η διακύμανση της τιμής του δείκτη και για τους δυο παραπάνω μορφές του δείκτη κυμαίνεται από το -1 έως +1. Τιμές θετικές και κυρίως κοντά στην μονάδα συνεπάγονται εξειδίκευση και συγκριτικό πλεονέκτημα στο εμπόριο ενός προϊόντος, ενώ αρνητικές τιμές φανερώνουν έλλειμμα ανταγωνιστικότητας.

δ) Δείκτης Ανταγωνιστικότητας–Εξειδίκευσης (Net Export Index)

Ο δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης δείχνει εάν υπάρχει στο εμπόριο ενός προϊόντος για μια χώρα εξειδίκευση σε σχέση με μια άλλη χώρα. Η μαθηματική μορφή του δείκτη είναι,

$$NX = \frac{X_{i,j}^k - M_{i,j}^k}{X_{i,j}^k + M_{i,j}^k}$$

όπου τα X, M, k, i και j αντιπροσωπεύουν ότι και παραπάνω.

Ο δείκτης βασίζεται στο γεγονός πως μεταξύ δύο χωρών που έχουν εμπορικές σχέσεις, η χώρα με τις ευνοϊκότερες συνθήκες παραγωγής και εμπορίας σε έναν κλάδο θα πραγματοποιεί μεγαλύτερες εξαγωγές απ' ότι εισαγωγές από την άλλη

²⁰ Neven, D. (1995): Trade Liberalization with Eastern Nations: How Sensitive? In: R. Faini and Portes, R. (eds.): *EU Trade with Eastern Europe: Adjustment and Opportunities*. London: CEPR

²¹ Dimelis, S. and Gatsios, K. (1995): Trade with Central and Eastern Europe: The Case of Greece. In: R. Faini and Portes, R. (eds.): *EU Trade with Eastern Europe: Adjustment and Opportunities*. London: CEPR

²² Αναλύουν το εμπόριο μεταξύ της Ελλάδας και των Ανατολικών Χωρών της Ευρώπης

χώρα. Συνεπώς θα είναι πιο εξειδικευμένη και ανταγωνιστική στο εμπόριο του συγκεκριμένου προϊόντος από την άλλη.

Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από το -1 ως το +1. Όταν η τιμή είναι ίση με τη μονάδα τότε η χώρα i είναι απόλυτα εξειδικευμένη στο εμπόριο του προϊόντος k σε σχέση με την χώρα j . Τιμή ίση με -1 σημαίνει απουσία εξειδίκευσης για τη χώρα i , ενώ όταν η τιμή του δείκτη είναι ίση με μηδέν παρουσιάζεται ουδετερότητα.

Σοβαρό μειονέκτημα του δείκτη είναι πως αγνοεί το συνολικό εμπόριο και τα ανταγωνιστικά κράτη. Για παράδειγμα, μία χώρα που είναι αυτάρκης σε ένα προϊόν (μηδαμινές εισαγωγές) και παρουσιάζει μικρές εξαγωγές θα δίνει τιμή ίση με τη μονάδα. Μ' αυτό τον τρόπο συμπεραίνεται λανθασμένα πως η χώρα είναι ανταγωνιστική και απόλυτα εξειδικευμένη στο εμπόριο του συγκεκριμένου προϊόντος. Γι' αυτό το λόγο ο δείκτης χρησιμοποιείται με ιδιαίτερη προσοχή και η εξαγωγή συμπερασμάτων από τα αποτελέσματά του γίνεται με επιφυλακτικότητα

ε) Δείκτης Ενδοκλαδικού Εμπορίου (Intra-Industry Trade Index)

Ο δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου αποκαλύπτει τη δομή των εμπορικών σχέσεων μεταξύ δύο χωρών (ενδο-κλαδικό ή δια-κλαδικό εμπόριο). Ουσιαστικά είναι μια τροποποίηση του δείκτη ανταγωνιστικότητας – εξειδίκευσης (Net Export Index) και έχει τη παρακάτω μαθηματική μορφή,

$$IIT = 1 - |NX| = 1 - \left| \frac{X_{i,j}^k - M_{i,j}^k}{X_{i,j}^k + M_{i,j}^k} \right|$$

Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από το 0 ως το +1. Όταν ο δείκτης παίρνει τιμή 0 τότε το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών χαρακτηρίζεται ως διακλαδικό. Ενδοκλαδικό εμπόριο έχουμε στη περίπτωση που ο δείκτης παίρνει τιμή ίση με +1.

Στο διακλαδικό εμπόριο υπάρχουν μόνο εισαγωγές ή εξαγωγές ενός προϊόντος μεταξύ δύο χωρών, εξαιτίας των διαφορών στους συντελεστές παραγωγής των χωρών και λόγω του συγκριτικού πλεονεκτήματος της μιας χώρας έναντι της άλλης, υποδηλώνοντας παραδοσιακές μορφές ανταλλαγών προϊόντων.

Στο ενδοκλαδικό εμπόριο υπάρχει ισοδύναμη ανταλλαγή (ίση αξία εξαγωγών και εισαγωγών) του προϊόντος, αλλά διαφοροποιημένων τύπων του ίδιου προϊόντος, που αποδίδεται στη τεχνολογική έρευνα και στις οικονομίες κλίμακας.

2.3 Δείκτες που σχετίζονται με την εσωτερική κατάσταση της οικονομίας

Μια δεύτερη κατηγορία δεικτών που αποτυπώνει την ανταγωνιστική κατάσταση μιας οικονομίας, σχετίζεται με δείκτες που εστιάζουν στην εσωτερική κατάσταση της. Οι δείκτες αυτοί συνήθως παίρνουν τη μορφή σύγκρισης, είτε της εξέλιξης των τιμών, είτε της εξέλιξης μεταξύ του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, μεταξύ των χωρών. Διαφορές μεταξύ τους, θεωρείται ότι αντανακλούν μεταβολές στη σχετική ανταγωνιστική θέση (ενίσχυση ή αποδυνάμωση). Βασική προϋπόθεση για να γίνει σύγκριση και στις δύο περιπτώσεις, είναι η έκφραση των τιμών στην ίδια μονάδα μέτρησης (κοινό νόμισμα), κάτι το οποίο επιτυγχάνεται με την χρησιμοποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι κυριότεροι από τους δείκτες αυτούς παρατίθενται παρακάτω.

Δείκτης ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας

Η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία (E^n , nominal exchange rate) είναι η τιμή του εθνικού νομίσματος, που εκφράζεται σε μονάδες του ξένου νομίσματος

$$E^n = \frac{C^f}{C^d}$$

C^f ξένο νόμισμα, C^d εθνικό νόμισμα

Οπότε, αν P^* είναι η τιμή των διεθνών αγαθών που εκφράζονται σε διεθνές νόμισμα (π.χ. \$), τότε η εγχώρια τιμή των προϊόντων του εξωτερικού είναι P^*/E^n , όπου E^n είναι η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία (π.χ. \$ ανά €). Αντίστροφα, αν P είναι η τιμή των εγχώριων προϊόντων σε εγχώριο νόμισμα, η τιμή τους σε ξένο νόμισμα είναι $E^n * P$ και μετριέται σε δολάρια (το P μετριέται σε €, το P^* μετριέται σε \$ και το E^n εκφράζεται σε όρους \$/€, επομένως, P^*/E^n μετριέται σε €, και $E^n * P$ σε \$).

Δείκτης πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας

Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία (E^r , real exchange rate) είναι μία ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία που λαμβάνει υπόψη τα επίπεδα πληθωρισμού και στις δύο χώρες. Ουσιαστικά προκύπτει από διπλό αποπληθωρισμό για τις ξένες και τις εγχώριες τιμές των προϊόντων με κάποιο κατάλληλο δείκτη τιμών.

$$E^r = E^n * \frac{DP^f}{DP^d}$$

DP^f δείκτης τιμών ξένης χώρας, DP^d δείκτης τιμών χώρας

Αν η τιμή του E^f αυξάνεται, τότε η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία ανατιμάται, παράγοντας που κατ' αρχήν φαίνεται να επηρεάζει αρνητικά τη διεθνή ανταγωνιστικότητα μιας χώρας, διαφορετικά, αν το E^f μειώνεται, τότε υποτιμάται.

Επειδή όλες οι χώρες δεν αντιμετωπίζουν την ίδια συναλλαγματική διαταραχή (π.χ. μια ανατίμηση του ευρώ) με τον ίδιο τρόπο, δημιουργήθηκε η ανάγκη εύρεσης δεικτών που να λαμβάνουν υπόψη τους και άλλους παράγοντες. Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκαν δείκτες, από τους παραπάνω, οι οποίοι συμπεριλαμβάνουν τους παράγοντες αυτούς.

Δείκτης ονομαστικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας

Η ονομαστική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (E^{ne} , nominal effective exchange rate) μιας χώρας παρακολουθεί τις εξελίξεις στην αξία του νομίσματος της χώρας σε σχέση με τα νομίσματα των βασικών εμπορικών της εταίρων και άρα υπολογίζεται ως ο σταθμικός μέσος όρος των διμερών ονομαστικών συναλλαγματικών ισοτιμιών προς τα νομίσματα αυτών των χωρών.

$$E^{ne} = \prod_i (W_i * E_i^n)$$

i χώρα-εμπορικός εταίρος, W_i η στάθμιση για κάθε χώρα

Δείκτης πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας

Η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (E^{re} , real effective exchange rate) αντιστοιχεί στην ονομαστική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία, με τη διαφορά ότι είναι αποπληθωρισμένη με κάποιο κατάλληλο δείκτη σχετικών τιμών.

$$E^{re} = \prod_i (W_i * E_i^r)$$

i χώρα-εμπορικός εταίρος, W_i η στάθμιση για κάθε χώρα

Στην ουσία, η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία παρακολουθεί την ανταγωνιστικότητα κόστους ή τιμών μιας χώρας σε σχέση με τους κύριους εμπορικούς της ανταγωνιστές. Η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία είναι ένας από τους σημαντικότερους δείκτες ανταγωνιστικότητας της χώρας στην παγκόσμια αγορά. Εάν η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία αυξηθεί τότε η ανταγωνιστική θέση της χώρας έχει επιδεινωθεί, αφού για τους ξένους

αγοραστές οι εξαγωγές γίνονται πιο ακριβές και το μέγεθος τους μειώνεται, αντίθετα, οι εισαγωγές φθηναίνουν για τους ημεδαπούς αγοραστές και το μέγεθος τους αυξάνεται.

Ανάλογα με τον αποπληθωριστή που χρησιμοποιεί κανείς, μπορούν να προκύψουν διαφορετικοί δείκτες πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Οι πιθανοί αποπληθωριστές είναι:

- δείκτης τιμών καταναλωτή (consumer price index -CPI)
- Ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ (Price deflator GDP -PGDP),
- Ο αποπληθωριστής τιμών των εμπορεύσιμων, που είναι κατάλληλα για τη διεθνή ανταλλαγή, αγαθών και υπηρεσιών (Price deflator, exports of goods and services -PEX)
- Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας (Nominal unit labour cost, total economy - ULCE)
- Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στη μεταποίηση (Nominal unit wage cost, manufacturing –ULCM)

Ωστόσο, στην περίπτωση αυτών των δεικτών υπάρχουν σοβαρά προβλήματα, και παρόλο που οι δείκτες τιμών και κόστους χρησιμοποιούνται συχνά ως κριτήρια μεταβολής της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας, στην ουσία δεν επιτρέπουν να εξαχθούν εξειδικευμένα συμπεράσματα σχετικά με την ανταγωνιστικότητα προϊόντων ή κλάδων. Μερικά από τα μειονεκτήματα αυτά είναι :

Η εξέλιξη της πραγματικής αμοιβής εργασίας ανά μονάδα προϊόντος είναι διαθέσιμη για το σύνολο της οικονομίας και όχι σε κλαδικό ή τομεακό επίπεδο. Όμως, στο σύνολο της οικονομίας περιλαμβάνονται τομείς (π.χ. δημόσιος τομέας) όπου οι εργαζόμενοι αμείβονται διαφορετικά (επίπεδο μισθών, αυξήσεις μισθών) σε σύγκριση με άλλους τομείς (π.χ. βιομηχανία). Έτσι, η χρησιμοποίηση του κριτηρίου "κόστος εργασίας ανά μονάδα εργασίας" δίνει εκτιμήσεις για μια γενικευμένη μεταβλητή, ενώ αυτό που έχει σημασία για τη διεθνή ανταγωνιστικότητα είναι το κόστος εργασίας για τους τομείς και κλάδους που παράγουν διεθνώς ανταλλάξιμα αγαθά ή υπηρεσίες και όχι το μέσο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος για όλη την οικονομία. Συνεπώς, η μορφή της μεταβλητής αυτής, με τον τρόπο που είναι διαθέσιμη, δεν διασφαλίζει μια αξιόπιστη ανάλυση της επίδρασής της στην ανταγωνιστικότητα.

Επίσης, σε βραχυχρόνια περίοδο, η εξέλιξη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος έχει σημασία, γιατί γίνεται με την υπόθεση ότι οι υπόλοιποι παράγοντες της ανταγωνιστικότητας δεν μεταβάλλονται. Αλλά αυτό, έρχεται σε αντίθεση με την έννοια της μικρο-ανταγωνιστικότητας που στηρίζεται στην ικανότητα μιας επιχείρησης ή ενός κλάδου να μπορούν να ανακαλύπτουν συνεχώς νέους τρόπους συνδυασμού των στοιχείων των παραγωγικών τους διαδικασιών, ώστε να διατηρούν ή και να ενισχύουν τα πλεονεκτήματα που έχουν κάθε δεδομένη στιγμή ή να δημιουργούν νέα. Οπότε, η επικέντρωση σε ένα μοναδικό παράγοντα της ανταγωνιστικότητας, όπως οι αμοιβές ή η συναλλαγματική ισοτιμία, παραβλέπει τη σημασία που μπορούν να έχουν όλες αυτές οι μεταβολές ως σύνολο στην ανταγωνιστικότητα ως αποτέλεσμα²³. Παραβλέπει δηλαδή, ότι σήμερα η γνώση και η τεχνολογία δυναμικοποιούν με εξαιρετικά ταχείς ρυθμούς τις σχέσεις ανταγωνιστικότητας, καθώς κάνουν συνεχώς αναγκαίους νέους συνδυασμούς σε επίπεδο παραγωγής, επιχείρησης ή και οικονομίας. Εν τέλει, ακόμα και αν ένας παράγοντας, όπως π.χ. το κόστος εργασίας, εξελίσσεται (είτε δυσμενώς, είτε ευμενώς), η εξέλιξη του συνόλου των λοιπών παραγόντων είναι αυτή που καθορίζει την πραγματική επίπτωση στην ανταγωνιστικότητα. Για παράδειγμα, βελτίωση της καινοτομικής διαδικασίας μπορεί να αντισταθμίσει δυσμενείς αυξήσεις στο κόστος εργασίας. Αντίστροφα, συμβατική εξέλιξη στο κόστος εργασίας σε μακροχρόνια περίοδο δεν αποτρέπει κατ' ανάγκη την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας, αν άλλοι παράγοντες (π.χ. καινοτομική ικανότητα, επιχειρηματικότητα, γνώσεις) δεν προσαρμοστούν στις εξελίξεις.

Τέλος, σε πολλά προϊόντα ο πραγματικός ανταγωνιστής των ελληνικών προϊόντων είναι τρίτες χώρες, για τις οποίες τα στοιχεία αυτά ή δεν είναι διαθέσιμα, ή δεν είναι αξιόπιστα, ή απαιτούν πολύπλοκες διαδικασίες για να εκτιμηθούν.

2.4 Δείκτες που αφορούν όλο το φάσμα της οικονομίας

Συνήθως, οι δείκτες που αφορούν όλο το φάσμα της οικονομίας αναφέρονται σε όλους σχεδόν τους προσδιοριστικούς παράγοντες της οικονομικής δραστηριότητας και ονομάζονται δείκτες εθνικής ανταγωνιστικότητας. Οι μεθοδολογίες μέτρησης τους, περιλαμβάνουν στοιχεία τόσο μακροοικονομικής πολιτικής όσο και στοιχεία

---

²³ Μια λεπτομερέστερη ανάλυση των σοβαρών προβλημάτων γίνεται στο J. Mathis, J. Mazier, R. Rivaud-Danset, ο.π., σελ.70-90.

που αποτυπώνουν την ποιότητα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τις ικανότητες των επιχειρήσεων. Αρκετοί από αυτούς τους προσδιοριστικούς παράγοντες, όπως η ποσότητα και η ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών, ο βαθμός συσσώρευσης και η παραγωγικότητα, ο ρόλος του δημόσιου τομέα, το μακροοικονομικό περιβάλλον, η διάρθρωση των αγορών και η ολοκλήρωσή τους με τις διεθνείς αγορές, οι επενδύσεις σε κοινωνικό κεφάλαιο και ανθρώπινο δυναμικό, έχουν κατά καιρούς προβληθεί ως οι βασικότεροι για την εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας. Όμως, καθένας από αυτούς, χωριστά, εξηγεί μέρος μόνο της διαδικασίας της ανταγωνιστικότητας.

Διάφοροι οργανισμοί αλλά και ιδιωτικές εταιρείες έχουν σχεδιάσει δείκτες εθνικής ανταγωνιστικότητας. Βασική τους προσπάθεια είναι η αξιολόγηση των κρατών, η μεταξύ τους σύγκριση, η διαχρονική τους ανταγωνιστική πορεία και η ανάδειξη των βέλτιστων πυλώνων ανταγωνιστικότητας κάθε κράτους. Κύριο χαρακτηριστικό των δεικτών αυτών, είναι ο μεγάλος αριθμός μεταβλητών που περιλαμβάνουν, τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών, αλλά και οι συνεχείς διορθώσεις που τυγχάνουν για την βελτιστοποίηση τους. Στο Πίνακα 2.1 παρουσιάζονται οι σημαντικότεροι από τους δείκτες εθνικής ανταγωνιστικότητας.

Πίνακας 2.1 : Σημαντικότεροι δείκτες Εθνικής Ανταγωνιστικότητας

Α/Α	ΔΕΙΚΤΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ
1	Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Index, GCI)	Παγκόσμιο Οικονομικό Συνέδριο (World Economic Forum - WEF)
2	Επετηρίδα Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (World Competitiveness Yearbook)	Διεθνές Ινστιτούτο για την Ανάπτυξη της Διοικητικής Επιστήμης (International Institute for Management Development –IMD)
3	Έκθεση Doing Business	Παγκόσμια Τράπεζα
4	Δείκτης Ευρωπαϊκής Ανταγωνιστικότητας (European Competitiveness Index, ECI)	Huggins Associates Ltd

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 1988-2007

3.1 Γενικά

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται μια πρώτη ανάλυση του εξωτερικού εμπορίου της ελληνικής οικονομίας. Γίνεται η παρουσίαση των εισαγωγών και των εξαγωγών της χώρας μας, τόσο συνολικά όσο και κατά κλάδους παραγωγής που αφορούν τα αγροτικά προϊόντα. Επίσης, εξετάζεται η διαχρονική μεταβολή των εισαγωγών και των εξαγωγών στο συνολικό εμπόριο αλλά και σε επιμέρους ομάδες χωρών, από το 1988 έως το 2007. Αυτό γίνεται διότι η εξέταση του μεγέθους της διαχρονικής πορείας των εμπορευματικών ροών παρέχουν μια πρώτη ένδειξη του βαθμού ανταγωνιστικότητας των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και του δυναμισμού της ελληνικής παραγωγής.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η εξεταζόμενη περίοδος χαρακτηρίζεται από σημαντικές μεταβολές τόσο στη μακροοικονομική πολιτική της χώρας, όσο και στη διάρθρωση της ελληνικής παραγωγής, αλλά και από μεγάλες γεωπολιτικές αλλαγές παγκοσμίως, οι οποίες επηρέασαν σημαντικά τις εμπορικές συναλλαγές με αρκετές χώρες. Πράγματι, από το 1994 και μετέπειτα η ελληνική οικονομία λειτουργεί σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας τόσο των εμπορικών ανταλλαγών της χώρας με το εξωτερικό (κατάργηση δασμών), όσο και της κίνησης κεφαλαίων και του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Παράλληλα, την ίδια περίοδο εφαρμόστηκε το πρόγραμμα σύγκλισης για την είσοδο στην Ο.Ν.Ε., έγινε η ένταξη σε αυτή, αυξήθηκαν τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. αρχικά σε 15 και μεταγενέστερα σε 25, υλοποιήθηκαν τέσσερα κοινοτικά πλαίσια στήριξης, και τέλος πραγματοποιήσαμε τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004 με παράλληλη δημιουργία πολλών έργων υποδομής.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, πραγματοποιήθηκαν μεγάλες πολιτικές αλλαγές στα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, με παράλληλο άνοιγμα των αγορών των χωρών αυτών προς την Δύση και αντίστροφα, την ραγδαία ανάπτυξη της Κίνας και την όλο και μεγαλύτερη επιρροή της στην παγκόσμια αγορά, ενώ τέλος ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία δημιούργησε ένα ιδιαίτερο οικονομικό και αναπτυξιακό περιβάλλον στις γειτονικές μας χώρες.

3.2 Εξέλιξη και διάρθρωση εξαγωγών και εισαγωγών

Η παρουσίαση της διαχρονικής εξέλιξης της αξίας των ελληνικών εμπορευματικών ροών βασίζεται στα στοιχεία εμπορίου του ΟΟΣΑ, τα οποία διαφοροποιούνται σε κάποιο βαθμό από τα στοιχεία της ΕΣΥΕ αλλά και της Τράπεζας της Ελλάδος, χωρίς ωστόσο οι τάσεις και τα συμπεράσματα της ανάλυσης να διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό. Η μονάδα μέτρησης που χρησιμοποιείται είναι το δολάριο Αμερικής (USD-\$). Στην παράγραφο αυτή μελετώνται η συνολική εξέλιξη του εμπορίου της Ελλάδας αλλά και οι εμπορικές συναλλαγές της σε επίπεδο ηπείρων, με την Ε.Ε.(11) και με τις πέντε μεγαλύτερες εξαγωγικές της χώρες (σε αγροτικά προϊόντα) την εικοσαετία 1988-2007.

3.2.1 Συνολική εξέλιξη εμπορίου

Η διαχρονική εξέλιξη της αξίας των ελληνικών εξαγωγών, εισαγωγών και του εμπορικού ισοζυγίου, για τη περίοδο 1988-2007, συνοψίζονται παρακάτω στο Πίνακα 3.1, όπως και η ποσοστιαία μεταβολή αυτών ανά έτος.

Πίνακας 3.1 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ (δισ/μυρία USD \$)	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ (δισ/μυρία USD \$)	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (δισ/μυρία USD \$)	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΕΤΟΣ
1988	11,947	-	5,307	-	-6,640	-
1989	16,127	34,99	7,543	42,14	-8,584	29,27
1990	19,733	22,36	8,060	6,85	-11,673	35,99
1991	21,678	9,86	8,663	7,49	-13,015	11,49
1992	25,175	16,13	9,842	13,61	-15,333	17,81
1993	22,803	-9,42	8,777	-10,82	-14,025	-8,53
1994	20,884	-8,41	9,175	4,52	-11,710	-16,51
1995	25,927	24,14	10,960	19,46	-14,967	27,82
1996	26,968	4,02	11,257	2,72	-15,711	4,97
1997	26,971	0,01	11,167	-0,80	-15,804	0,59
1998	30,267	12,22	10,868	-2,68	-19,399	22,75
1999	29,492	-2,56	10,693	-1,61	-18,798	-3,10
2000	29,805	1,06	10,961	2,50	-18,845	0,25
2001	28,184	-5,44	10,303	-6,00	-17,881	-5,11
2002	32,519	15,38	10,766	4,49	-21,753	21,65
2003	44,856	37,94	13,671	26,99	-31,185	43,36
2004	52,809	17,73	15,224	11,36	-37,585	20,52
2005	54,919	4,00	17,500	14,95	-37,419	-0,44
2006	63,704	16,00	20,908	19,48	-42,796	14,37
2007	76,099	19,46	23,504	12,41	-52,595	22,90
M.O.		11,02		8,79		12,63

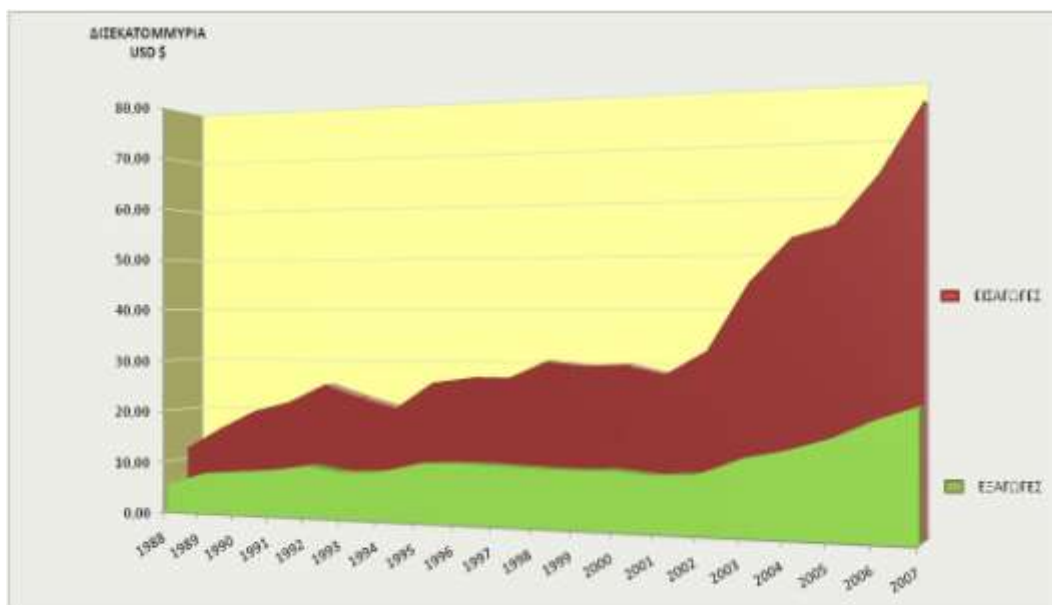
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Ξεκινώντας την ανάλυση της πορείας του συνολικού παγκοσμίου εμπορίου, παρατηρούμε ότι τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές αυξήθηκαν σε σταθερές

τιμές την εικοσαετία 1988-2007 με μέσο ετήσιο ρυθμό 8,79% και 11,02% αντίστοιχα. Ο υψηλότερος ρυθμός αύξησης των εισαγωγών είχε ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος, με μέση ετήσια αύξηση 12,63%, ενώ σε απόλυτα μεγέθη το έλλειμμα σχεδόν οκταπλασιάστηκε. Αυτό αποτυπώνεται ακόμη πιο έντονα διαγραμματικά, όπως παρουσιάζεται παρακάτω στο Διάγραμμα 3.1.

Εκείνο που παρατηρούμε, και από τη διαγραμματική απεικόνιση, είναι οι πολύ μεγάλες μεταβολές που παρατηρούνται από το 2002 και μετά, κυρίως στις εισαγωγές

Διάγραμμα 3.1 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών – εισαγωγών της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

αλλά και στις εξαγωγές της Ελλάδας. Αυτό είναι ένα στοιχείο που πρέπει να προσεχθεί και παρακάτω, στην ανάλυση που θα γίνει, και να δούμε αν διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανταγωνιστικότητα των αγροτικών προϊόντων.

3.2.2 Διαχρονική εξέλιξη εμπορίου ανά ήπειρο²⁴

Όσο αναφορά τη γεωγραφική κατανομή των εισαγωγών και των εξαγωγών την περίοδο 1988-2007 σε επίπεδο ηπείρων, παρουσιάζεται στους Πίνακες Π3.1 και Π3.2 του παραρτήματος.

²⁴ Για λόγους ευκολίας και λόγω των πολύ μικρών τιμών τους, η Ωκεανία και η Ανταρκτική θα θεωρούνται στη παρούσα εργασία μια ήπειρος (οι αυξομειώσεις από έτος σε έτος είναι πολύ μεγάλες και οποιαδήποτε εξαγωγή συμπεράσματος θα είναι παρακινδυνευμένη). Έτσι, απλά θα συμπεριλαμβάνονται στους πίνακες για πλήρη ενημέρωση αλλά δεν θα γίνεται περαιτέρω ανάλυση των αποτελεσμάτων τους.

Εισαγωγές

Στην Ευρώπη οι εισαγωγές αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 10,7% και από 9,1 δις \$ το 1988 ανήλθαν το 2007 σε 53,9 δις \$, σχεδόν 6 φορές περισσότερες. Αντίστοιχα, στην Ασία αυξήθηκαν με μ.ε.ρ. 15,4% (από 1,6 δις \$ ανήλθαν σε 16,2 δις \$, σχεδόν 10,5 φορές περισσότερες), στην Αμερική αυξήθηκαν με μ.ε.ρ. 10,3% (από 0,8 δις \$ ανήλθαν σε 3,3 δις \$, σχεδόν 4 φορές περισσότερες) και στην Αφρική αυξήθηκαν με μ.ε.ρ. 12,2% (από 0,5 δις \$ ανήλθαν σε 2,5 δις \$, σχεδόν 5,5 φορές περισσότερες). Μια πιο παραστατική εικόνα των μεταβολών στις εμπορευματικές ροές που συντελέστηκαν από γεωγραφικής άποψης μεταξύ 1988-2007 αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 3.2.

Διάγραμμα 3.2 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

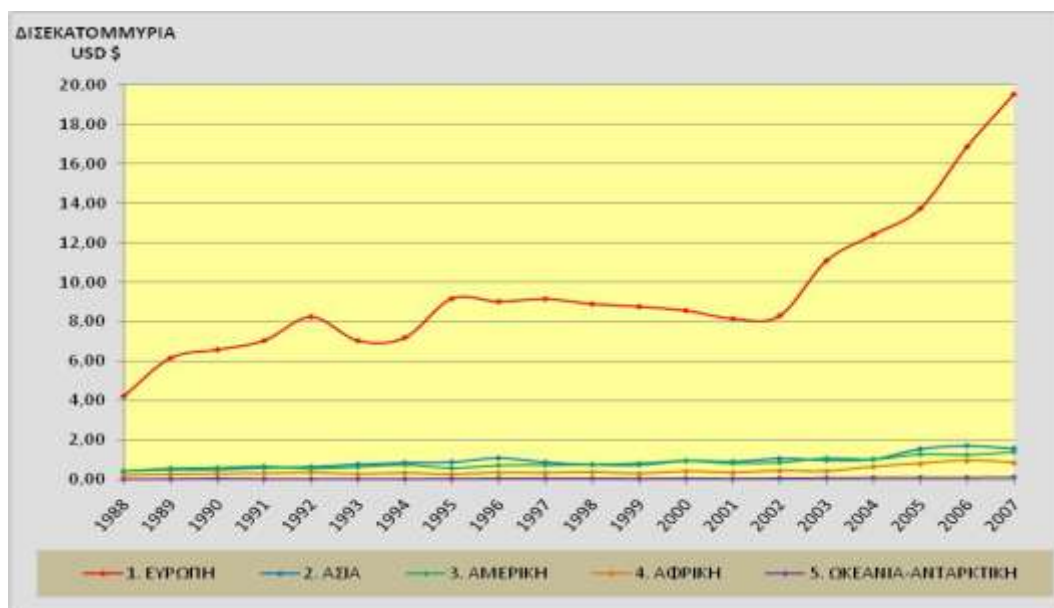
Από την πλευρά των μεριδίων προέλευσης των εισαγωγών αυτών, ο κύριος όγκος των εισαγωγών προέρχεται από την Ευρώπη, με μέσο μερίδιο την περίοδο 1988-2007 73,3%. Ακολουθούν η Ασία με 17,4%, η Αμερική με 5,6% και η Αφρική με 3,4%. Εκείνο που παρατηρούμε διαχρονικά, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα Π3.1 του παραρτήματος, είναι η μείωση του μεριδίου των χωρών της Ευρώπης (από 76% σε 70,8%) και της Αμερικής (από 6,5% σε 4,3%), με παράλληλη αύξηση του μεριδίου της Ασίας (από 13% σε 21,2%).

Εξαγωγές

Στην Ευρώπη οι εξαγωγές αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,3% και από 4,2 δις \$ το 1988 ανήλθαν το 2007 σε 19,5 δις \$, σχεδόν 6 φορές περισσότερες. Αντίστοιχα, στην Ασία αυξήθηκαν με μ.έ.ρ. 8,2% (από 0,4 δις \$ ανήλθαν σε 1,6 δις \$, σχεδόν 4 φορές περισσότερες), στην Αμερική αυξήθηκαν με μ.έ.ρ. 7,7% (από 0,4 δις \$ ανήλθαν σε 1,4 δις \$, σχεδόν 3,5 φορές περισσότερες) και στην Αφρική αυξήθηκαν με μ.έ.ρ. 9,1% (από 0,2 δις \$ ανήλθαν σε 0,9 δις \$, σχεδόν 4,5 φορές περισσότερες). Η εικόνα των μεταβολών στις εξαγωγές που συντελέστηκαν από γεωγραφικής άποψης μεταξύ 1988-2007 αποτυπώνεται πιο παραστατικά, παρακάτω, στο Διάγραμμα 3.3.

Εκείνο που παρατηρείται και στα δυο διαγράμματα (3.2 και 3.3) είναι η ίδια συμπεριφορά με το διάγραμμα 3.1 του συνόλου των εισαγωγών-εξαγωγών (μεγάλες μεταβολές από το 2002 και μετά). Επίσης, για τη περίοδο 1995-2002 φαίνεται να υπάρχει μια σταθερότητα, με πολύ μικρές μεταβολές.

Διάγραμμα 3.3 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

Σχετικά με τα μερίδια αποστολής των εξαγωγών, όπως και στις εισαγωγές, το κύριο λόγο κατέχει η Ευρώπη με 80%. Ακολουθούν η Ασία με 8%, η Αμερική με 7% και η Αφρική με 3,7%. Διαχρονικά, σε αντίθεση με τις εισαγωγές, δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις (Διάγραμμα Π3.2 παραρτήματος).

3.2.3 Διαχρονική εξέλιξη εμπορίου στην Ε.Ε.(11)

Η πορεία των εισαγωγών και των εξαγωγών της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) καταγράφεται στον Πίνακα 3.2. παρακάτω. Επίσης, παρουσιάζεται η ποσοστιαία μεταβολή ανά έτος και τα μερίδια επί του συνόλου των εμπορευματικών ροών.

Πίνακας 3.2 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ (δισ/μυρια USD \$)	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΜΕΡΙΔΙΟ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ (δισ/μυρια USD \$)	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΕΤΟΣ	ΜΕΡΙΔΙΟ
1988	7,529		63,02	3,439		64,80
1989	10,097	34,11	62,61	4,964	44,36	65,81
1990	12,695	25,73	64,34	5,185	4,44	64,33
1991	13,061	2,88	60,25	5,503	6,15	63,53
1992	15,901	21,75	63,16	6,438	16,98	65,41
1993	13,679	-13,98	59,99	4,912	-23,69	55,97
1994	13,444	-1,71	64,38	4,931	0,38	53,75
1995	17,271	28,46	66,61	6,308	27,92	57,56
1996	16,053	-7,05	59,53	5,415	-14,16	48,10
1997	16,773	4,49	62,19	5,531	2,15	49,53
1998	18,563	10,68	61,33	5,502	-0,52	50,63
1999	18,422	-0,76	62,46	5,452	-0,91	50,98
2000	15,557	-15,55	52,20	4,411	-19,09	40,25
2001	14,435	-7,21	51,22	4,110	-6,83	39,89
2002	16,004	10,87	49,21	3,896	-5,21	36,18
2003	22,807	42,51	50,85	6,124	57,21	44,80
2004	27,691	21,41	52,44	6,825	11,44	44,83
2005	27,794	0,37	50,61	7,508	10,01	42,90
2006	30,981	11,47	48,63	8,790	17,07	42,04
2007	36,940	19,23	48,54	9,569	8,86	40,71
M.O.		9,88	57,68		7,19	51,10

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Τόσο οι εισαγωγές, όσο και οι εξαγωγές αυξήθηκαν την περίοδο 1988-2007 με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,88% και 7,19% αντίστοιχα. Ενώ, τις περισσότερες φορές οι μεταβολές από έτος σε έτος ήταν μεγαλύτερες του $\pm 10\%$ (12 χρονιές για τις εισαγωγές και 10 χρονιές για τις εξαγωγές).

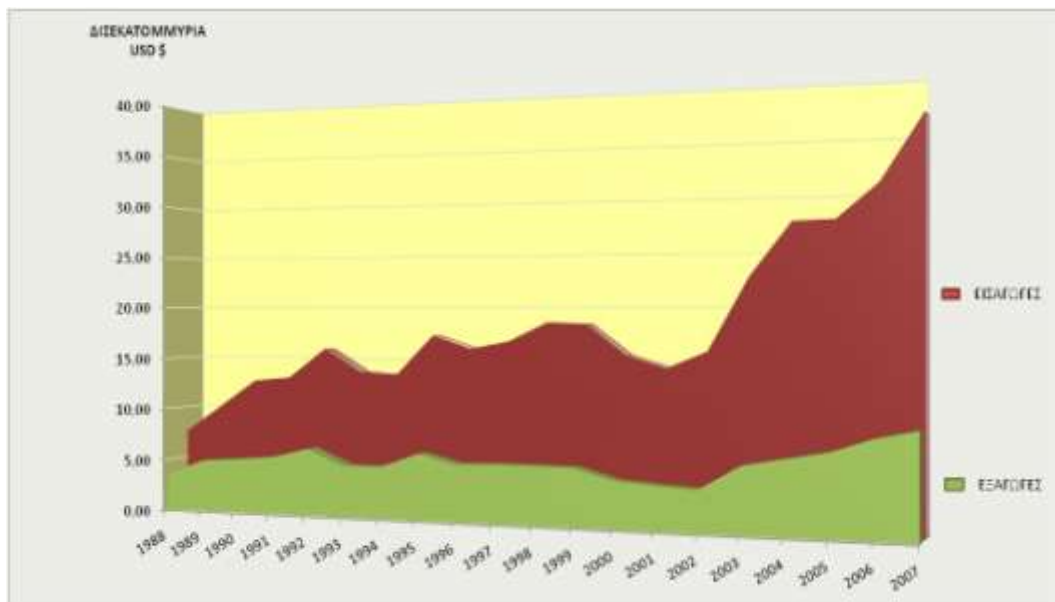
Σχετικά με τα μερίδια επί του συνόλου των εισαγωγών, παρατηρείται ότι από το 1988 έως το 1999 κυμαινόταν από 59% έως 67%, αλλά από το 2000 υπήρξε μεγάλη συρρίκνωση, πέφτοντας στο 52% και σταδιακά έως το 2007 συνέχισε της πτώσης. Έτσι, ενώ το 1995 οι εισαγωγές από την Ε.Ε.(11) αποτελούσαν το 66,61% των συνολικών εισαγωγών της Ελλάδος, το 2007 ήταν μόλις 48,54%.

Για τις εξαγωγές είναι λίγο διαφορετικά τα πράγματα με περισσότερες διακυμάνσεις. Από το 1988 έως το 1992 κυμαινόταν από 63% έως 66%. Στη συνέχεια, από το 1993 έως το 1995 από 53% έως 58% και από το 1996 έως το 1999

από 48% έως 51%. Τέλος, όπως και στις εισαγωγές έτσι και στις εξαγωγές, το 2000 υπήρξε πολύ μεγάλη πτώση με περαιτέρω συρρίκνωση στο 40% που σταδιακά έφτασε στο 36% το 2002. Το 2003 αυξήθηκε στο 44% για να συνεχίσει να φθίνει έως το 2007 στο 40%.

Αντιθέτως με τα διαρκώς συρρικνωμένα μερίδια στις ανταλλαγές αγαθών με την Ε.Ε.(11), είναι η διακύμανση των ροών διαχρονικά (Διάγραμμα 3.4). Με εξαίρεση τις περιόδους 1993-1994 και 2000-2002, όλα τα υπόλοιπα έτη υπάρχει αύξηση των εισαγωγών και των εξαγωγών σε απόλυτα νούμερα, και ειδικά από το 2002 και μετά παρατηρείται πολύ μεγάλη μεταβολή, όπως και για το εμπόριο της Ελλάδος παγκοσμίως.

Διάγραμμα 3.4 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών – εισαγωγών της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.

Συμπερασματικά παρατηρείται μια διαφοροποίηση των εμπορευματικών συναλλαγών της Ελλάδος με την Ε.Ε.(11). Παρά την διαρκή αύξηση σε απόλυτα νούμερα των ροών από και προς την Ε.Ε.(11), άλλες χώρες έχουν διεισδύσει περισσότερο στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος. Έτσι, τόσο τα μερίδια εισαγωγών της Ελλάδας από την Ε.Ε.(11), όσο και τα μερίδια εξαγωγών της Ελλάδας προς την Ε.Ε.(11) έχουν μειωθεί το 2007 σε σχέση με το 1988.

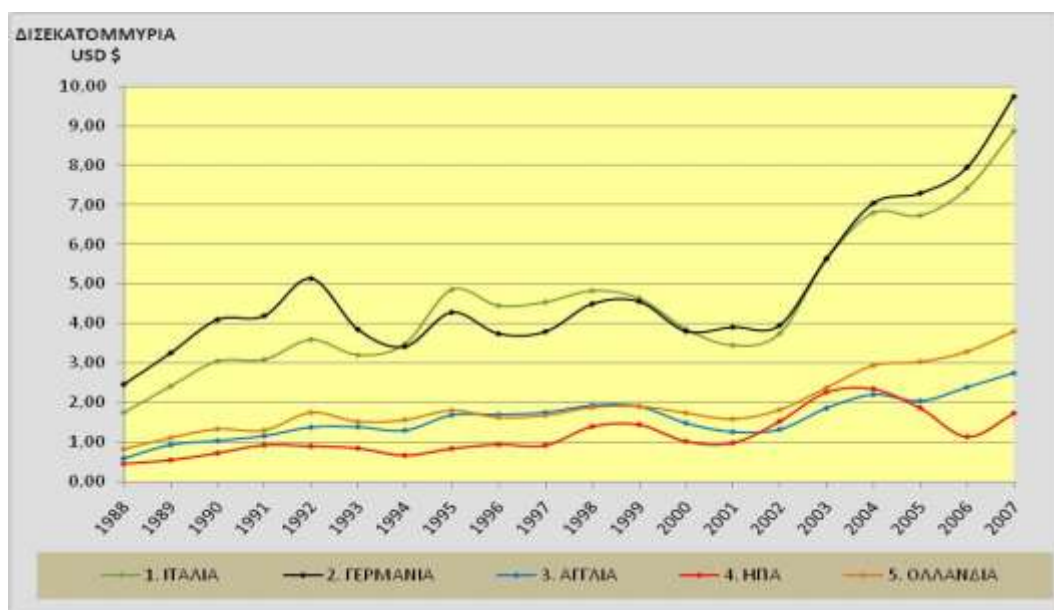
3.2.4 Διαχρονική εξέλιξη εμπορίου των πέντε μεγαλύτερων εξαγωγικών χωρών (σε αγροτικά προϊόντα) της Ελλάδας

Στην παράγραφο αυτή, η ανάλυση επικεντρώνεται σε επιμέρους χώρες και ειδικότερα στις πέντε χώρες στις οποίες η Ελλάδα εξάγει το μεγαλύτερο όγκο αγροτικών προϊόντων (σε αξία). Οι χώρες αυτές είναι η Ιταλία, η Γερμανία, η Αγγλία, οι Η.Π.Α. και η Ολλανδία, σύμφωνα με τον Πίνακα Π3.3 του παραρτήματος. Οι εισαγωγές και οι εξαγωγές για τις χώρες αυτές, την περίοδο 1988-2007, παρουσιάζονται αναλυτικά στους Πίνακες Π3.4 και Π3.5 του παραρτήματος.

Εισαγωγές

Όπως αποτυπώνεται και στο Διάγραμμα 3.5, η Ελλάδα εισάγει τα περισσότερα αγαθά της από την Γερμανία και την Ιταλία. Την περίοδο 1988-2007, και για τις πέντε

Διάγραμμα 3.5 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

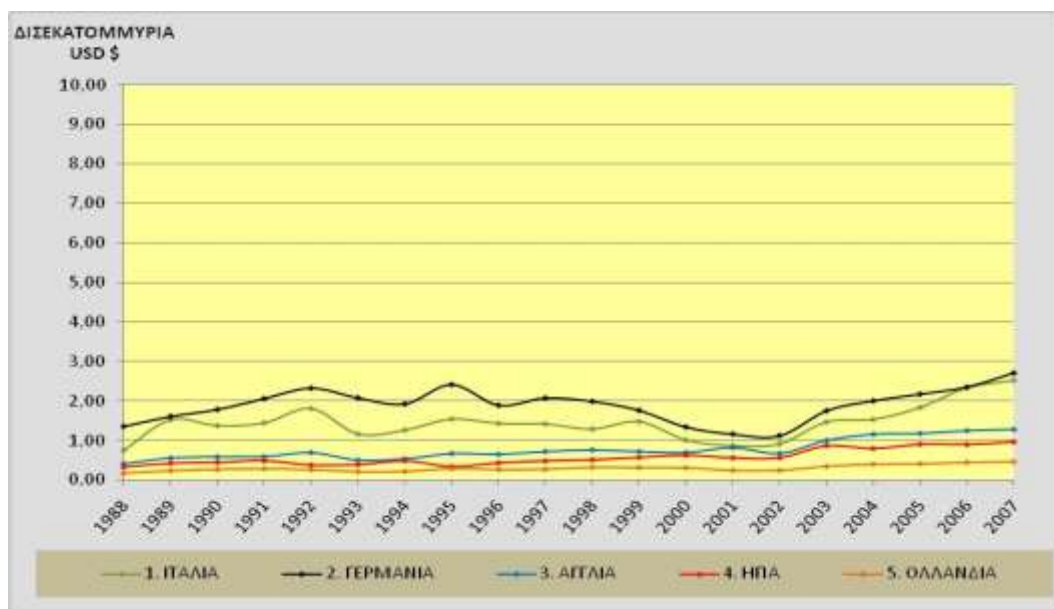
χώρες, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των εισαγωγών κυμαινόταν περίπου στο 10%, με αποτέλεσμα το 2007 οι εισαγωγές να έχουν αυξηθεί σε απόλυτα νούμερα, τέσσερις έως πέντε φορές (αναλόγως τη χώρα) περίπου σε σχέση με το 1988.

Παρά τις αυξητικές τάσεις των εισαγωγών σε απόλυτα νούμερα, υπάρχει συνολικά μείωση των μεριδίων των εισαγωγών και από τις πέντε χώρες (Διάγραμμα Π.3.3), αλλά κυρίως από την Γερμανία (25,63% το 1988 - 11,55% το 2007) και την Ιταλία (20,22% το 1989 - 10,74% το 2007).

Εξαγωγές

Όπως και στις εισαγωγές, έτσι και για στις εξαγωγές κυριότεροι εταίροι μας είναι η Γερμανία και η Ιταλία (Διάγραμμα 3.6). Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των εξαγωγών κυμαινόταν περίπου στο 10% προς την Ιταλία, εν αντιθέσει με τις άλλες τέσσερις χώρες που ήταν χαμηλότερος (5,2-7,5%). Επίσης, παρατηρείται ότι η Ολλανδία είναι περισσότερο χώρα εισαγωγής προϊόντων για την Ελλάδα, σε σχέση με την Αγγλία και τις Η.Π.Α όπου η Ελλάδα εξάγει περισσότερα αγαθά. Είναι σημαντικό ακόμη να επισημανθεί ότι υπάρχουν μεγάλες αυξομειώσεις από χρονιά σε χρονιά και συνήθως είναι ταυτόχρονες για τις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες.

Διάγραμμα 3.6 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

3.3 Κλαδική ανάλυση της εξέλιξης και της διάρθρωσης των εξαγωγών και των εισαγωγών

Εκείνο που μας αφορά στη παρούσα εργασία είναι η ανταγωνιστικότητα του κλάδου των αγροτικών προϊόντων, για το λόγο αυτό παρουσιάζεται παρακάτω η εξέλιξη των εισαγωγών και των εξαγωγών, εστιάζόμενοι στο κλάδο αυτό και στις κατηγορίες του.

3.3.1 Εξέλιξη εμπορίου του κλάδου των αγροτικών προϊόντων

Στο Διάγραμμα 3.7 απεικονίζεται η πορεία των εμπορευματικών ροών του κλάδου των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως, όπου παρατηρείται ότι όλα τα έτη της εικοσαετίας οι εξαγωγές υπολείπονται των εισαγωγών, με αύξηση της ψαλίδας κυρίως από το 2002 και μετά. Αν και στο Πίνακα Π3.6 του παραρτήματος, όπου φαίνονται αναλυτικά οι αξίες, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των εξαγωγών είναι ελαφρώς μεγαλύτερος από αυτόν των εισαγωγών (8,57 έναντι 8,23), το μέσο ετήσιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αυξάνεται ετησίως με ρυθμό 15,16%. Αυτό

Διάγραμμα 3.7 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

έχει ως αποτέλεσμα να αυξηθεί το έλλειμμα στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων κατά 4,5 φορές σε απόλυτα μεγέθη, από 0,860 το 1988 σε 3,852 το 2007. Ενώ, όσο

αναφορά τα μερίδια των αγροτικών προϊόντων επί του συνόλου των προϊόντων, παρατηρείται μείωση τόσο των εισαγωγών από 18% σε 11%, όσο και των εξαγωγών από 30% σε 20% (Πίνακες Π3.5 και Π3.6 και Διαγράμματα Π3.5 και Π3.6 του παραρτήματος).

Ήπειροι

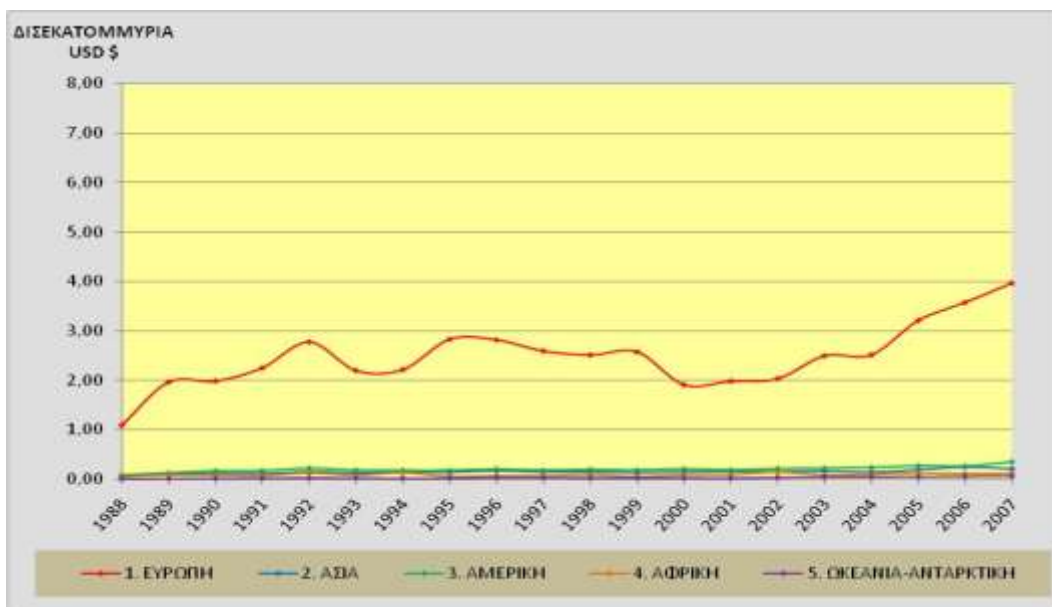
Σε επίπεδο ηπείρων, όπως αποτυπώνεται στα Διαγράμματα 3.8 και 3.9, τόσο οι εισαγωγές όσο και οι εξαγωγές παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις τις περιόδους 1988-1992 και 2003-2007, ενώ την δεκαετία 1993-2002 εμφανίζουν σταθεροποιητικές τάσεις με μικρές αυξομειώσεις (αναλυτικά οι τιμές στους Πίνακες Π3.7 και Π3.8 του

Διάγραμμα 3.8 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

παραρτήματος). Κύριος γεωγραφικός χώρος προέλευσης των εισαγωγών αλλά και αποστολής των εξαγωγών είναι τα κράτη της Ευρώπης σε ποσοστό που κυμαίνεται διαχρονικά στο 80-85% (Διαγράμματα Π3.7 και Π3.8) και ακολουθούν στις εισαγωγές τα κράτη της Αμερικής (7-10%) και στις εξαγωγές τα κράτη της Αμερικής (6-9%) και της Ασίας(4-6%).

Διάγραμμα 3.9 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

E.E.(11)

Όπως στις συναλλαγές της Ελλάδος παγκοσμίως, έτσι και με την E.E.(11) στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων (Διάγραμμα 3.10) παρατηρείται ότι όλα τα έτη της εικοσαετίας οι εξαγωγές υπολείπονται των εισαγωγών, με αύξηση της ψαλίδας και

Διάγραμμα 3.10 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος στην E.E.(11) τη περίοδο 1988-2007.

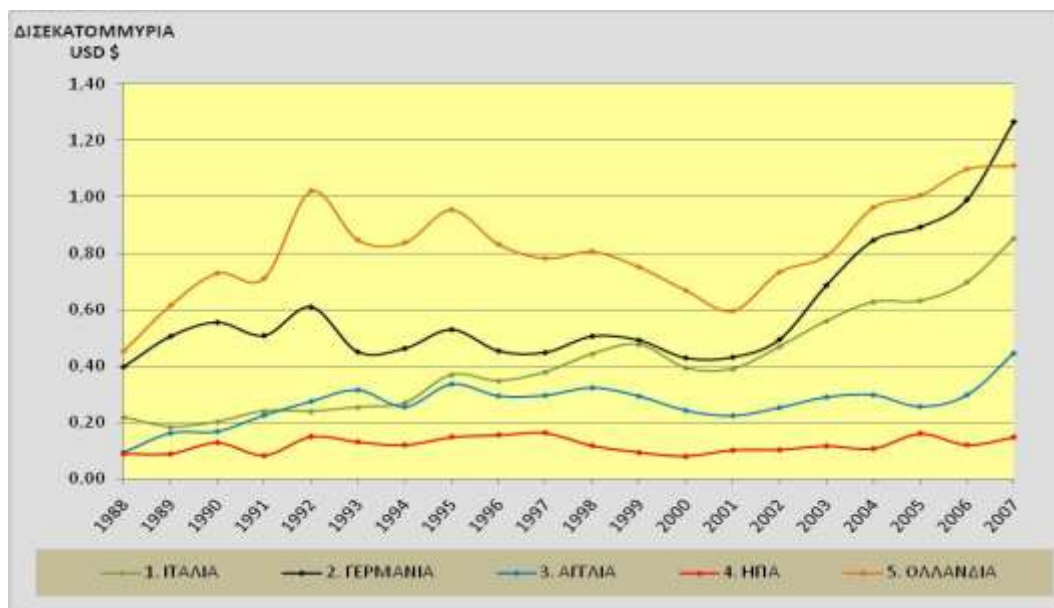
εδώ από το 2002 και μετά, ενώ το μέσο ετήσιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αυξάνεται ετησίως με ρυθμό 16,68% (Πίνακας Π3.9 παραρτήματος), μεγεθύνοντας το έλλειμμα στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων κατά 4,5 φορές σε απόλυτα μεγέθη, από 0,700 το 1988 σε 3,259 το 2007. Όσο αναφορά τα μερίδια των αγροτικών προϊόντων επί του συνόλου των προϊόντων, παρατηρείται μείωση τόσο των εισαγωγών από 22% σε 15%, όσο και των εξαγωγών από 36% σε 26%.

Κύριες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδας

Στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων, όπως φαίνεται στα Διαγράμματα 3.11 και 3.12, υπάρχουν διαφοροποιήσεις για τις πέντε υπό εξέταση χώρες σε σχέση με το σύνολο των εισαγωγών και των εξαγωγών τους, από και προς την Ελλάδα (αναλυτικά οι τιμές στους Πίνακες Π3.10 και Π.3.11 του παραρτήματος).

Αν και οι περισσότερες εισαγωγές προϊόντων γίνονται από την Ιταλία και την Γερμανία, η Ολλανδία κατέχει τη κυρίαρχη θέση στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων, με εξαίρεση το 2007. Επίσης, χαρακτηριστικό είναι ότι ενώ υπάρχει σημαντική αύξηση από το 2002 και μετά και των τριών προαναφερόμενων χωρών, μόνο η Γερμανία έχει αύξηση των μεριδίων της στην ελληνική αγορά. Τόσο η Ιταλία, όσο και πολύ περισσότερο η Ολλανδία χάνουν μερίδια στην αγορά της Ελλάδας (Διάγραμμα Π3.9).

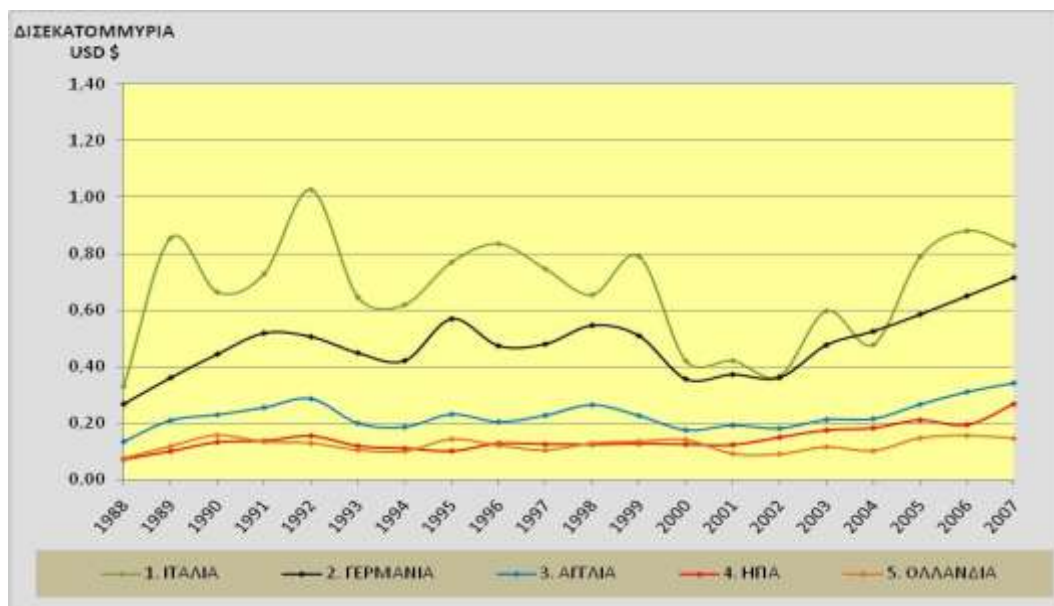
Διάγραμμα 3.11 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

Στις εξαγωγές των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, η Ιταλία είναι η κύρια χώρα αποστολής, σε αντίθεση με το σύνολο των προϊόντων που είναι η Γερμανία. Σε απόλυτα μεγέθη δεν σημειώνονται σημαντικές μεταβολές, εκτός από τις περιόδους 2000-2002, όπου εμφανίζεται κάμψη των εξαγωγών στις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες και 2005-2007, με αντίστροφη τάση (αύξηση). Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι ενώ το 1988 το 60% των εξαγωγών προοριζόταν στις τέσσερις αυτές χώρες, το 2007 μόλις 43% των ελληνικών αγροτικών προϊόντων είχαν αυτόν το προορισμό, με μεγαλύτερη μείωση για την Ιταλία και την Γερμανία (Διάγραμμα Π3.10).

Διάγραμμα 3.12 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

3.3.2 Εξέλιξη εμπορίου κατηγοριών του κλάδου των αγροτικών προϊόντων

Στα Διαγράμματα 3.13 και 3.14 απεικονίζονται οι εισαγωγές και οι εξαγωγές των εμπορευματικών ροών των κατηγοριών του κλάδου των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως. Σε αυτά παρατηρείται σημαντική αύξηση των εισαγωγών και των τριών κατηγοριών από το 2002 και μετά, ενώ, όσο αναφορά τις εξαγωγές, μεγάλη βελτίωση σταδιακά εμφανίζει η κατηγορία των ζωικών προϊόντων, πλησιάζοντας σε αξία αυτές των φυτικών προϊόντων (Πίνακας Π.3.12 παραρτήματος).

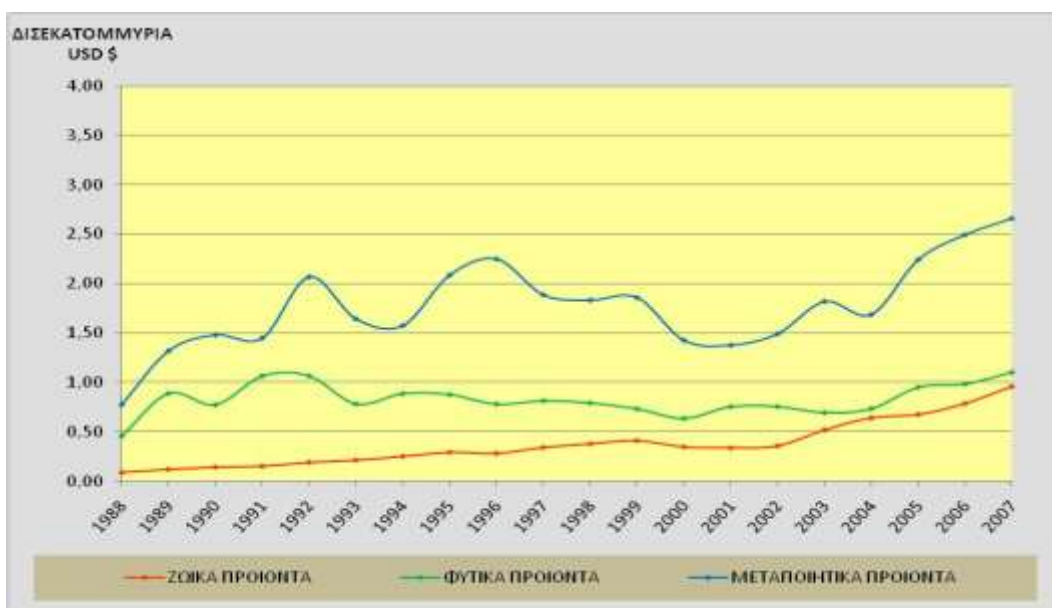
Σχετικά με τη κατηγορία προέλευσης των αγροτικών προϊόντων, ο κύριος όγκος εισαγωγών της Ελλάδος είναι ζωικά και μεταποιητικά προϊόντα και λιγότερο

φυτικά. Στις αρχές της εξεταζόμενης περιόδου τα ζωικά προϊόντα αποτελούσαν τον κύριο όγκο των εισαγωγών των αγροτικών προϊόντων (1989-53%), αλλά το 2007 είχαν υποχωρήσει κατά 20% με παράλληλη αύξηση κατά 10% των άλλων δυο κατηγοριών. Οι εξαγωγές της χώρας επικεντρώνονται κυρίως σε μεταποιητικά προϊόντα από ότι στις άλλες δυο κατηγορίες (Διαγράμματα Π3.11 και Π3.12).

Διάγραμμα 3.13 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

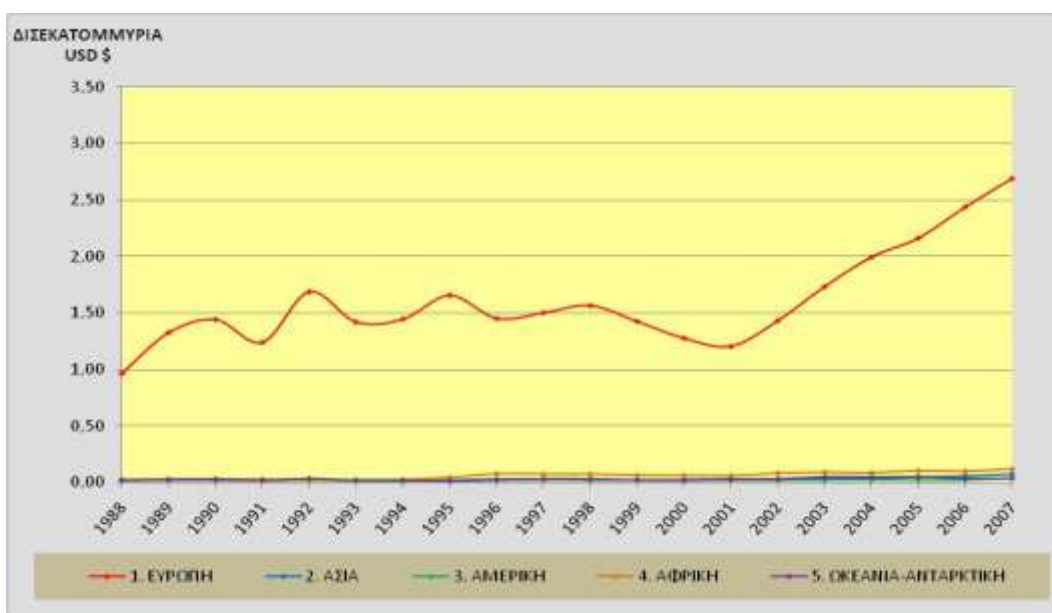
Διάγραμμα 3.14 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

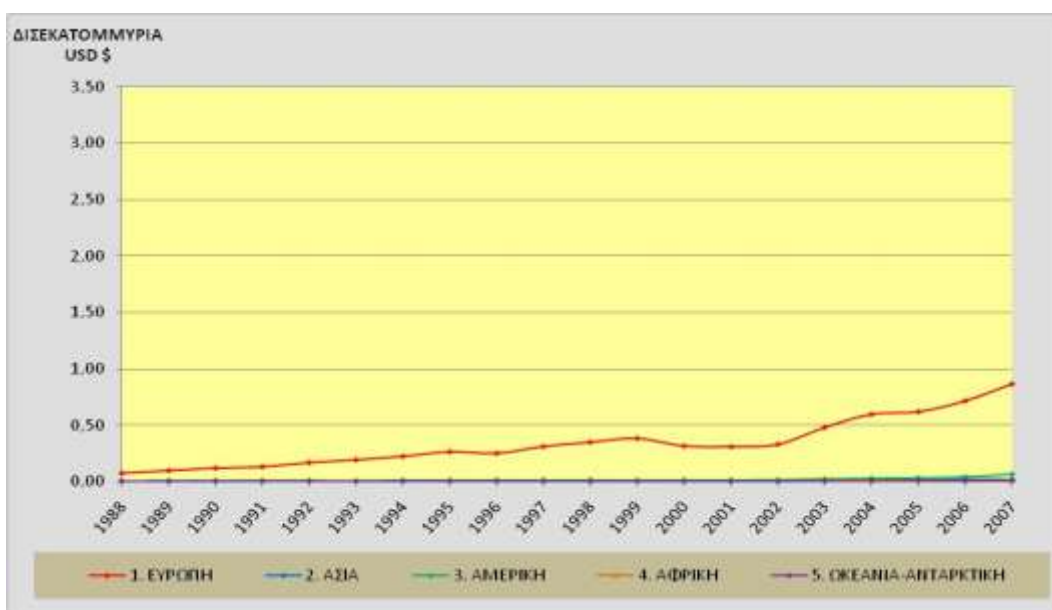
Ήπειροι

Όπως φαίνεται στα Διαγράμματα 3.15 και 3.16 υπάρχει αύξηση των εισαγωγών ζωικών προϊόντων από το 2002 και μετά, από την Ευρώπη και την Αφρική (Πίνακες Π3.13 και Π3.14 παραρτήματος), ενώ οι εξαγωγές αυξάνονται διαχρονικά τόσο προς την Ευρώπη, όσο και προς την Αμερική. Επίσης, οι χώρες της

Διάγραμμα 3.15 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

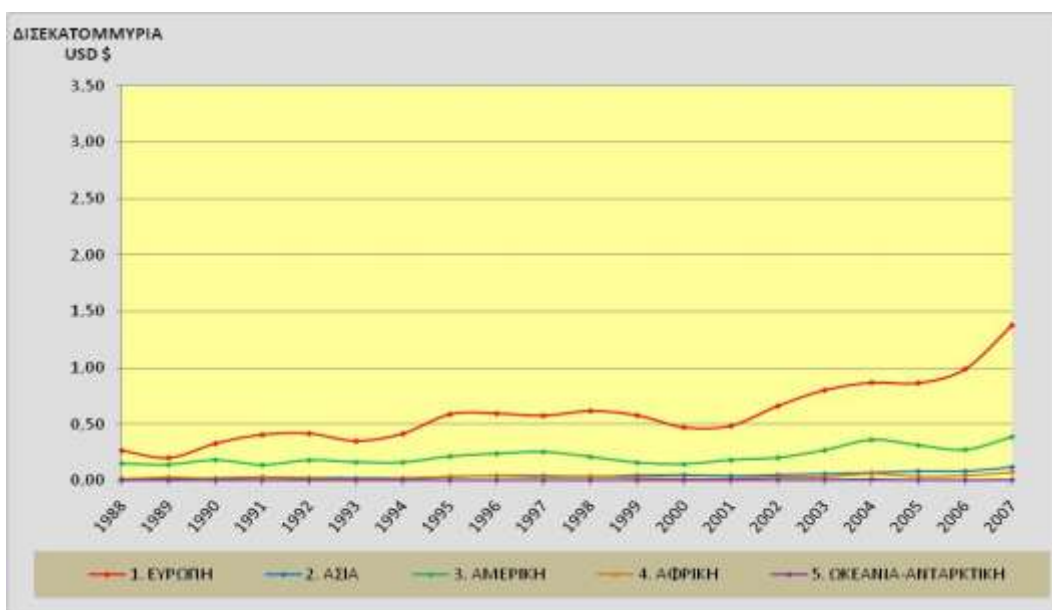
Διάγραμμα 3.16 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

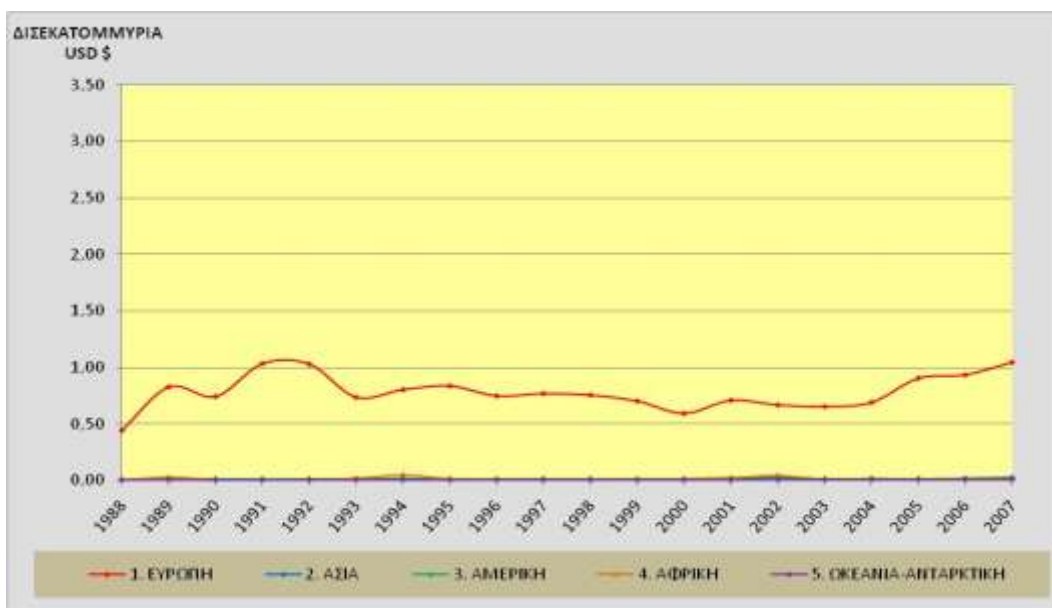
Ευρώπης σχεδόν μονοπωλούν τις εισαγωγές και τις εξαγωγές της Ελλάδος έχοντας μερίδια άνω του 90% (Διαγράμματα Π3.13 και Π3.14).

Η πορεία των εμπορευματικών ροών των φυτικών προϊόντων ανά ήπειρο απεικονίζεται στα Διαγράμματα 3.17 και 3.18, (Πίνακες Π3.15 και Π3.16). Και σε αυτή τη κατηγορία ο κύριος όγκος των εξαγωγών προορίζεται για την Ευρώπη (95%), όμως στις εισαγωγές η διείσδυση των χωρών της Αμερικής είναι αρκετά αυξημένη

Διάγραμμα 3.17 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα 3.18 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

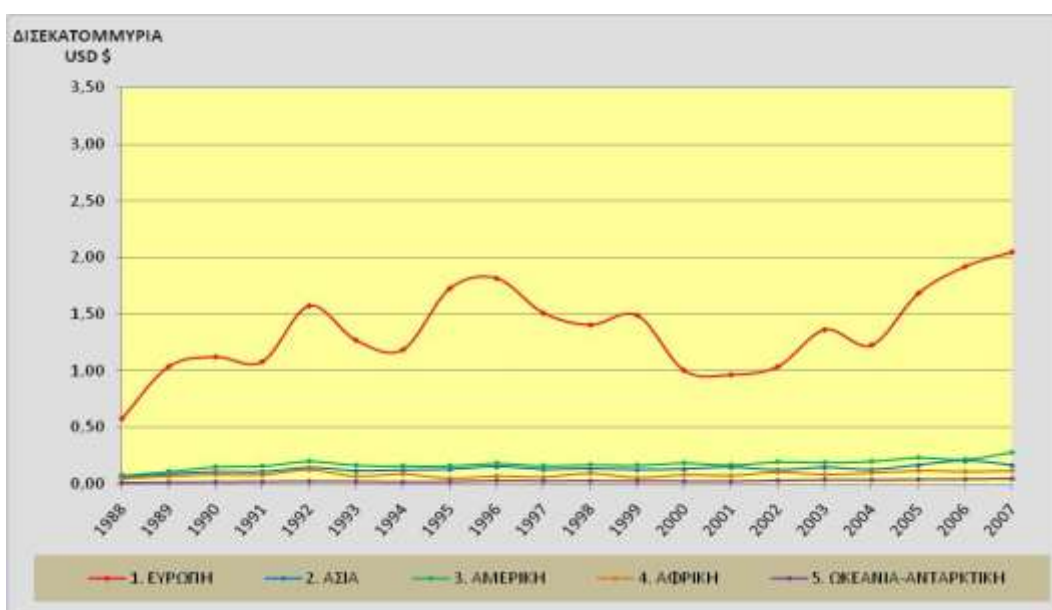
(25%), περιορίζοντας τις εισαγωγές από την Ευρώπη στο 65% (Διαγράμματα Π3.15 και Π3.16).

Για τα μεταποιητικά προϊόντα, οι εισαγωγές και οι εξαγωγές παρουσιάζονται στα Διαγράμματα 3.19 και 3.20. Και σε αυτά, υπάρχει μεγάλη αύξηση των εισαγωγών από το 2002 και μετά, από την Ευρώπη, ενώ πολύ μεγάλες διακυμάνσεις

Διάγραμμα 3.19 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα 3.20 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

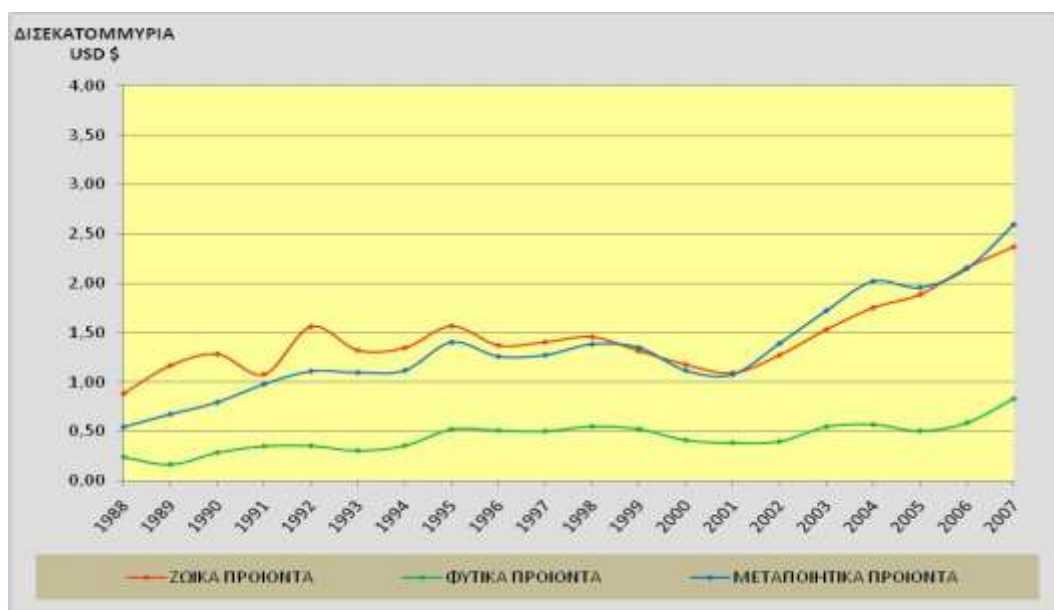
εμφανίζουν οι εισαγωγές από την Αφρική (Πίνακες Π3.17 και Π3.18). Αντιθέτως με τις άλλες δυο κατηγορίες, μεγάλα μερίδια εισάγονται και εξάγονται σε χώρες άλλων ηπείρων, εκτός Ευρώπης. Με την Αφρική όμως να εμφανίζει μεγάλη ποσοστιαία μείωση στην αποστολή προϊόντων προς την Ελλάδα στο τέλος της εικοσαετίας (Διαγράμματα Π3.17 και Π3.18).

E.E.(11)

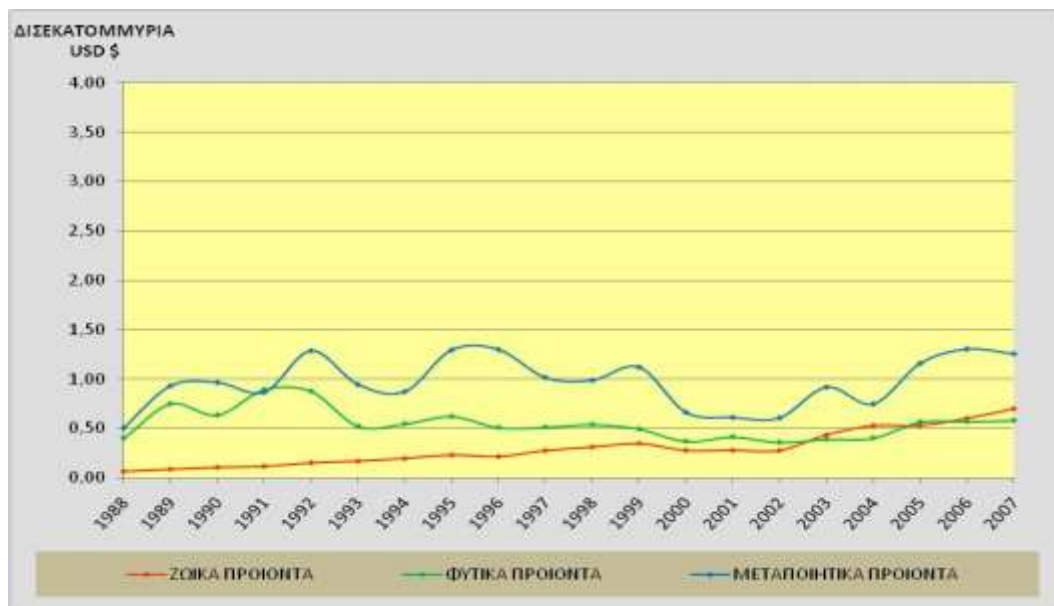
Οι εισαγωγές της Ελλάδος από τις χώρες της E.E.(11) εμφανίζουν, όπως και στη παγκόσμια αγορά, σημαντική αύξηση και στις τρεις κατηγορίες από το 2002 και μετά (Διαγράμματα 3.21 και 3.22). Στις εξαγωγές, μεγάλη βελτίωση σταδιακά εμφανίζει η κατηγορία των ζωικών προϊόντων, ξεπερνώντας σε αξία αυτές των φυτικών προϊόντων από το 2003 και μετά (Πίνακας Π.3.19 παραρτήματος).

Οι κατηγορίες προέλευσης των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος είναι, κυρίως, ζωικά και μεταποιητικά προϊόντα και λιγότερο φυτικά. Παρόλο που στην αρχή της εικοσαετίας τα ζωικά προϊόντα αποτελούσαν τον κύριο όγκο των εισαγωγών των αγροτικών προϊόντων (1989-58%), στο τέλος (2007) είχαν υποχωρήσει κατά 18% με παράλληλη αύξηση των άλλων δυο κατηγοριών και τα μεταποιητικά είναι περισσότερα από τα ζωικά. Οι εξαγωγές της χώρας επικεντρώνονται κυρίως σε μεταποιητικά προϊόντα από ότι στις άλλες δυο κατηγορίες.

Διάγραμμα 3.21 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος από την E.E.(11) τη περίοδο 1988-2007.

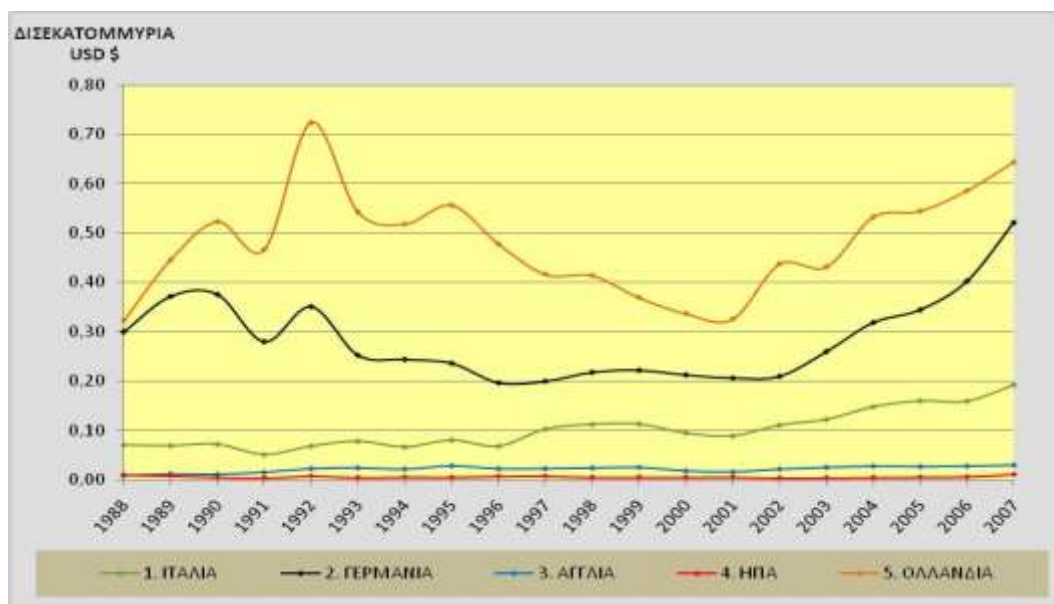
Διάγραμμα 3.22 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος προς την Ε.Ε.(11) τη περίοδο 1988-2007.

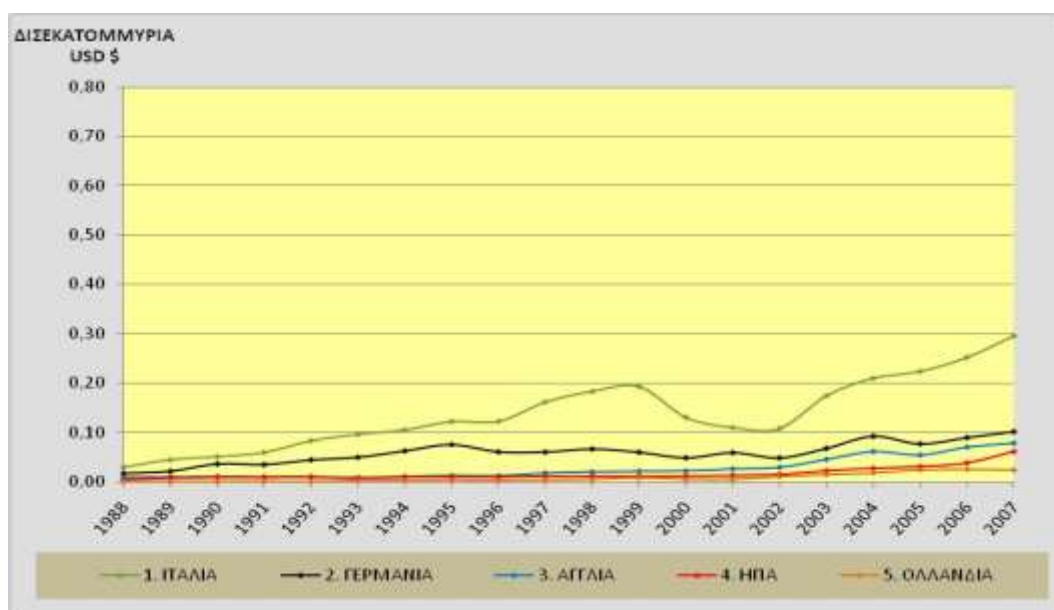
Κύριες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδας

Η Ολλανδία και η Γερμανία είναι οι χώρες, από τις οποίες η Ελλάδα εισάγει τα περισσότερα ζωικά προϊόντα την περίοδο 1988-2007. Όμως, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 3.23, υπήρξε μείωση των εισαγωγών από την Ολλανδία από το 1993 έως

Διάγραμμα 3.23 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα 3.24 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χωρατό περίοδο 1988-2007.

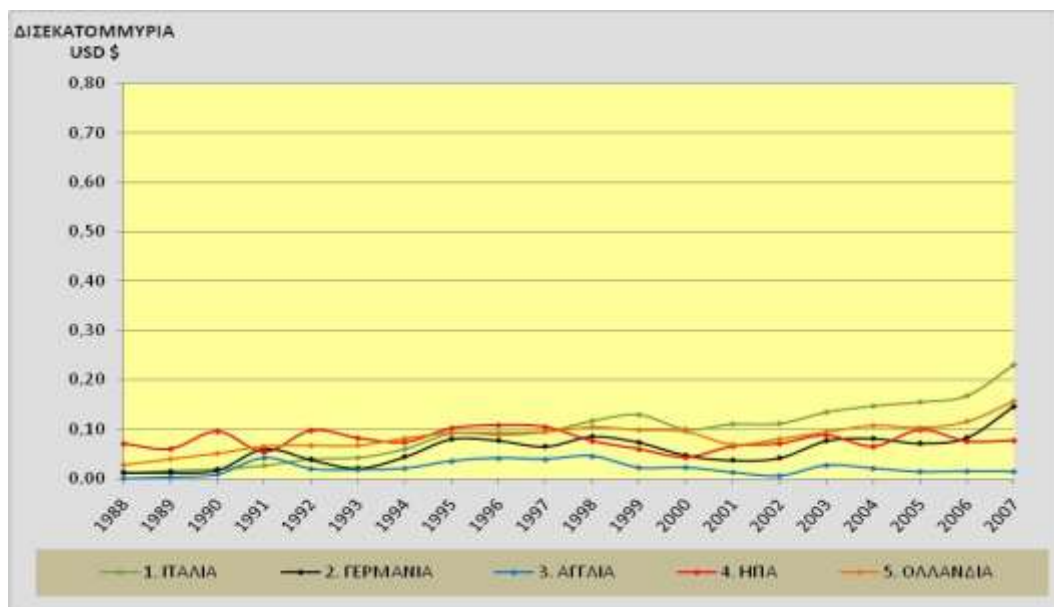

το 2001, αλλά από το επόμενο έτος αυξανόταν διαρκώς οι εισαγωγές και από τις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες (Πίνακας Π3.20). Παρόλα αυτά, στο τέλος της εικοσαετίας η Γερμανία και η Ολλανδία έχασαν περίπου 10% η κάθε μία, από την ελληνική αγορά (Διάγραμμα Π3.19). Οι εξαγωγές ζωικών προϊόντων σημείωσαν διαρκή άνοδο στην Ιταλία έως το 1999 και στην Γερμανία έως το 1995 (Διάγραμμα 3.24), αλλά στη συνέχεια μειώθηκαν οι αποστολές προϊόντων προς τις χώρες αυτές. Από το 2003 όμως και μετά άρχισαν πάλι να αυξάνονται, όπως και προς τις υπόλοιπες τρεις χώρες (Πίνακας Π3.21). Επίσης, ως το 1998 όλο και μεγαλύτερα ποσοστά των ελληνικών εξαγωγών προοριζόταν για την Ιταλία (48%), αλλά στη συνέχεια ελαττώθηκαν στο 30% (Διάγραμμα Π3.20). Όμως και προς την Γερμανία σημειώθηκε πτώση 15% από το 1995 έως το 2007

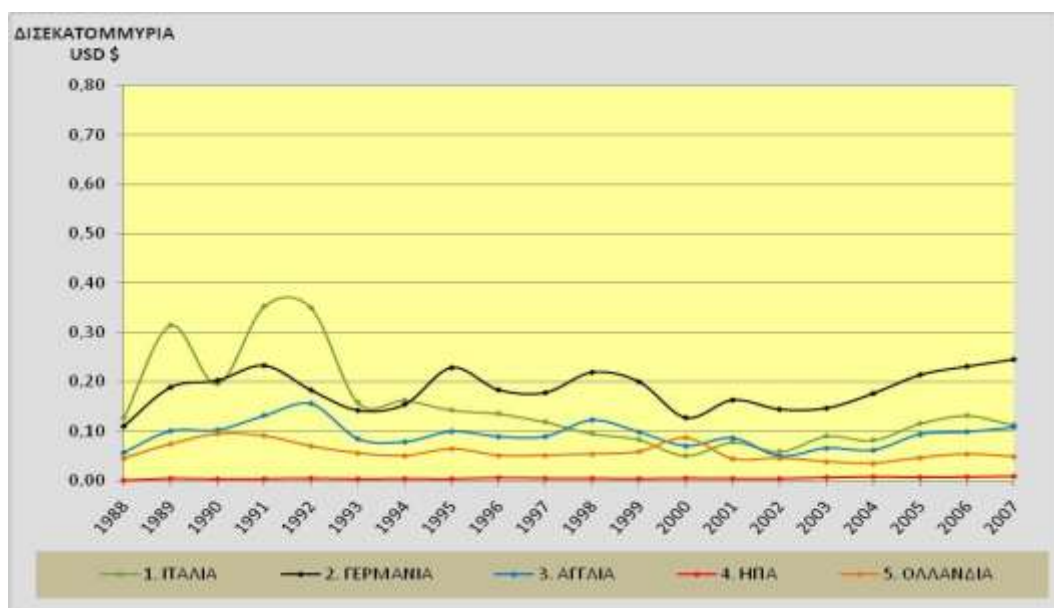
Μέχρι το 1995 οι εισαγωγές φυτικών προϊόντων και από τις πέντε χώρες (Πίνακας Π3.22) εμφάνισαν σημαντικές αυξήσεις (Διάγραμμα 3.25), κάτι το οποίο όμως δεν συνεχίστηκε τα μετέπειτα χρόνια. Είναι σημαντικό επίσης να ειπωθεί, ότι η Ολλανδία και οι Η.Π.Α. έχασαν σημαντικά μερίδια τους στην ελληνική αγορά σε αντίθεση με την Ιταλία, της οποίας τα φυτικά προϊόντα διεισδύουν όλο και περισσότερο σε αυτή (Διάγραμμα Π3.21). Όσο αναφορά τις εξαγωγές φυτικών προϊόντων (Πίνακας Π3.23), αυτές εμφανίζουν μια δυσκολία να κρατήσουν τη θέση τους στις αγορές των πέντε χωρών από το 1993 και μετά, όταν έγινε η απελευθέρωση των αγορών (Διάγραμμα 3.26). Σημαντικότερη ποσοστιαία μείωση εμφανίζουν οι εξαγωγές προς την Ιταλία (Διάγραμμα Π3.22).

Διάγραμμα 3.25 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

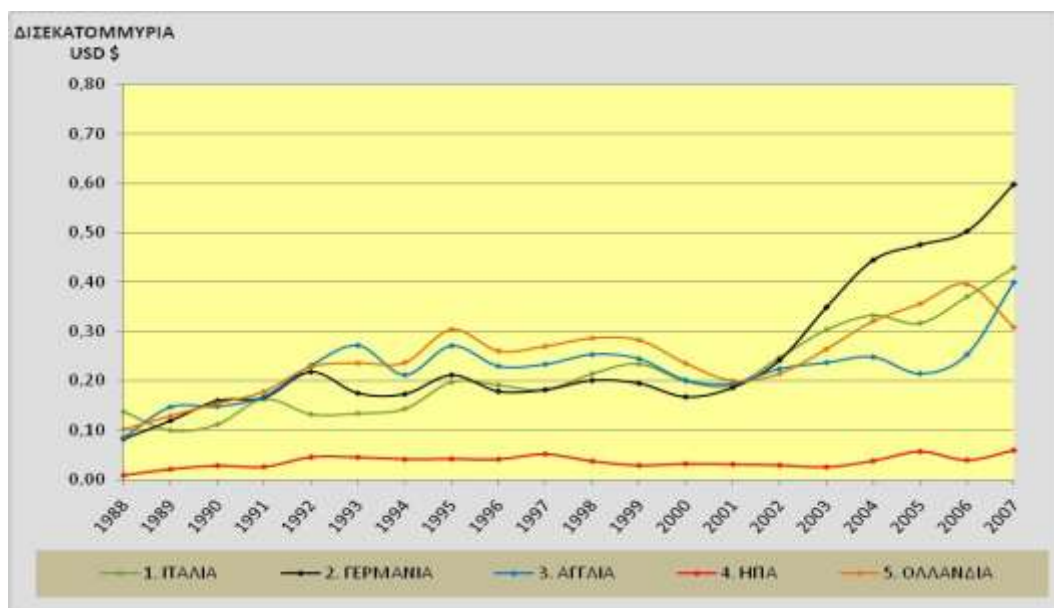
Διάγραμμα 3.26 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

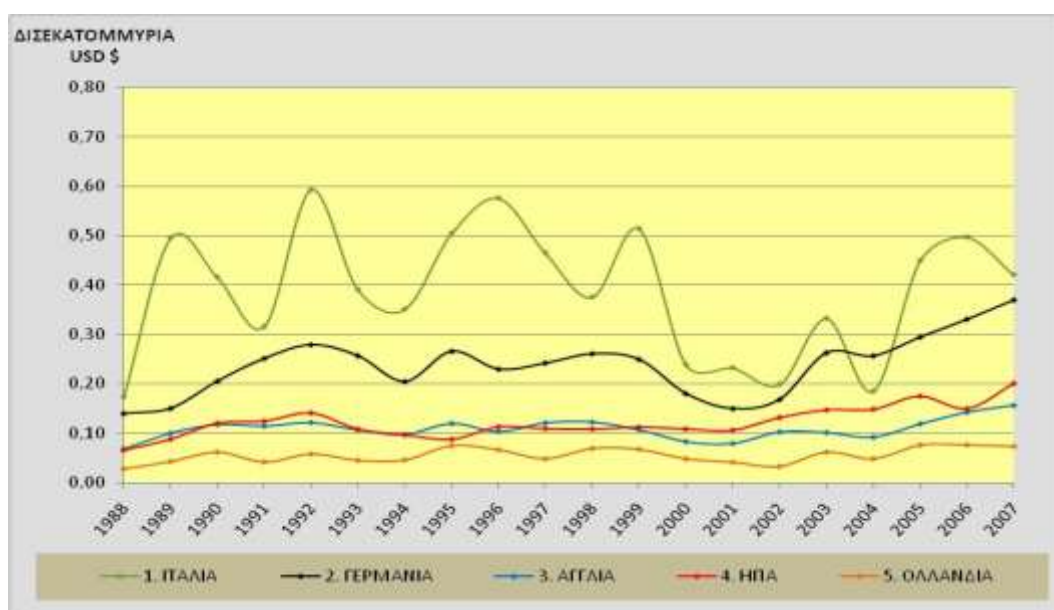
Για τα μεταποιητικά προϊόντα, οι εισαγωγές και οι εξαγωγές παρουσιάζονται στα Διαγράμματα 3.27 και 3.28. Στις εισαγωγές παρατηρείται μεγάλη άνοδος από τις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, και ιδίως από την Γερμανία, από το 2002 και μετά. Αντιθέτως, οι εξαγωγές εμφανίζονται να είναι σταθερές στις υπό εξέταση χώρες, με εξαίρεση την Ιταλία όπου σημειώνονται διαρκώς μεγάλες μεταβολές από έτος σε έτος

(Πίνακας Π3.24 και Π3.25). Τέλος, και για τις πέντε χώρες δεν φαίνεται να υπήρξαν σημαντικές μεταβολές στα μερίδια τους, με εξαίρεση τις εισαγωγές από την Αγγλία και τις εξαγωγές προς την Ιταλία που μειώθηκαν, από 21% το 1993 σε 8% το 2006 και από 37% το 1989 σε 15% το 2007 αντίστοιχα (Διαγράμματα Π3.23 και Π3.24).

Διάγραμμα 3.27 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα 3.28 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

4.1 Μεθοδολογία-Προέλευση δεδομένων

Στόχος στη παρούσα εργασία είναι η εξέταση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδας σε διεθνές επίπεδο, και για το λόγο αυτό υπολογίστηκαν και αναλύθηκαν δείκτες ανταγωνιστικότητας που παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο 2.

Η έλλειψη στοιχείων σε κλαδικό επίπεδο που να αφορούν κόστη εργασίας ήταν ανασταλτικός παράγοντας στον υπολογισμό δεικτών που συνδέονται με την εσωτερική κατάσταση της οικονομίας, όπως και η επικέντρωση σε δείκτες εθνικής ανταγωνιστικότητας που αναφέρονται σε όλο το φάσμα της οικονομίας και δεν βοηθούν στην αξιολόγηση ενός συγκεκριμένου κλάδου. Για το λόγο υπολογίστηκαν δείκτες που σχετίζονται με το διεθνές εμπόριο και μπορούν να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα για την ανταγωνιστικότητα του κλάδου των αγροτικών προϊόντων.

Οι δείκτες αυτοί είναι οι εξής :

- α) Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές
- β) Δείκτης μεριδίου αγοράς
- γ) Δείκτης RCA
- δ) Δείκτης Ανταγωνιστικότητας-Εξειδίκευσης
- ε) Δείκτης Ενδοκλαδικού Εμπορίου

Για τον δείκτη RCA χρησιμοποιήθηκε η μορφή του δείκτη όπως προσεγγίστηκε από τον Neven λόγω μεγαλύτερης ευκολίας στον υπολογισμό του, αλλά και επειδή επικεντρώνεται μόνο στο εμπόριο της εξεταζόμενης χώρας, που στη συγκεκριμένη εργασία είναι η Ελλάδα.

Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων που υπάρχει στην ιστοσελίδα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ - OECD) και αφορούσαν εισαγωγές και εξαγωγές ετησίως από το 1988 έως το 2007. Σύμφωνα με αυτή τη βάση δεδομένων, το σύνολο της οικονομίας αποτελείται από 100 υποκατηγορίες προϊόντων από τις οποίες οι 24 αφορούν τον αγροτικό τομέα. Για την καλύτερη διαχείριση και αξιολόγηση των δεικτών, οι 24

υποκατηγορίες ομαδοποιήθηκαν σε 3 κατηγορίες, ζωικά προϊόντα, φυτικά προϊόντα και μεταποιητικά προϊόντα, όπως φαίνεται παρακάτω στον Πίνακα 4.1.

Πίνακας 4.1 : Κατηγορίες-Υποκατηγορίες προϊόντων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	01: Ζώντα ζώα
	02: Κρέατα και βρώσιμα παραπροϊόντα σφάγιων
	03: Ψάρια, οστρακοειδή, μαλάκια και υδρόβια ασπόνδυλα
	04: Γαλακτοκομικά προϊόντα, αυγά, μέλι, βρώσιμα παραπροϊόντα ζώων
	05: Άλλα προϊόντα ζωικής προέλευσης
ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	06: Ζώντα δέντρα, φυτά, βολβοί, ρίζες και ανθοκομικά προϊόντα
	07: Βρώσιμα λαχανικά και βρώσιμοι ρίζες και βολβοί
	08: Βρώσιμα φρούτα, καρποί, φλούδες εσπεριδίων, πεπόνια
	09: Καφές, τσάι, μπαχαρικά
	10: Δημητριακά
	11: Προϊόντα αλευροποιίας, βύνη, άμυλα, ινουλίνη, σίτος, γλουτεάλη
	12: Ελαιούχοι σπόροι και έλαια φρούτων, σπόρων, κόκκων
	13: Λάκκα, γόμμες, ρητίνες, φυτικοί χυμοί και εκχυλίσματα
	14: Πλεκτικές ύλες φυτικής προέλευσης
ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	15: Ζωικά και φυτικά λίπη και έλαια και προϊόντα διάσπασης αυτών
	16: Παρασκευάσματα κρεάτων και ψαριών
	17: Ζάχαρα και προϊόντα ζαχαροπλαστικής
	18: Κακάο και παρασκευάσματα αυτού
	19: Παρασκευάσματα και υποπροϊόντα δημητριακών, αλεύρου, αμύλου και γάλακτος
	20: Παρασκευάσματα τροφών από λαχανικά, καρπούς και φρούτα
	21: Διάφορα παρασκευάσματα διατροφής
	22: Ροφήματα, αλκοολούχα ποτά και ξίδι
	23: Υπολείμματα και απορρίμματα βιομηχανιών ειδών διατροφής και τροφές παρασκευασμένες για ζώα
	24: Καπνά και βιομηχανοποιημένα υποκατάστατα καπνού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Για το σύνολο της οικονομίας χρησιμοποιήθηκε ο όρος συνολικά προϊόντα, η οποία για την παρούσα εργασία θεωρήθηκε ότι αποτελούνταν από 2 κλάδους. Ο πρώτος κλάδος περιλάμβανε το σύνολο των 3 παραπάνω κατηγοριών που αποτελεί τον αγροτικό τομέα και ονομάστηκε αγροτικά προϊόντα, και ο δεύτερος τους άλλους τομείς της οικονομίας και ονομάστηκε υπόλοιπα προϊόντα.

Η αξιολόγηση των δεικτών και κυρίως των μεταβολών τους από έτος σε έτος δεν παρέχει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, αλλά ενέχει και σημαντικούς κινδύνους λανθασμένων συμπερασμάτων λόγω των ιδιοτήτων των αγροτικών προϊόντων (επηρεασμός παραγωγής από καιρικά φαινόμενα). Για το λόγο αυτό, υπολογίστηκαν οι μέσοι όροι των δεικτών ανά πενταετία, μέσα στις οποίες λάμβαναν χώρα γεγονότα που επηρέαζαν τις εξαγωγές σε βάθος χρόνου και άρα έχουν αντίκτυπο στην εξέταση της ανταγωνιστικότητας.

Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις παραπάνω παραδοχές για τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν, υπολογίστηκαν οι δείκτες σε δυο χωρικά επίπεδα. Το πρώτο

αφορούσε ένα σύνολο κρατών (με κοινά χαρακτηριστικά), όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία μελετήθηκε σαν σύνολο των 11 πρώτων χωρών-μελών διότι δεν ήταν εφικτή η άντληση των απαραίτητων στοιχείων και για τις 13 χώρες των διευρύνσεων του 1995 και του 2004, και το δεύτερο αφορούσε μεμονωμένες χώρες που είναι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας. Και πιο συγκεκριμένα τις πέντε χώρες που εξάγει τα μεγαλύτερα κατά μέσο όρο ποσοστά αγροτικών προϊόντων κατ' έτος την εικοσαετία 1988-2007, την Ιταλία, την Γερμανία, την Αγγλία, τις, Η.Π.Α. και την Ολλανδία.

4.2 Υπολογισμός δεικτών ανταγωνιστικότητας

Στην παράγραφο αυτή γίνεται ο υπολογισμός των δεικτών ανταγωνιστικότητας και παρουσιάζονται διαγραμματικά τα αποτελέσματα.

4.2.1 Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές

Για την εκτίμηση του δείκτη κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές χρησιμοποιήθηκε η σχέση

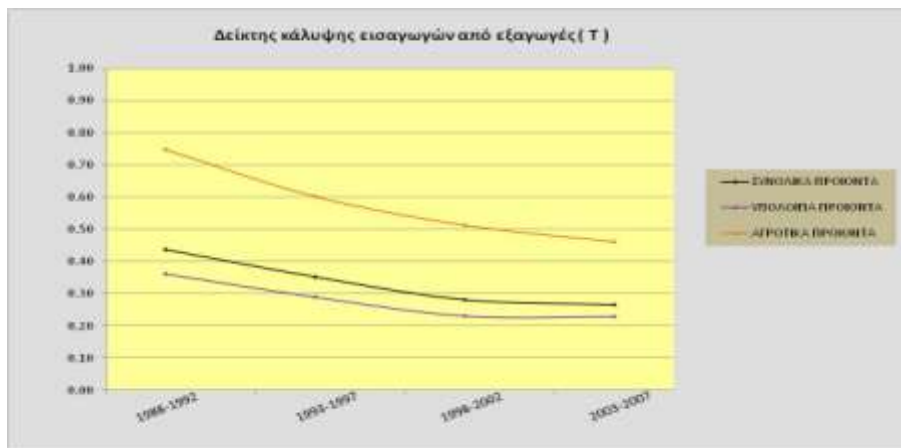
$$T = X_{i,j}^k / M_{i,j}^k \quad (\Phi_1)$$

- όπου $X_{i,j}^k$ η αξία των εξαγωγών της Ελλάδος (i) προς μια χωρική ενότητα (j) για ένα προϊόν ή μια ομάδα προϊόντων (k)
- και $M_{i,j}^k$ η αξία των εισαγωγών της Ελλάδος (i) από την ίδια χωρική ενότητα (j) για το ίδιο προϊόν ή ομάδα προϊόντων (k)

E.E.(11)

Στο Διάγραμμα 4.1.a αποτυπώνονται οι δείκτες κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές για το σύνολο των προϊόντων, όσο και των δυο κλάδων επιμερισμού τους (κλάδος υπολοίπων προϊόντων και κλάδος αγροτικών προϊόντων) με τις 11 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκείνο που παρατηρείται είναι η σταδιακή μείωση των δεικτών (αναλυτικά οι τιμές παρουσιάζονται στον Πίνακα Π4.1 του Παραρτήματος), αλλά και ότι οι δείκτες έχουν τιμή μικρότερη της μονάδας για όλες τις περιόδους (πενταετίες). Άρα, είναι προφανές ότι διαχρονικά, σε επίπεδο κλάδου αγροτικών προϊόντων, οι εισαγωγές αυξάνονται περισσότερο σε σχέση με τις εξαγωγές και αυτό είναι ένα στοιχείο ανησυχητικό για την πορεία της ανταγωνιστικότητας του κλάδου.

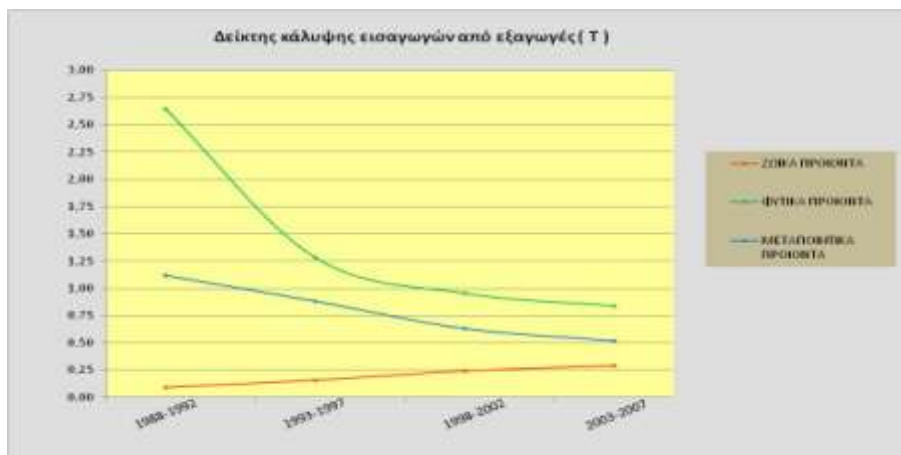
Διάγραμμα 4.1.α : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).

Είναι ακόμη σημαντικό να επισημανθεί, ότι ο κλάδος των αγροτικών προϊόντων έχει σχεδόν σταθερά διπλάσια τιμή από τον κλάδο των υπολοίπων προϊόντων αλλά και το σύνολο των προϊόντων. Οπότε, παρά την αρνητική όψη και των τριών μελετώμενων δεικτών (σταδιακή μείωση) μάλλον ο κλάδος των αγροτικών προϊόντων φαίνεται πιο δυναμικός.

Διακρίνοντας τα αγροτικά προϊόντα σε ζωικά, φυτικά και μεταποιητικά παρατηρούνται διαφορές όσον αφορά την εξέλιξη του δείκτη εισαγωγών από εξαγωγές.

Διάγραμμα 4.1.β : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 4.1.β διαφαίνονται οι ίδιες τάσεις με παραπάνω (διαχρονική τάση μείωσης) για τις κατηγορίες των φυτικών και των μεταποιητικών

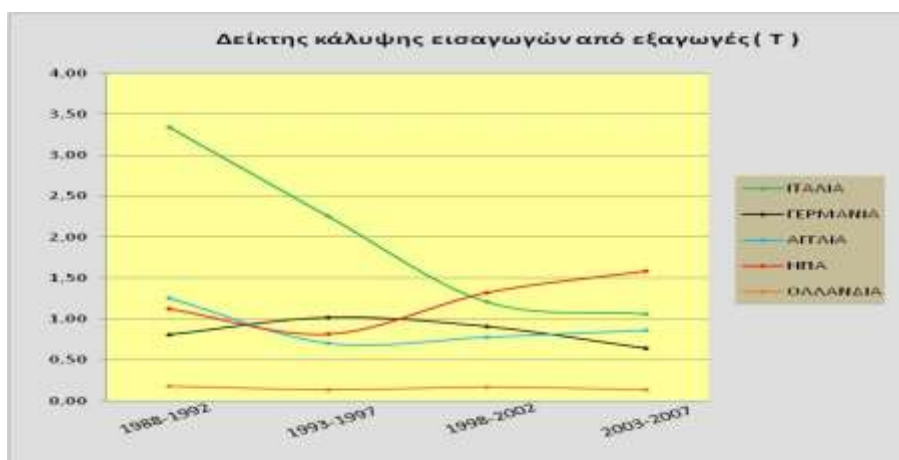
προϊόντων, αν και ο δείκτης ήταν μεγαλύτερος της μονάδας για τα φυτικά προϊόντα τις δυο πρώτες πενταετίες (2,644 και 1,283) και για τα μεταποιητικά προϊόντα τη πρώτη πενταετία (1,117).

Αντίθετα με την καθοδική αυτή πορεία είναι τα συμπεράσματα για τη κατηγορία των ζωικών προϊόντων, όπου παρατηρείται σταδιακά αύξηση του δείκτη (από 0,091 τη πενταετία 1988-1992, σε 0,289 τη πενταετία 2003-2007), παρόλο που οι τιμές του παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Κύριες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδας

Σχετικά με τις σημαντικότερες εξαγωγικές χώρες με τις οποίες η Ελλάδα συναλλάσσετε, ο δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές του κλάδου των αγροτικών προϊόντων αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.2α. Σύμφωνα με αυτό, η Γερμανία, η Αγγλία και η Ολλανδία δεν παρουσιάζουν σημαντικές μεταβολές διαχρονικά, σε αντίθεση με την Ιταλία, όπου μειώνεται αισθητά η τιμή του δείκτη τη

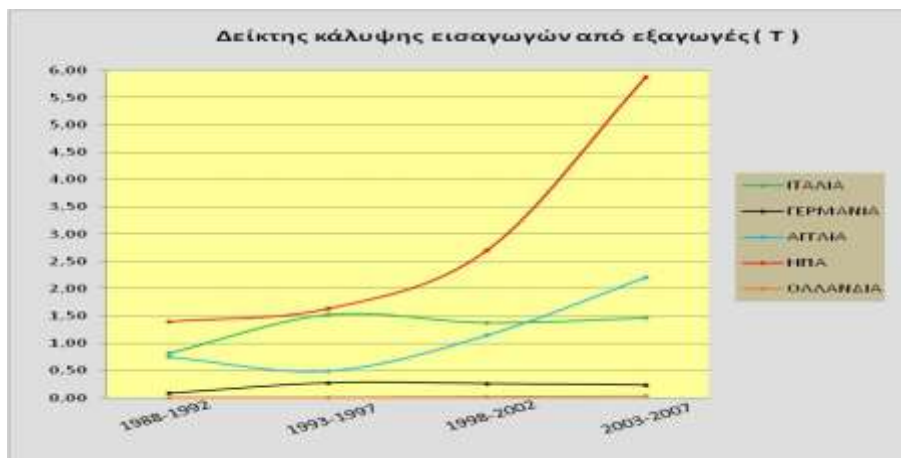
Διάγραμμα 4.2.α : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

δεκαετία 1993-2002 πέφτοντας στα επίπεδα των δεικτών της Γερμανίας και της Αγγλίας (περίπου στη μονάδα). Στις Η.Π.Α. φαίνεται να γίνονται ελκυστικότερα τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα από την περίοδο σύγκλισης της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε. και μετά, με συνέπεια τη μεγάλη άνοδο του δείκτη τις δυο τελευταίες πενταετίες (Πίνακας Π4.2 του Παραρτήματος).

Για την κατηγορία των ζωικών προϊόντων, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.2.β, ο δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές εμφανίζει πολύ μεγάλη άνοδο τις δυο τελευταίες πενταετίες στην Αγγλία και στις Η.Π.Α., που πρέπει

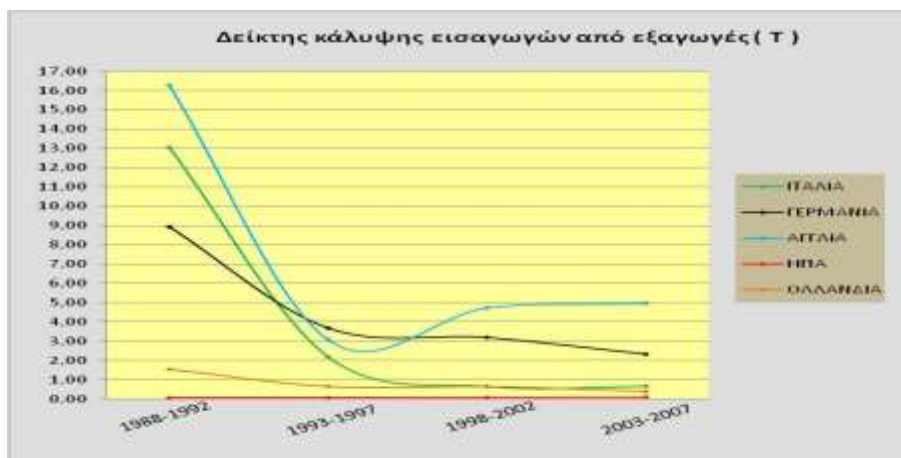
Διάγραμμα 4.2.β : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

να σχετίζεται με τα διατροφικά σκάνδαλα (τρελές αγελάδες, διοξίνες κ.α.) επηρεάζοντας σημαντικά τις εμπορικές συναλλαγές των χωρών αυτών τόσο παγκοσμίως όσο και με την Ελλάδα. Για την Γερμανία και την Ολλανδία ο δείκτης παραμένει σταθερά διαχρονικά σε πολύ χαμηλά επίπεδα (<0,3), ενώ στην Ιταλία σημαντική μεταβολή (άνοδος) παρατηρείται τη πενταετία 1993-1998 σε σχέση με την προηγούμενη της.

Ο δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές για τα φυτικά προϊόντα (Διάγραμμα 4.2.γ) εμφανίζει σημαντική μείωση την πενταετία 1993-1997 σε σχέση με την πενταετία 1988-1992 για την Αγγλία, την Ιταλία, την Γερμανία και λιγότερο

Διάγραμμα 4.2.γ : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

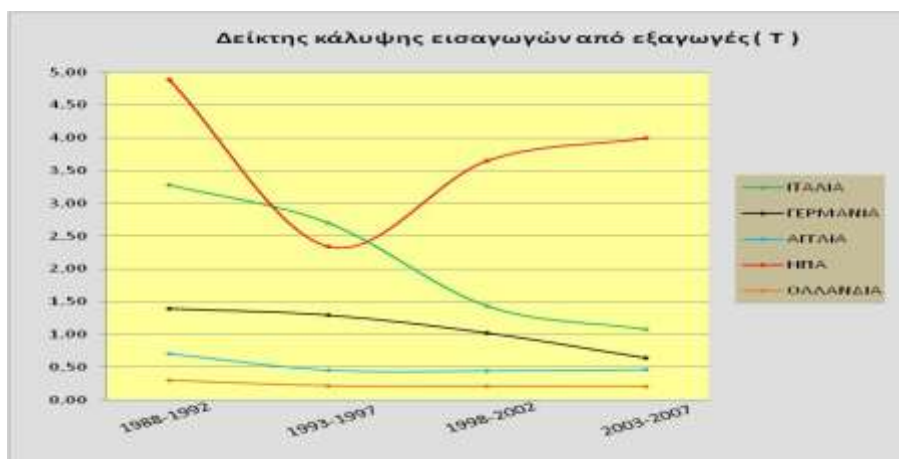
την Ολλανδία. Αυτό κατά πάσα πιθανότητα, προήλθε από την απελευθέρωση των αγορών το 1992 και είχε σημαντικές επιπτώσεις για τις εξαγωγές της Ελλάδας που

δεν μπορούσε να συναγωνιστεί τις αναπτυσσόμενες χώρες στην εξαγωγή φθηνών προϊόντων στην ευρωπαϊκή αγορά. Για την Ιταλία η πτώση συνεχίστηκε και την επόμενη πενταετία, ενώ αντιθέτως για την Αγγλία η τιμή του δείκτη βελτιώθηκε. Ο δείκτης για τις Η.ΠΑ. δεν εμφανίζει μεταβολές με τη πάροδο του χρόνου.

Στα μεταποιητικά προϊόντα του αγροτικού κλάδου ο δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές για τις Η.ΠΑ έχει πολύ μεγάλες τιμές όλη την εικοσαετία (2<), αν και εμφανίζει σημαντική μείωση παροδικά την πενταετία 1993-1997 (Διάγραμμα 4.2.γ). Για την Ιταλία οι μεγάλες τιμές αφορούν την πρώτη δεκαετία αφού στη συνέχεια ο δείκτης πέφτει αισθητά, ενώ για Γερμανία ξεκινάει από 1,4 και

Διάγραμμα 4.2.δ : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

μειώνεται κάθε πενταετία, για να καταλήξει την περίοδο 2003-2007 στο 0,65. Σε χαμηλά επίπεδα τιμών και χωρίς ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις εμφανίζεται ο δείκτης για την Ολλανδία και την Αγγλία.

4.2.2 Δείκτης μεριδίου αγοράς (Export Market Share)

Με τον δείκτη μεριδίου αγοράς γίνεται προσπάθεια αποτύπωσης της εξαγωγικής διείσδυσης της Ελλάδος σε κάποιες αγορές, ή αντιστρόφως, η εύρεση του βαθμού εξάρτησης των αγορών αυτών από την Ελλάδα. Η εκτίμηση του δείκτη πραγματοποιείται μέσα από την παρακάτω σχέση

$$XMS = X_{i,j}^k / M_{i,w}^k \quad (\Phi_2)$$

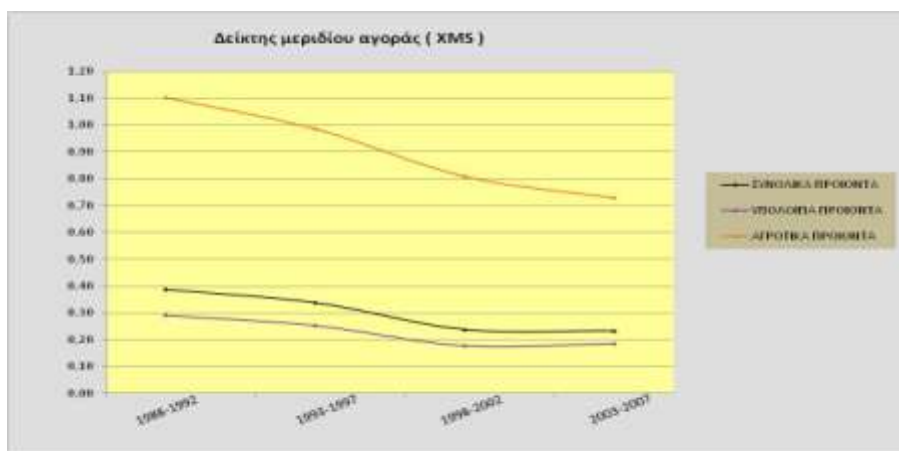
- όπου $X_{i,j}^k$ η αξία των εξαγωγών της Ελλάδος (i) προς μια χωρική ενότητα (j) για ένα προϊόν ή μια ομάδα προϊόντων (k)
- και $M_{j,w}^k$ η αξία των εισαγωγών της χωρικής ενότητας (j) από την παγκόσμια αγορά για το ίδιο προϊόν ή ομάδα προϊόντων (k)

Ο δείκτης μεριδίου αγοράς υπολογίστηκε ως ποσοστό επί των συνολικών εισαγωγών ενός προϊόντος ή μιας ομάδας προϊόντων της κάθε χωρικής ενότητας (j) από την παγκόσμια αγορά.

E.E.(11)

Στο Διάγραμμα 4.3.α που ακολουθεί, παρατίθενται οι απεικονίσεις του δείκτη μεριδίου αγοράς του συνόλου των προϊόντων, όσο και του κλάδου των υπολοίπων προϊόντων και του κλάδου των αγροτικών προϊόντων, της Ελλάδος στις 11 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κύριο χαρακτηριστικό και των τριών δεικτών είναι οι πολύ χαμηλές τιμές τους, το οποίο φανερώνει πολύ μικρή εξάρτηση της E.E.(11) από την

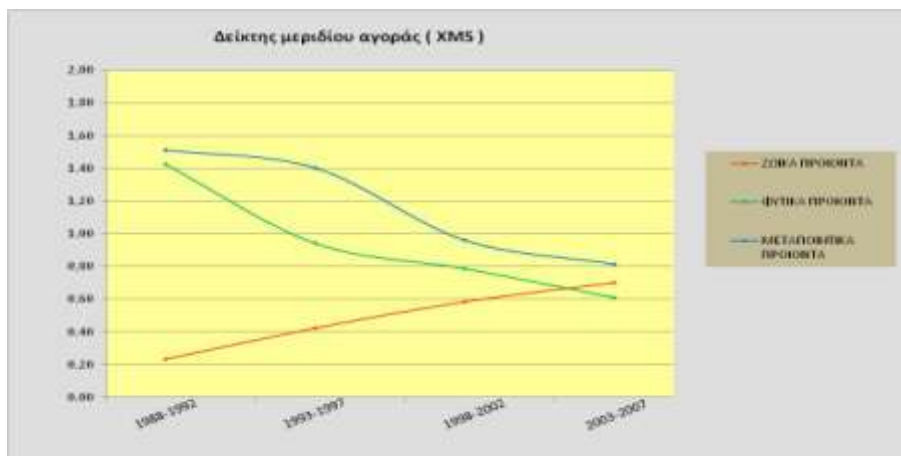
Διάγραμμα 4.3.α : Δείκτης μεριδίου αγοράς της Ελλάδος στην E.E.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).

Ελλάδα, ενώ από πενταετία σε πενταετία η εξάρτηση αυτή γίνεται όλο και μικρότερη. Ενθαρρυντικό στοιχείο ωστόσο, για τον κλάδο των αγροτικών προϊόντων, είναι ότι έχουν διεισδύσει στις χώρες της E.E.(11) σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα υπόλοιπα ελληνικά προϊόντα (Πίνακας Π4.3 του Παραρτήματος).

Σχετικά με τις κατηγορίες των αγροτικών προϊόντων (Διάγραμμα 4.3.β), παρατηρείται τεράστιο χάσμα την πενταετία 1988-1992 ανάμεσα στα ζωικά με τα φυτικά και τα μεταποιητικά προϊόντα (τα οποία είναι στα ίδια επίπεδα). Αλλά, στη διάρκεια των χρόνων τα ζωικά προϊόντα διεισδύουν όλο και περισσότερο στις αγορές

Διάγραμμα 4.3.β : Δείκτης μεριδίου αγοράς της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

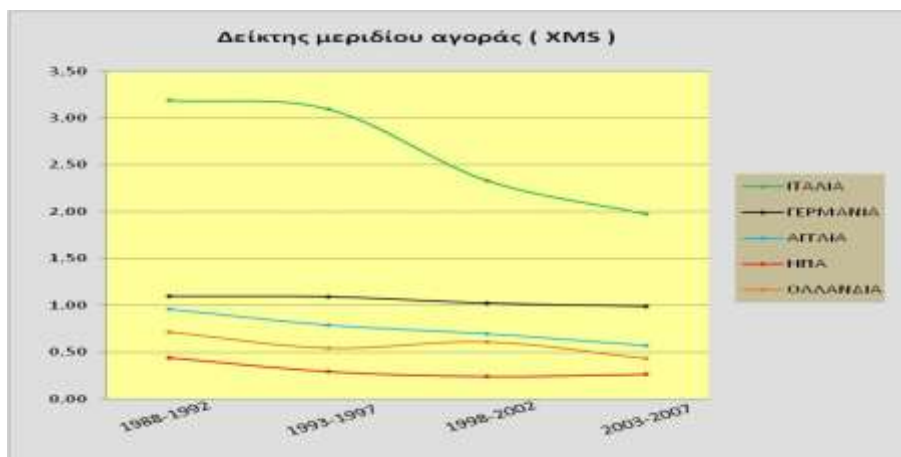

των χωρών της Ε.Ε.(11) και έτσι την τελευταία πενταετία έχουν παρόμοιες τιμές δεικτών με τις άλλες δυο κατηγορίες, οι τιμές των οποίων ταυτόχρονα μειώνονταν.

Κύριες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδας

Όσο αναφορά το δείκτη μεριδίου αγοράς του κλάδου των αγροτικών προϊόντων στις σημαντικότερες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδος, αυτός παρουσιάζει τιμές μικρότερες του 1,1% με εξαίρεση την Ιταλία, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.4.α . Στην Ιταλία, η διείσδυση των ελληνικών αγροτικών προϊόντων είναι λίγο πάνω από το 3% τη πρώτη δεκαετία αλλά στη συνέχεια μειώνεται κάτω από το 2,5% (Πίνακας Π4.4 του Παραρτήματος). Στις υπόλοιπες χώρες οι δείκτες έχουν σταθερο-

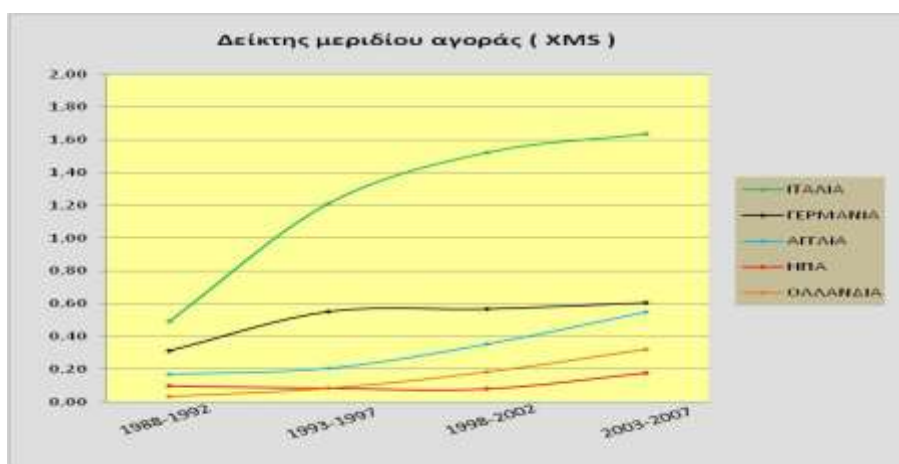
Διάγραμμα 4.4.α : Δείκτης μεριδίου αγοράς κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

ποιητικές τάσεις με μικρές μειώσεις, εκτός της Αγγλίας όπου ο δείκτης μειώνεται στο ήμισυ την τελευταία πενταετία (0,571%) σε σχέση με την πρώτη πενταετία (0,962%).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πορεία του δείκτη μεριδίου αγοράς για τη κατηγορία των ζωικών προϊόντων, με τις ελληνικές εξαγωγές να ενισχύουν συνεχώς τις θέσεις τους στις αγορές και των πέντε χωρών, όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 4.4.β. Ενώ χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ιταλίας, στην οποία κερδήθηκε

Διάγραμμα 4.4.β : Δείκτης μεριδίου αγοράς κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

επιπλέον 1% της αγοράς της την πενταετία 1998-2002 σε σχέση με την πενταετία 1988-1992 (από 0,5% σε 1,5%).

Αντίθετη ακριβώς είναι η πορεία των ελληνικών εξαγωγών για τα φυτικά προϊόντα στην Ιταλία (Διάγραμμα 4.4.γ), ενώ αποτελούσαν περίπου το 5% των εισα-

Διάγραμμα 4.4.γ : Δείκτης μεριδίου αγοράς κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

γωγών της την πενταετία 1988-1992, στη συνέχεια υποχώρησαν κάτω από το 1,5% την πενταετία 1998-2002, παραμένοντας εκεί και την επόμενη πενταετία. Αρνητική τάση ακολούθησε ο δείκτης και για την Αγγλία, τη Γερμανία και την Ολλανδία αλλά σε μικρότερα ποσοστά. Για τις Η.Π.Α. η μεγάλη απόσταση από την αγορά της έχει ανασταλτική επίδραση στην αποστολή φυτικών προϊόντων, τα οποία κυρίως είναι νωπά, με αποτέλεσμα η τιμή του δείκτη να είναι πάρα πολύ μικρή.

Οι ελληνικές εξαγωγές των μεταποιητικών προϊόντων, όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.4.δ, διεισδύουν όλο και λιγότερο στις αγορές της Αγγλίας, της Ολλανδίας, των Η.Π.Α. και της Γερμανίας, μη καταφέρνοντας να εκμεταλλευτούν τις

Διάγραμμα 4.4.δ : Δείκτης μεριδίου αγοράς κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

καταναλωτικές προτιμήσεις των κατοίκων των χωρών αυτών. Επίσης, στη Γερμανία φαίνεται να έχουν υψηλότερο μερίδιο στην αγορά της, 1-1,5%, σε αντίθεση με τις άλλες τρεις χώρες, που κυμαίνεται κάτω από 1% όλη την εικοσαετία. Στην Ιταλία, το δίκτυο εμπορίας φαίνεται να ήταν αρκετά ανεπτυγμένο την πρώτη δεκαετία καλύπτοντας το 6-6,5% των εισαγωγών της, αλλά στη συνέχεια δέχτηκε ισχυρό πλήγμα πέφτοντας αρχικά στο 4% και την τελευταία πενταετία κάτω από 3%.

4.2.3 Δείκτης RCA (αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος)

Βασικός στόχος του δείκτη του αποκαλυπτόμενου συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι η εύρεση ανταγωνιστικών κλάδων ή ομάδων προϊόντων, του εμπορίου

της Ελλάδας, σε κάποιες αγορές. Για το λόγο αυτό εκτιμήθηκε ο δείκτης RCA με τη μορφή που προσεγγίστηκε από τον Neven και η οποία δίδεται από την σχέση

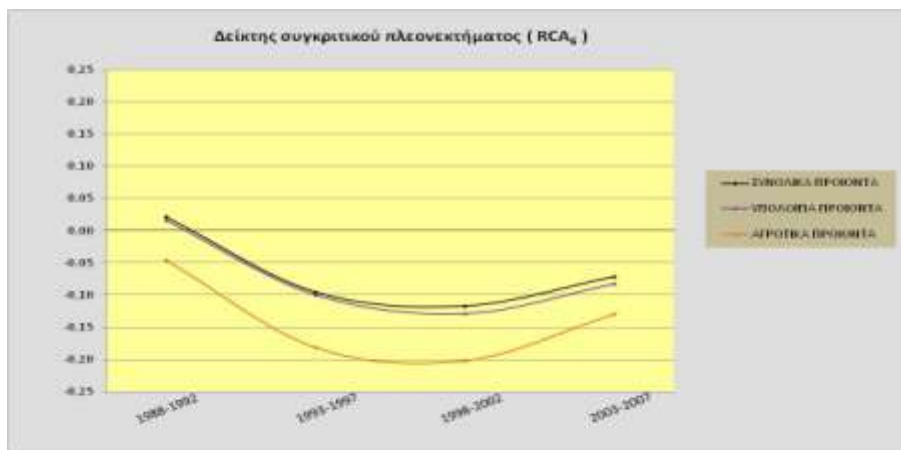
$$RCA_6 = \frac{X_{i,j}^k}{X_{i,j}^T} - \frac{M_{i,j}^k}{M_{i,j}^T} \quad (\Phi_3)$$

- όπου $X_{i,j}^k$ η αξία των εξαγωγών της Ελλάδος (i) προς μια χωρική ενότητα (j) για ένα προϊόν ή μια ομάδα προϊόντων (k)
- $M_{j,w}^k$ η αξία των εισαγωγών της χωρικής ενότητας (j) από την παγκόσμια αγορά για το ίδιο προϊόν ή ομάδα προϊόντων (k)
- $X_{i,j}^T$ η αξία των συνολικών εξαγωγών της Ελλάδος (i) για το ίδιο προϊόν ή ομάδα προϊόντων (k)
- $M_{i,j}^T$ η αξία των συνολικών εισαγωγών της Ελλάδος (i) για το ίδιο προϊόν ή ομάδα προϊόντων (k)

E.E.(11)

Η διαχρονική εξέλιξη του δείκτη RCA στις 11 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο του συνόλου των προϊόντων, όσο και του κλάδου των υπολοίπων προϊόντων και του κλάδου των αγροτικών προϊόντων, παρουσιάζεται παρακάτω μέσα από το Διάγραμμα 4.5.α. Με εξαίρεση την πενταετία 1988-1992, όπου ο δείκτης του συνόλου των προϊόντων και του κλάδου των υπολοίπων προϊόντων έχει θετική τιμή (Πίνακας Π4.5 του Παραρτήματος), τις άλλες περιόδους η Ελλάδα εμφανίζει συγκριτικό μειονέκτημα έναντι της E.E.(11). Ειδικότερα, ο κλάδος των αγροτικών

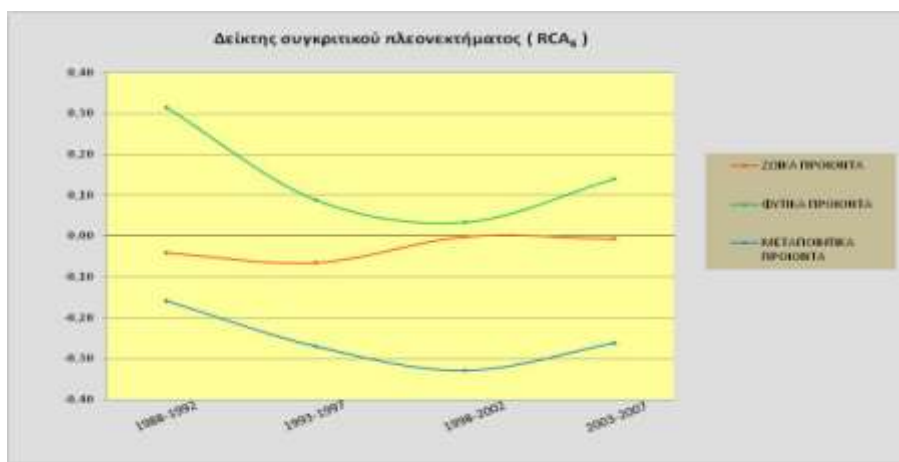
Διάγραμμα 4.5.α : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος της Ελλάδος στην E.E.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).

προϊόντων εμφανίζει έλλειψη ανταγωνιστικότητας όλη την εικοσαετία, αλλά φαίνεται να ανακάμπτει την τελευταία πενταετία σε αντίθεση με τις δυο προηγούμενες πενταετίες όπου υπήρχε επιδείνωση της πορείας του.

Αναλύοντας περαιτέρω το κλάδο των αγροτικών προϊόντων, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.5.β, κυρίως τα μεταποιητικά και λιγότερο τα ζωικά προϊόντα παρουσιάζουν σοβαρά συγκριτικά μειονεκτήματα, εν αντιθέσει, ελπιδοφόρα είναι τα

Διάγραμμα 4.5.β : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

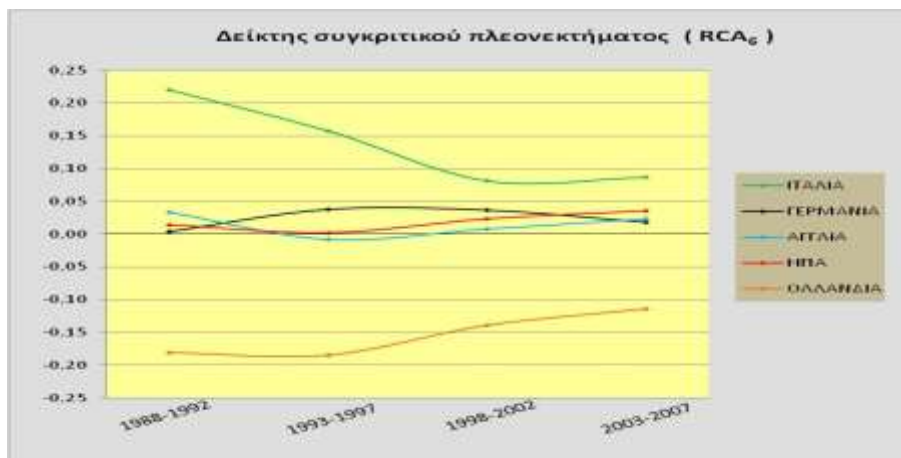

μηνύματα για τα φυτικά προϊόντα. Όσο αναφορά τη διαχρονική πορεία των κατηγοριών, αυτή εμφανίζει τις ίδιες τάσεις με το κλάδο των αγροτικών προϊόντων (μείωση τη δεκαετία 1993-2002 και ανάκαμψη στην συνέχεια) για τα φυτικά και τα μεταποιητικά προϊόντα. Στα ζωικά προϊόντα παρατηρείται μια βελτίωση στην ανταγωνιστική τους θέση την πενταετία 1998-2002 ενώ δεν υπάρχουν άλλες σημαντικές μεταβολές από περίοδο σε περίοδο στην διάρκεια της εικοσαετίας.

Κύριες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδας

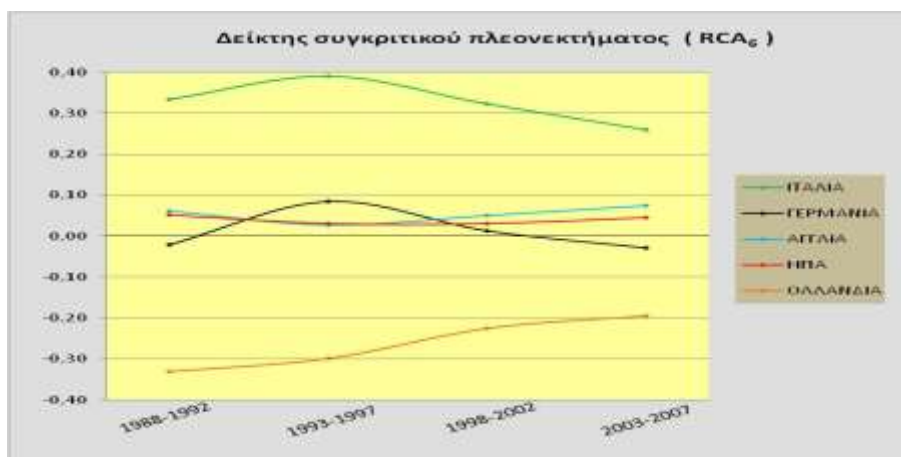
Το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος με την Γερμανία την Αγγλία και τις Η.Π.Α. δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα, παρατηρώντας το Διάγραμμα 4.6.α. Αντιθέτως, παρουσιάζεται ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις συναλλαγές με τη Ιταλία, το οποίο αρχικά φθίνει (1993-2002) και μετά σταθεροποιείται, ενώ στις εμπορικές σχέσεις με την Ολλανδία είναι σαφές ότι υπάρχει συγκριτικό μειονέκτημα για την Ελλάδα, το οποίο με το χρόνο, αν και παραμένει, φαίνεται να μειώνεται τη τελευταία δεκαετία (Πίνακας Π4.6 του Παραρτήματος).

Διάγραμμα 4.6.α : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

Το θετικό κλίμα για τα αγροτικά προϊόντα στην Ιταλία, επιβεβαιώνεται και μέσα από τη πορεία της κατηγορίας των ζωικών προϊόντων, όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.6.β παρακάτω. Στην Ολλανδία, ο δείκτης για τα ζωικά προϊόντα έχει σχεδόν διπλάσια αρνητική τιμή σε σχέση με το δείκτη του συνόλου των αγροτικών προϊόντων, αλλά με τις ίδιες τάσεις διόρθωσης της αρνητικής κατάστασης από πενταετία σε πενταετία. Για τις υπόλοιπες χώρες, οι τιμές των δεικτών κυμαίνονται

Διάγραμμα 4.6.β : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

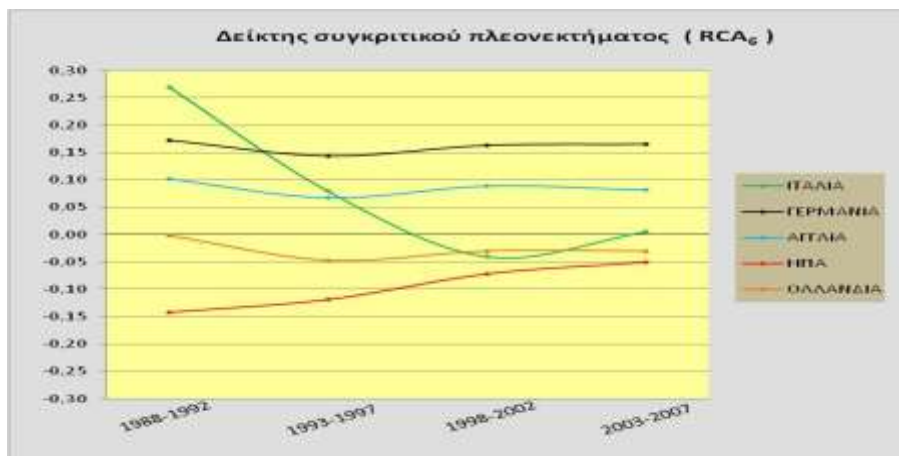
γύρω από το μηδέν, μη δίνοντας σαφή εικόνα για την ανταγωνιστικότητα της κατηγορίας των ζωικών προϊόντων.

Η κατηγορία των φυτικών προϊόντων εμφανίζει, στο Διάγραμμα 4.6.γ, ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για την Ελλάδα σε σχέση με την Γερμανία και την

Αγγλία, τα οποία συντηρούνται διαχρονικά. Αντίθετα, δυσσίωνες είναι οι προοπτικές της κατηγορίας στο εμπόριο

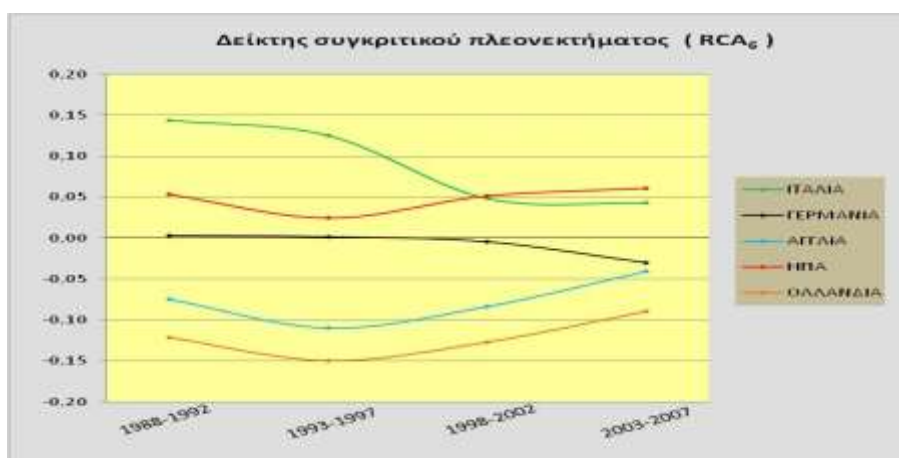
Διάγραμμα 4.6.γ : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

με την Ιταλία, όπου σημειώνονται μεγάλες μειώσεις του δείκτη τη δεκαετία 1993-2002. Στην Ολλανδία και στις Η.Π.Α. υπάρχει συγκριτικό μειονέκτημα για τα φυτικά προϊόντα όλη την εικοσαετία, αν και στις Η.Π.Α. φαίνεται βελτίωση του δείκτη, αλλά λόγω του μικρού όγκου των συναλλαγών είναι παρακινδυνευμένη η εξαγωγή συμπερασμάτων.

Μελετώντας το Διάγραμμα 4.6.δ, παρατηρείται έλλειψη ανταγωνιστικότητας των μεταποιητικών προϊόντων, όλη την μελετώμενη περίοδο, στην Ολλανδία και την

Διάγραμμα 4.6.δ : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

Αγγλία, με τάσεις βελτίωσης τις δυο τελευταίες πενταετίες. Στην Ιταλία και στις Η.Π.Α. η κατηγορία εμφανίζει συγκριτικό πλεονέκτημα την εικοσαετία, αλλά με αντίθετες τάσεις την πενταετία 1998-2002 (πτώση στην Ιταλία, άνοδος στις Η.Π.Α.). Τέλος στη Γερμανία ο δείκτης κινείται γύρω από το μηδέν τις τρεις πρώτες πενταετίες, με ελαφρά πτώση την τελευταία.

4.2.4 Δείκτης Ανταγωνιστικότητας–Εξειδίκευσης (Net Export Index)

Η ανίχνευση ύπαρξης στο εμπόριο ενός προϊόντος, ή μια ομάδας προϊόντων της Ελλάδας, εξειδίκευση σε σχέση με κάποια άλλη χώρα, πραγματοποιείται μέσα από τον δείκτη ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης, ο οποίος δίνεται από την παρακάτω σχέση

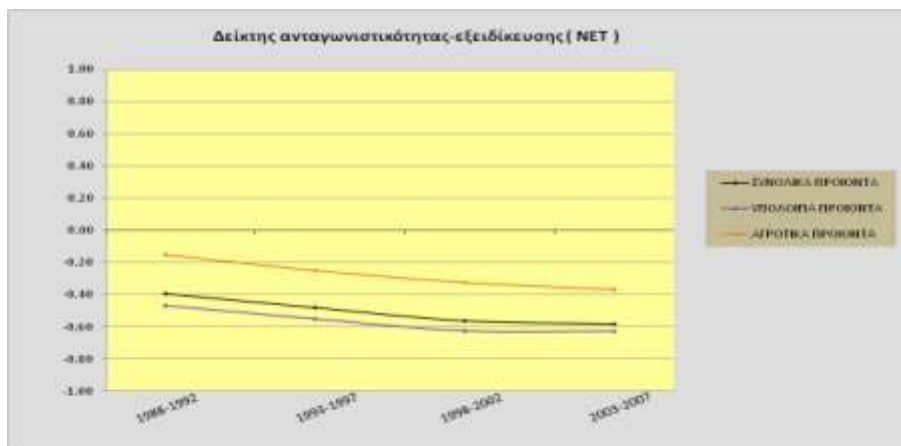
$$NX = \frac{X_{i,j}^k - M_{i,j}^k}{X_{i,j}^k + M_{i,j}^k} \quad (\Phi_4)$$

- όπου $X_{i,j}^k$ η αξία των εξαγωγών της Ελλάδος (i) προς μια χωρική ενότητα (j) για ένα προϊόν ή μια ομάδα προϊόντων (k)
- και $M_{i,j}^k$ η αξία των εισαγωγών της Ελλάδος (i) από μια χωρική ενότητα (j) για το ίδιο προϊόν ή ομάδα προϊόντων (k)

E.E.(11)

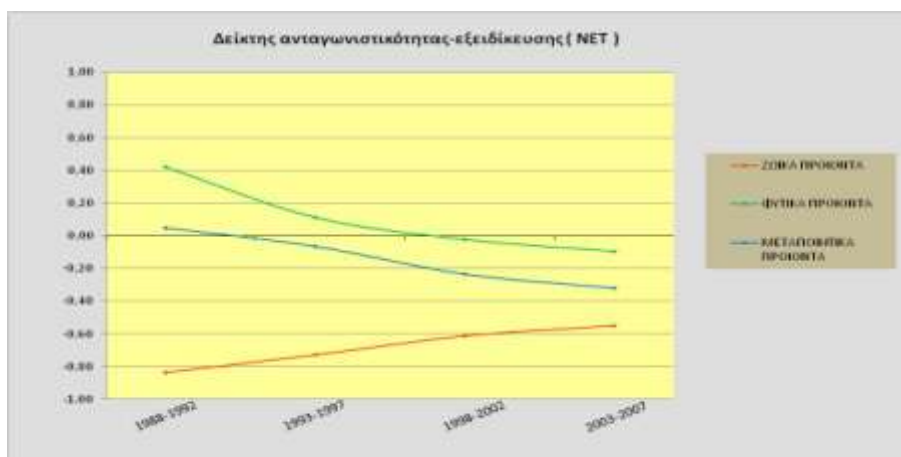
Σύμφωνα με το Διάγραμμα 4.7.α, τόσο για το σύνολο των προϊόντων, όσο και των κλάδων επιμερισμού τους (υπόλοιπα προϊόντα - αγροτικά προϊόντα), δεν φαίνεται να υπάρχει εξειδίκευση στο εμπόριο της Ελλάδας στην E.E.(11) αφού όλοι οι δείκτες έχουν τιμή αρνητική για όλες τις περιόδους (πενταετίες). Ο κλάδος των αγροτικών προϊόντων δείχνει να είναι λιγότερο μη ανταγωνιστικός από τους υπόλοιπους κλάδους, αλλά είναι ανησυχητικό ότι υπάρχει τάση μείωσης της ανταγωνιστικότητας αυτής διαχρονικά (Πίνακας Π4.7 του Παραρτήματος).

Διάγραμμα 4.7.α : Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).

Εντός του κλάδου των αγροτικών προϊόντων, όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.7.β, οι κατηγορίες των φυτικών και των μεταποιητικών προϊόντων εμφανίζονται ανταγωνιστικές την πρώτη πενταετία, όμως με τη πάροδο του χρόνου υπολείπονται των προϊόντων που προέρχονται από τις χώρες της Ε.Ε.(11). Αντιθέτως, το εμπόριο των ζωικών προϊόντων είναι κυρίως εισαγωγικό αλλά με αυξανόμενες τάσεις εξειδίκευσης.

Διάγραμμα 4.7.β : Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

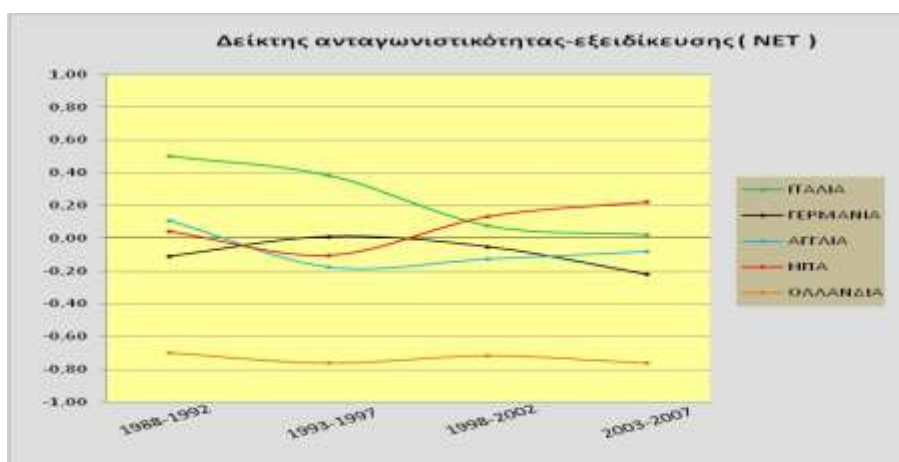

Κύριες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδας

Ο δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης του κλάδου των αγροτικών προϊόντων στις σημαντικότερες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδος παρουσιάζει

διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.8.α . Στην Ολλανδία για όλη την εικοσαετία δεν υπάρχει καθόλου εξειδίκευση, στην Ιταλία αντιθέτως, ενώ την πρώτη δεκαετία ο βαθμός εξειδίκευσης ήταν αρκετά υψηλός (0,500 και 0,383) την πενταετία 1998-2002 μειώθηκε σημαντικά (0,076) αλλά παρέμεινε με θετικό πρόσημο για όλη την εικοσαετία. Στην Αγγλία και στις Η.Π.Α. η

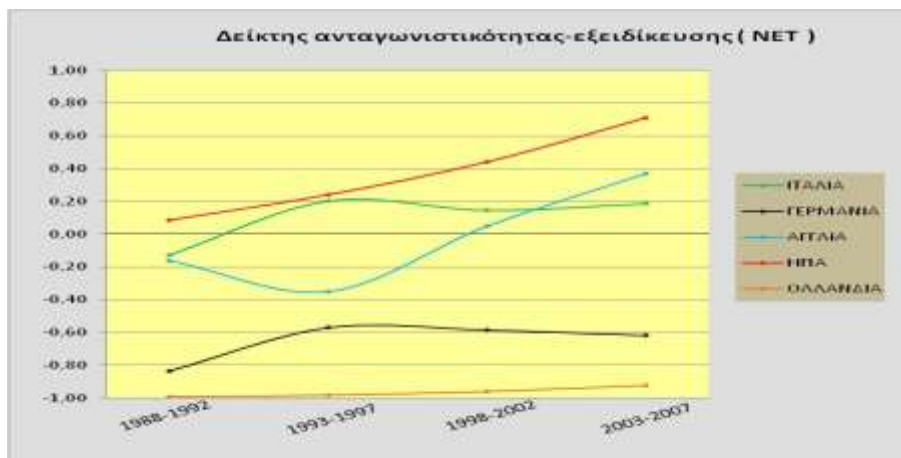
Διάγραμμα 4.8.α : Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

απελευθέρωση των αγορών είχε αρνητικές επιπτώσεις στις συναλλαγές με την Ελλάδα, με αποτέλεσμα να μειωθεί η ανταγωνιστικότητα την πενταετία 1993-1997, αλλά στη συνέχεια το εμπόριο των ελληνικών αγροτικών προϊόντων με τις χώρες αυτές προσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες με συνέπεια την αύξηση του δείκτη και ειδικά για τις Η.Π.Α. να ανέβει στο 0,223, έχοντας την μεγαλύτερη τιμή την τελευταία πενταετία και από τις πέντε χώρες. Τέλος, στην Γερμανία υπήρξε άνοδος του δείκτη μόνο την πενταετία 1993-1997, ενώ τις άλλες περιόδους κυμαίνεται σε αρνητικά επίπεδα (Πίνακας Π4.8 του Παραρτήματος).

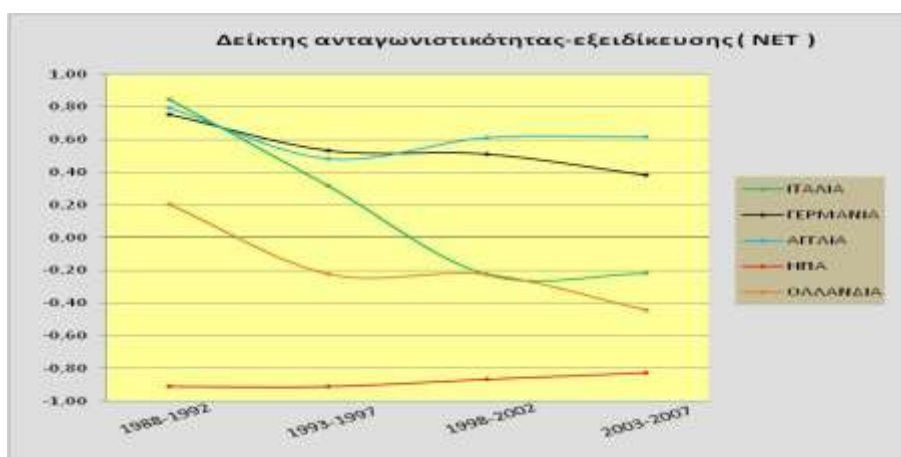
Στην Ολλανδία και στην Γερμανία είναι εμφανής η απουσία εξειδίκευσης στα ζωικά προϊόντα για όλη την εικοσαετία, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.8.β, αλλά με αύξηση του δείκτη για τη δεύτερη, τη περίοδο 1993-1997. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας παρουσιάζεται και στην Ιταλία την ίδια περίοδο, αλλά στη συνέχεια δεν διαφοροποιείται, έχοντας όμως θετικές τιμές. Στην Αγγλία, ο δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης παρουσιάζει σημαντική αύξηση την δεκαετία 1998-2007 και από αρνητικά επίπεδα μπαίνει σε θετικά, ενώ στις Η.Π.Α. διαφαίνεται εξειδίκευση του ελληνικού εμπορίου και μάλιστα με συνεχώς αυξητικές τάσεις όλο το μελετώμενο χρονικό διάστημα.

Διάγραμμα 4.8.β : Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

Σύμφωνα με το διάγραμμα 4.8.γ, στο εμπόριο με τις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει εξειδίκευση στη κατηγορία των φυτικών προϊόντων την πενταετία 1988-1992 αλλά με πτωτικές τάσεις την επόμενη πενταετία. Στην Ιταλία, η κατακόρυφη πτώση συνεχίζεται και την πενταετία 1998-2002 και στη συνέχεια σταθεροποιείται ο δείκτης, ενώ αντίστροφα κινείται ο δείκτης στην Ολλανδία (σταθεροποίηση τη περίοδο 1998-2002 και πτώση τη περίοδο 2003-2007). Στη Γερμανία και στην Αγγλία διατηρείται η ανταγωνιστικότητα των φυτικών προϊόντων όλη την εικοσαετία εν αντιθέσει με τις Η.Π.Α. όπου δεν υπάρχει εξειδίκευση.

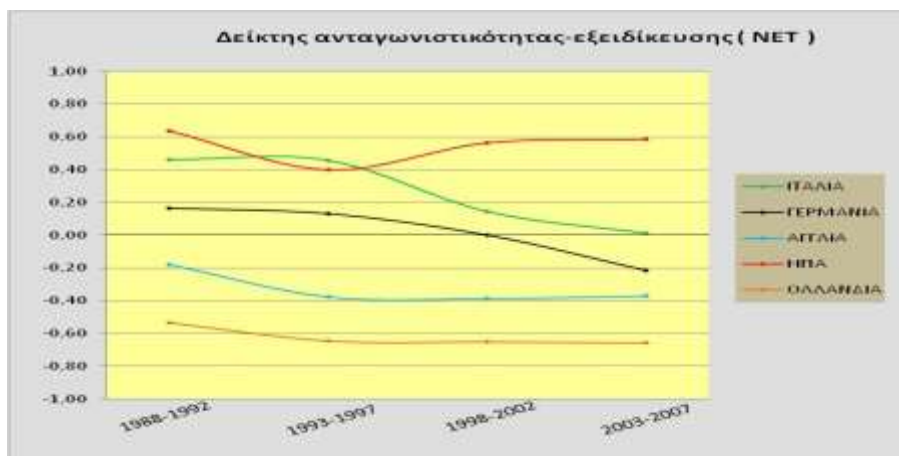
Διάγραμμα 4.8.γ : Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

Στη κατηγορία της μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων, όπως δείχνει το Διάγραμμα 4.8.δ δεν υπάρχει εξειδίκευση στην Αγγλία και την Ολλανδία, ενώ το

πλεονέκτημα που υπήρχε στην Ιταλία και στην Γερμανία την πρώτη δεκαετία στη συνέχεια χάθηκε. Ενώ, θετικό είναι το κλίμα στη πορεία του εμπορίου των μεταποιητικών προϊόντων με τις Η.Π.Α. για όλη την εικοσαετία.

Διάγραμμα 4.8.δ : Δείκτης ανταγωνιστικότητας–εξειδίκευσης κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

4.2.5 Δείκτης Ενδοκλαδικού Εμπορίου (Intra-Industry Trade Index)

Με τον δείκτη ενδοκλαδικού εμπορίου επιχειρείται η αποτύπωση της δομής των εμπορικών σχέσεων της Ελλάδος με κάποιες αγορές (ενδο-κλαδικό ή δια-κλαδικό εμπόριο). Η εκτίμηση του δείκτη πραγματοποιείται μέσα από την παρακάτω σχέση

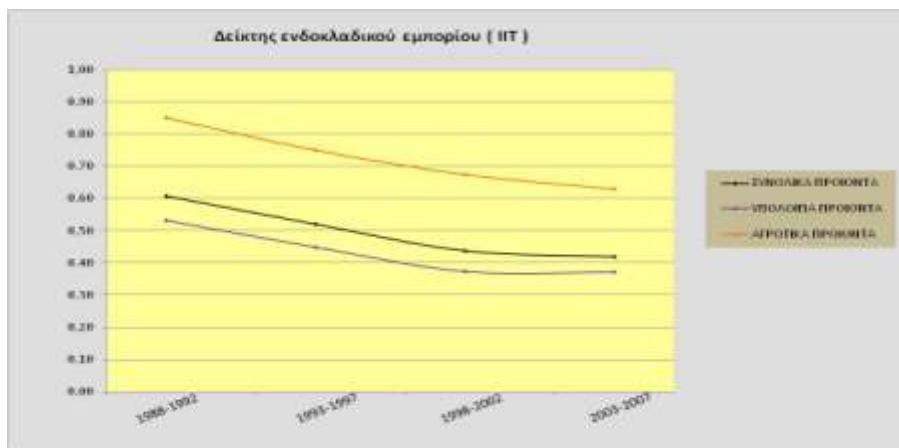
$$IIT = 1 - \left| \frac{X_{i,j}^k - M_{i,j}^k}{X_{i,j}^k + M_{i,j}^k} \right| \quad (\Phi_5)$$

- όπου $X_{i,j}^k$ η αξία των εξαγωγών της Ελλάδος (i) προς μια χωρική ενότητα (j) για ένα προϊόν ή μια ομάδα προϊόντων (k)
- και $M_{i,j}^k$ η αξία των εισαγωγών της Ελλάδος (i) από μια χωρική ενότητα (j) για το ίδιο προϊόν ή ομάδα προϊόντων (k)

E.E.(11)

Η εξέλιξη του δείκτη ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδας με τις 11 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αποτυπώνεται στο διάγραμμα 4.9α, δείχνει μια αλλαγή της δομής του εμπορίου τόσο στο σύνολο όσο και στα αγροτικά προϊόντα. Οι τιμές του

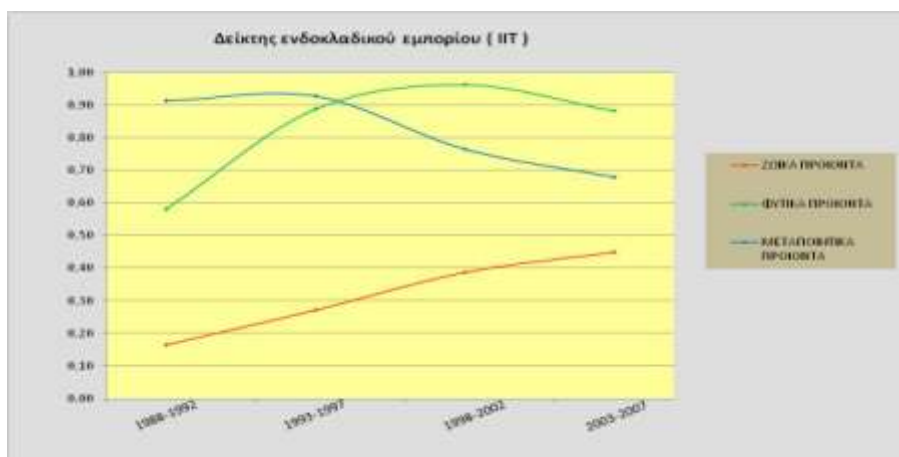
Διάγραμμα 4.9.α : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδος με την Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων).

δείκτη ανά πενταετία μειώνονται πράγμα που σημαίνει ότι το εμπόριο από ενδοκλαδικό μετατρέπεται σταδιακά σε διακλαδικό, ενώ η αλλαγή του δείκτη στα αγροτικά προϊόντα είναι σημαντικά μεγαλύτερη έναντι των υπολοίπων προϊόντων με τη τιμή του δείκτη από 0,85 να υποχωρεί στο 0,63, περιορίστηκε δηλαδή κατά 22 μονάδες (Πίνακας Π4.9 του Παραρτήματος).

Με το διαχωρισμό των αγροτικών προϊόντων σε ζωικά, φυτικά και μεταποιητικά, παρατηρούνται σημαντικές διαφορές όσον αφορά την εξέλιξη του δείκτη ενδοκλαδικού εμπορίου. Σύμφωνα με το διάγραμμα 4.9.β, στα μεταποιητικά προϊόντα του αγροτικού τομέα ο δείκτης διαχρονικά περιορίζεται, ενώ αντίθετα στις άλλες δύο κατηγορίες η εξέλιξη είναι διαφορετική. Στα ζωικά προϊόντα την 5ετία 1988-92 η τιμή του δείκτη ήταν ιδιαίτερα χαμηλή (0,166) πράγμα που σημαίνει ότι το

Διάγραμμα 4.9.β : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδος με την Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

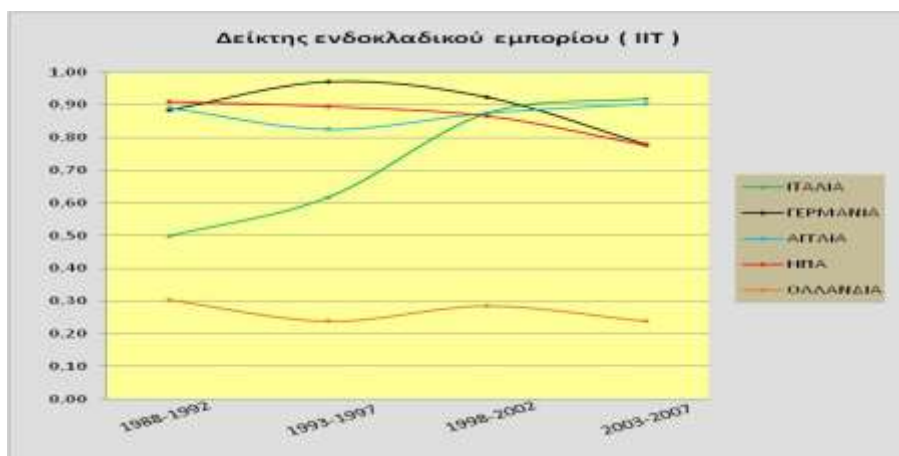

εμπόριο αυτής της κατηγορίας προϊόντων ήταν καθαρά διακλαδικό. Διαχρονικά όμως παρατηρείται αύξηση της τιμής του δείκτη, φθάνοντας την τελευταία 5ετία στην τιμή 0,448. Ανάλογη πορεία έχει και ο δείκτης που αναφέρεται στα προϊόντα φυτικής προέλευσης με την διαφορά όμως ότι η αύξηση της τιμής του δείκτη ανακόπηκε και στη συνέχεια υποχώρησε μετά την είσοδο της Ελλάδας στην ΟΝΕ.

Κύριες εξαγωγικές χώρες της Ελλάδας

Στο διάγραμμα 4.10α, όπου αποτυπώνεται ο δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου με τις σημαντικότερες εξαγωγικές χώρες με τις οποίες η Ελλάδα έχει συναλλαγές, ο δείκτης του ενδοκλαδικού εμπορίου ακολουθεί την ίδια πορεία εξέλιξης με τις Γερμανία, ΗΠΑ και Ολλανδία, ενώ με την Αγγλία και κυρίως με την Ιταλία η εξέλιξη είναι διαφορετική. Στις πρώτες τρεις χώρες ο δείκτης περιορίζεται ελαφρά, ενώ αντίθετα στις άλλες δύο χώρες ο δείκτης διαχρονικά αυξάνεται, με τη μεγαλύτερη διαχρονική εξέλιξη να σημειώνεται στις εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με την Ιταλία (Πίνακας Π4.10 του Παραρτήματος).

Διάγραμμα 4.10.α : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

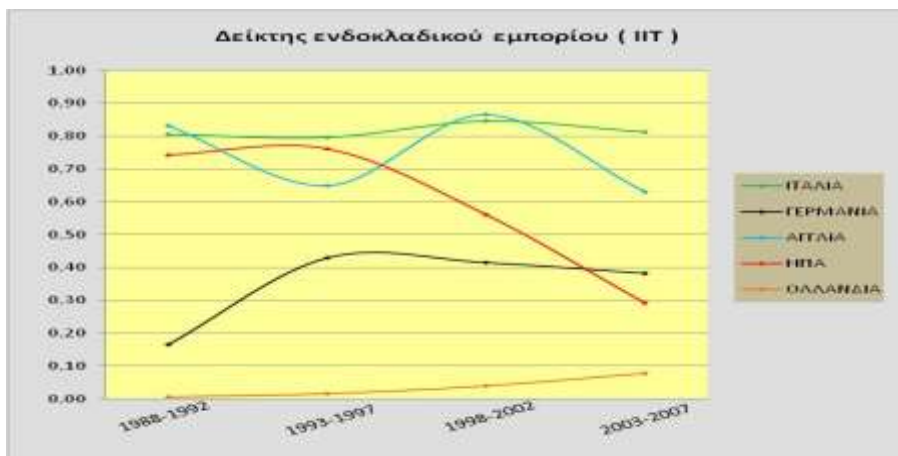

Για την κατηγορία των ζωικών προϊόντων, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 4.10.β, το εμπόριο της Ελλάδος με την Ολλανδία και την Ιταλία δεν παρουσιάζει μεταβολές διαχρονικά και με τη μεν πρώτη είναι καθαρά διακλαδικό, ενώ με τη δεύτερη ενδοκλαδικό. Στις Η.Π.Α. μετά την πρώτη δεκαετία υπάρχει μεγάλη μείωση της τιμής του δείκτη (από 0,761 σε 0,291), ενώ μεταβολές από πενταετία σε πενταετία εμφανίζονται και στο εμπόριο με την Αγγλία αλλά παραμένοντας όλη την εικοσαετία

ενδοκλαδικό. Στην Γερμανία, την πενταετία 1993-1997 έχουμε αύξηση του δείκτη ενδοκλαδικού εμπορίου κατά 26 μονάδες (από 0,166 σε 0,429) και στη συνέχεια στα-

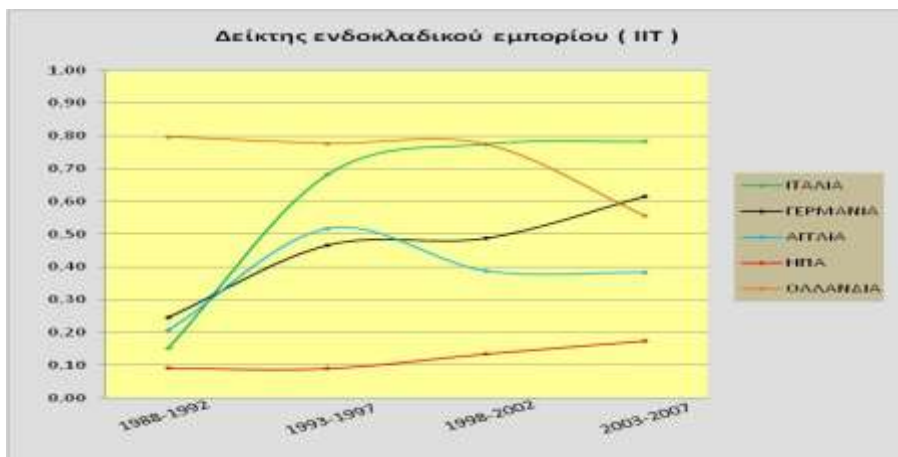
Διάγραμμα 4.10.β : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

θεροποίηση του σε αυτά τα επίπεδα, που όμως δεν παύουν να το χαρακτηρίζουν διακλαδικό όλη τη μελετώμενη περίοδο.

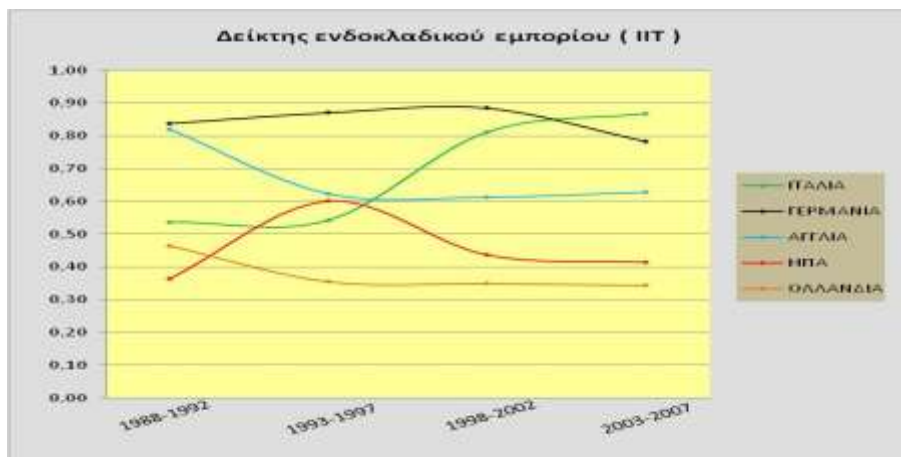
Στη κατηγορία των φυτικών προϊόντων, η απελευθέρωση των αγορών φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τις σχέσεις εμπορίου με την Ιταλία, την Γερμανία και την Αγγλία και από διακλαδικό την περίοδο 1988-1992, την πενταετία 1993-1997 να εμφανίζει πολύ αυξητικές τάσεις να γίνει ενδοκλαδικό (Διάγραμμα 4.10.γ). Στην Ολλανδία είναι ενδοκλαδικό με μείωση του δείκτη μόνο την τελευταία πενταετία, ενώ στις Η.Π.Α. παραμένει σταθερά διακλαδικό.

Διάγραμμα 4.10.γ : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

Ο δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου παρουσιάζει σχετικά υψηλές τιμές (πάνω από 0,30) για όλες τις υπό εξέταση χώρες, στη κατηγορία των μεταποιητικών προϊόντων, όπως αποτυπώνεται και στο Διάγραμμα 4.10.δ. Στην Ολλανδία και τις Η.Π.Α. (με εξαίρεση τη πενταετία 1993-1997) χαρακτηρίζεται διακλαδικό, ενώ στην

Διάγραμμα 4.10.δ : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλαγόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

Γερμανία υψηλά ενδοκλαδικό. Στην Ιταλία υπάρχει αλλαγή της σχέσης εμπορίου με την Ελλάδα τη δεύτερη δεκαετία και από ελαφρώς ενδοκλαδικό ανέβηκε στα επίπεδα της Γερμανίας. Τέλος, στην Αγγλία υπήρξε σημαντική μείωση του δείκτη κατά 17 μονάδες την πενταετία 1993-1997 αλλά στη συνέχεια δεν διαφοροποιείται και κυμαίνεται γύρω στο 0,60.

5ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανταγωνιστικότητα αποτελεί, αναμφισβήτητα, ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια της σύγχρονης οικονομικής θεωρίας. Αλλά, οι ασάφειες στον προσδιορισμό του ορισμού της και το πολλαπλό περιεχόμενό της, έχουν δημιουργήσει πολλές επικρίσεις εντός και εκτός της επιστημονικής κοινότητας.

Στόχος στη παρούσα εργασία, παρά τις παραπάνω δυσκολίες, ήταν η εξέταση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδας σε διεθνές επίπεδο. Για το λόγο αυτό, η ανάλυση επικεντρώθηκε σε δύο επίπεδα, στο πρώτο παρουσιάστηκε η πορεία του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας και στο δεύτερο, το βασικότερο, υπολογίστηκαν και αναλύθηκαν δείκτες ανταγωνιστικότητας που παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο 2 και στηρίζονται στα δεδομένα του εξωτερικού εμπορίου. Η μελέτη στηρίχθηκε σε στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. και έγινε διερεύνηση της ανταγωνιστικότητας για την περίοδο 1988 – 2007.

Από την ανάλυση του εξωτερικού εμπορίου, παρατηρήθηκε ότι,

- Το εμπορικό ισοζύγιο την περίοδο 1988 – 2007 χαρακτηρίζεται από ένα μεγάλο και αυξανόμενο διαχρονικά έλλειμμα, τόσο για την συνολική οικονομία της Ελλάδας, όσο και για το κλάδο των αγροτικών προϊόντων, με έντονη επιδείνωση από το 2002 και μετά.
- Η εξέταση των εμπορευματικών ροών της συνολικής οικονομίας δεν έδειξε σημαντικές ποσοστιαίες μεταβολές των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων από ήπειρο σε ήπειρο, αλλά μεγάλη αναδιάρθρωση των μεριδίων αυτών εντός της Ευρωπαϊκής ζώνης. Ενώ το 75% των ελληνικών εξαγωγών προορίζονταν προς την Ε.Ε.(11) το 1988, στο τέλος της εικοσαετίας, μειώθηκαν σε 55%, με αντίστοιχη αύξηση των εξαγωγών προς τις χώρες κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης και τις βαλκανικές χώρες (οι μεγαλύτερες μεταβολές σημειώθηκαν το 1993, και το 2000). Στις εισαγωγές δεν υπήρξαν ιδιαίτερες μεταβολές από ήπειρο σε ήπειρο, ενώ εντός της Ευρωπαϊκής ηπείρου η αναδιάρθρωση δεν ήταν τόσο έντονη όσο στις εξαγωγές, με μετατόπιση γύρω στο 10% (από 77% στην Ε.Ε.(11) μειώθηκε σε 68%).
- Αν και η κυριότερη χώρα αποστολής των ελληνικών προϊόντων είναι η Γερμανία και ακολουθεί η Ιταλία, στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων

αντιστρέφονται οι ρόλοι. Επίσης, η ποσοστιαία συμβολή στις εξαγωγές των τεσσάρων υπό εξέταση ευρωπαϊκών χωρών εμφανίζει πτωτικές τάσεις, σε αντίθεση με τις Η.Π.Α. που δεν διαφαίνονται σημαντικές μεταβολές. Σχετικά με τις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων στην Ελλάδα, βασικός εταίρος είναι η Ολλανδία και ακολουθούν η Γερμανία και η Ιταλία, όμως με τις δυο πρώτες να χάνουν διαχρονικά μεγάλα μερίδια της ελληνικής αγοράς.

- Σε κλαδικό επίπεδο, τα μεταποιητικά προϊόντα αποτελούν την κύρια κατηγορία στις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων (περίπου 60%), ενώ χαρακτηριστική είναι η διαχρονική αύξηση των εξαγωγών ζωικών προϊόντων, τόσο σε αξία όσο και σε ποσοστιαία αναλογία επί του συνόλου των αγροτικών προϊόντων (από 5% το 1988 σε 20% το 2007). Στις εισαγωγές, στις αρχές της εξεταζόμενης περιόδου τα ζωικά προϊόντα αποτελούσαν τον κύριο όγκο των εισαγωγών των αγροτικών προϊόντων (1989-53%), αλλά το 2007 είχαν υποχωρήσει κατά 20% με παράλληλη αύξηση κατά 10% των άλλων δυο κατηγοριών.
- Τα φυτικά και τα ζωικά προϊόντα εξάγονται σχεδόν αποκλειστικά στην Ευρώπη, όπως και οι εισαγωγές ζωικών και μεταποιητικών προϊόντων γίνονται και αυτές αποκλειστικά από χώρες αυτής (ποσοστά πάνω από 85%). Αντίθετα, τα μεταποιητικά προϊόντα εξάγονται και σε χώρες άλλων ηπείρων, ενώ σημαντικό μερίδιο των εισαγωγών φυτικών προϊόντων προέρχεται από την Αμερική (25%).

Από την ανάλυση των δεικτών ανταγωνιστικότητας παρατηρήθηκε ότι,

- Το εμπόριο της Ελλάδος με την Ε.Ε.(11) στο κλάδο των αγροτικών προϊόντων παρουσιάζει συνεχώς μια πτωτική τάση στη κάλυψη των εισαγωγών από τις εξαγωγές αλλά και στη διεύθυνση των ελληνικών προϊόντων στην συνολική αγορά των χωρών αυτών. Επίσης, ο κλάδος εμφανίζει συγκριτικό μειονέκτημα με διαρκή διόγκωση αυτού, αν και από την ολοκλήρωση της ένταξης της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε. και μετά φαίνονται σημάδια ανάκαμψης. Από τα αποτελέσματα διακρίνεται ακόμη, η όλο και μεγαλύτερη απουσία εξειδίκευσης της χώρας στο εμπόριο του κλάδου των αγροτικών προϊόντων αλλά και η τάση αλλαγής της δομής του σε λιγότερο ενδοκλαδικό, κάνοντας το μη ανταγωνιστικό (Πίνακας Π5.1).
- Επιμερίζοντας το κλάδο των αγροτικών προϊόντων σε τρεις κατηγορίες (φυτικά, ζωικά, μεταποιητικά προϊόντα), παρατηρούνται σημαντικές

διαφοροποιήσεις από κατηγορία σε κατηγορία. Τα φυτικά και τα μεταποιητικά προϊόντα, αν και στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου κάλυπταν τις εισαγωγές από τις εξαγωγές, είχαν ικανοποιητική διείσδυση στην αγορά και υπήρχε μια ελαφριά ένδειξη εξειδίκευσης, εμφανίζουν τις ίδιες τάσεις μείωσης με το σύνολο του κλάδου. Παρόλα αυτά, στο κλάδο των φυτικών προϊόντων υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα και τις τέσσερις περιόδους, αλλά με μεγάλη πτώση αυτού, κυρίως, την πενταετία 1993-1997, δηλαδή μετά την απελευθέρωση των αγορών. Αντίθετες είναι οι τάσεις και στην δομή του εμπορίου, με τα μεταποιητικά προϊόντα να χάνουν τον έντονο ενδοκλαδικό χαρακτήρα τους, ενώ τα φυτικά προϊόντα να τον αποκτούν, από τη πενταετία 1993-1997 και μετέπειτα. Η κατηγορία των ζωικών προϊόντων, αν και στην αρχή της εικοσαετίας ήταν η χειρότερη ανταγωνιστικά κατηγορία, κάθε πενταετία εμφανίζει όλο και μεγαλύτερη διείσδυση, εξειδίκευση, αλλά και μικρότερο βαθμό διακλαδικότητας. Εντούτοις, δεν εμφανίζεται να μεταβάλλεται το σχεδόν μηδενικό συγκριτικό μειονέκτημα που υπήρχε στην πρώτη πενταετία.

- Αν και η Ιταλία είναι η χώρα εξαγωγής των περισσότερων ελληνικών αγροτικών προϊόντων, με σημαντική διείσδυση τους στην αγορά της, κάλυψη των εισαγωγών από τις εξαγωγές, συγκριτικό πλεονέκτημα και εξειδίκευση, παρουσιάζεται μείωση ανά πενταετία. Παρά την αρνητική αυτή εξέλιξη το εμπόριο μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας γίνεται όλο και περισσότερο ενδοκλαδικό.
- Το εμπόριο της Ελλάδος με την Ολλανδία, παρουσιάζει όλες τις περιόδους, τόσο σε επίπεδο κλάδου, όσο και επίπεδο κατηγοριών (όλων) συγκριτικό μειονέκτημα και απουσία εξειδίκευσης.
- Η απελευθέρωση των αγορών το 1993 επηρέασε τις συναλλαγές με τις τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στη κατηγορία των φυτικών προϊόντων, μειώνοντας σε πολύ μεγάλο βαθμό το δείκτη κάλυψης εισαγωγών από τις εξαγωγές.
- Στην Αγγλία, στις Η.Π.Α. και την Ολλανδία, οι δείκτες κάλυψης εισαγωγών από τις εξαγωγές και μεριδίου αγοράς των ζωικών προϊόντων, σημείωσαν σημαντική βελτίωση την τελευταία δεκαετία, μάλλον λόγω των διατροφικών σκανδάλων και του χώρου που δημιουργήθηκε στις αγορές των χωρών αυτών για εξαγωγές ζωικών προϊόντων από άλλες χώρες.

Από τις παραπάνω διαπιστώσεις, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο κλάδος των αγροτικών προϊόντων διανύει μια παρατεταμένη περίοδο πτώσης της ανταγωνιστικότητας του. Με τη μεγαλύτερη πίεση να δέχονται οι κατηγορίες των φυτικών και μεταποιητικών προϊόντων, ενώ τα μόνα σημάδια βελτίωσης εμφανίζονται στη κατηγορία των ζωικών προϊόντων.

Παρά τα μέτρα στήριξης του αγροτικού χώρου, με τα τέσσερα κοινοτικά πλαίσια στήριξης, τις επιδοτήσεις και τα διαρθρωτικά μέτρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν φαίνεται να βελτιώθηκε η ανταγωνιστικότητα στο χώρο της ελληνικής γεωργίας. Είναι σαφές ότι επιβάλλονται αλλαγές στο παραγωγικό μοντέλο του αγροτικού χώρου αλλά και στις πολιτικές που εφαρμόζονται. Χρειάζεται σταθερή αγροτική πολιτική με σαφείς στόχους, κάτι το οποίο απουσιάζει όλα αυτά τα χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Aiginger, K. (1998)**, *'A framework for evaluating the dynamic competitiveness of countries'*, Structural Change and Economic Dynamics, vol. 9, σελ. 159–188.
- Aiginger, K. (2006)**, *'Competitiveness: From a Dangerous Obsession to a Welfare Creating Ability with Positive Externalities'*, Journal of Industry, Competition and Trade, vol.6, no.2, σελ. 161-177.
- Balassa, B. (1965)**, *'Trade liberalization and revealed comparative advantage'*, Manchester School, no.33.
- Buckley, P.J., et al. (1992)**, *'The meaning of competitiveness'*, Servicing International Markets: Competitive Strategy of Firms (Ch. 2), Blackwell, Oxford.
- Dimelis, S. and Gatsios, K. (1995)**, *'Trade with Central and Eastern Europe: The Case of Greece'*, In: R. Faini and Portes, R. (eds.): *EU Trade with Eastern Europe: Adjustment and Opportunities*. London: CEPR
- Durand, M. and Giorno, C. (1987)**, *'Indicators of international competitiveness: Conceptual aspects and evaluation'*, OECD Economic Studies, no.9, σελ. 147–182, Autumn.
- Hatsopoulos, G., Krugman, P., and Summers, L. (1988)**, *'U.S. competitiveness: Beyond the trade deficit'*, Science, vol. 241, σελ. 299 – 307.
- Ketels, Chr. H.M. (2006)**, *'Michael Porter's Competitiveness framework – Recent Learnings and New Research Priorities'*, Journal of Industry, Competition and Trade, 6.2006, σελ. 116.
- Krugman, P. (1994)**, *'Competitiveness: A dangerous obsession'*, Foreign Affairs 73(2): σελ.28–44.
- Krugman, P.R. and Hatsopoulos, G.N. (1987)**, *'The problem of U.S. competitiveness in manufacturing'*, New-England Economic Review, January/February.
- Liesner, H.H. (1958)**, *'The European Common Market and British industry'* *Economic Journal* 68: 302-316.
- Mandeng, O.J. (1991)**, *'International competitiveness and specialization'*, CEPAL Review, no.45, σελ. 39-52.

- Markusen, J.R. (1992)**, *'Productivity, Competitiveness, Trade Performance and Real Income: The Nexus Among Four Concepts'*, Minister of Supply and Services: Canada.
- Neven, D. (1995)**, *'Trade Liberalization with Eastern Nations: How Sensitive?'* In: R. Faini and Portes, R. (eds.): *EU Trade with Eastern Europe: Adjustment and Opportunities*. London: CEPR
- Oral, M. (1993)**, *'A methodology for competitiveness analysis and strategy formulation in glass industry'*, European Journal of Operational Research, no.68, σελ. 9 – 22.
- Pitelis, C.N. (2003)**, *'Supply-side strategy for productivity, competitiveness and convergence for the EU and the CEECs'*, in Marinova, S.T. and Marinow, M.A. (eds.), *Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*, Ashgate, Aldershot, UK.
- Porter, M.E. (1979)** *'How competitive forces shape strategy'*, Harvard Business Review, March/April.
- Porter, M. (1990)**, *'The competitive advantage of Nations'*, Harvard Business Review, no.2, March/April.
- Trail B. and Da Silva J.G. (1994)**, *'Trade foreign investment and competitiveness in the European food industries'*, Discussion Paper Series, No 1
- Utkulu, U and Dilek Seymen, D. (2004)**, *'Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: Evidence for Turkey vis-à-vis the EU/15'* European Trade Study Group 6th Annual Conference, ETSG 2004, Nottingham, September
- Vollrath, T.L. (1991)**, *'A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage'*, *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol. 127, pp. 265-280.

Ελληνική

- Γιαννίτσης, Τ., Ζωγραφάκης, Σ., Καστέλλη, Ι. και Μαυρή, Δ. (2006)**, *'Ανταγωνιστικότητα και τεχνολογία στην Ελλάδα'*, Αθήνα
- Δημέλη, Σ (2004)**, *'Συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας : Συνολική και κλαδική ανάλυση 1990-2001'*, Αθήνα

Ιστότοποι

www.bankofgreece.gr

www.competitive-greece.gr

www.oecd.org

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

- 1. Παράρτημα πινάκων**
- 2. Παράρτημα διαγραμμάτων**

1. Παράρτημα πινάκων

Πίνακας Π3.1 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	9,075		1,555		0,777		0,473		0,068	
1989	12,198		2,316		0,935		0,622		0,057	
1990	15,143		2,685		1,141		0,706		0,058	
1991	15,746		3,439		1,474		0,965		0,054	
1992	18,649		3,949		1,308		1,208		0,060	
1993	16,463		4,058		1,225		1,012		0,044	
1994	16,210		2,583		1,022		1,030		0,040	
1995	20,709		2,964		1,409		0,806		0,039	
1996	19,618		4,532		1,501		1,266		0,051	
1997	20,565		3,938		1,502		0,904		0,062	
1998	22,619		4,844		1,862		0,844		0,097	
1999	22,362		4,625		1,815		0,619		0,071	
2000	20,595		6,660		1,477		0,892		0,181	
2001	19,729		6,006		1,509		0,825		0,116	
2002	22,500		6,870		2,200		0,787		0,162	
2003	31,189		9,694		2,907		0,984		0,083	
2004	37,615		10,702		3,371		1,022		0,101	
2005	39,351		11,244		2,824		1,406		0,094	
2006	45,127		14,500		2,083		1,812		0,183	
2007	53,851		16,158		3,279		2,512		0,299	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		75,96		13,01		6,50		3,96		0,57
1989	34,41	75,63	48,96	14,36	20,37	5,80	31,39	3,86	-16,16	0,35
1990	24,15	76,74	15,94	13,61	22,04	5,78	13,50	3,58	1,60	0,29
1991	3,98	72,63	28,08	15,86	29,24	6,80	36,72	4,45	-6,99	0,25
1992	18,44	74,08	14,84	15,69	-11,26	5,20	25,17	4,80	12,47	0,24
1993	-11,72	72,20	2,75	17,80	-6,35	5,37	-16,22	4,44	-26,67	0,19
1994	-1,54	77,62	36,35	12,37	-16,57	4,89	1,70	4,93	-10,21	0,19
1995	27,76	79,88	14,76	11,43	37,81	5,43	-21,75	3,11	-2,03	0,15
1996	-5,27	72,75	52,90	16,81	6,57	5,57	57,08	4,69	30,55	0,19
1997	4,83	76,25	-13,11	14,60	0,02	5,57	-28,57	3,35	20,90	0,23
1998	9,99	74,73	23,01	16,01	24,01	6,15	-6,63	2,79	57,54	0,32
1999	-1,14	75,82	-4,53	15,68	-2,54	6,15	-26,71	2,10	-26,90	0,24
2000	-7,90	69,10	44,00	22,35	-18,65	4,95	44,25	2,99	155,68	0,61
2001	-4,21	70,00	-9,82	21,31	2,18	5,35	-7,60	2,93	-35,91	0,41
2002	14,05	69,19	14,39	21,13	45,82	6,77	-4,59	2,42	39,45	0,50
2003	38,62	69,53	41,10	21,61	32,12	6,48	25,04	2,19	-48,93	0,18
2004	20,60	71,23	10,39	20,26	15,97	6,38	3,86	1,93	21,51	0,19
2005	4,62	71,65	5,07	20,47	-16,21	5,14	37,56	2,56	-6,04	0,17
2006	14,68	70,84	28,96	22,76	-26,23	3,27	28,89	2,84	93,23	0,29
2007	19,33	70,76	11,44	21,23	57,40	4,31	38,65	3,30	63,76	0,39
M.O.	10,72	73,33	15,41	17,42	10,30	5,59	12,20	3,36	16,68	0,30

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.2 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	4,216		0,435		0,412		0,223		0,020	
1989	6,152		0,516		0,555		0,277		0,044	
1990	6,575		0,525		0,583		0,303		0,073	
1991	7,035		0,606		0,653		0,323		0,045	
1992	8,237		0,657		0,545		0,355		0,047	
1993	7,028		0,785		0,624		0,295		0,045	
1994	7,181		0,866		0,741		0,340		0,047	
1995	9,158		0,894		0,571		0,283		0,053	
1996	9,011		1,106		0,707		0,359		0,075	
1997	9,141		0,891		0,722		0,342		0,070	
1998	8,891		0,767		0,754		0,385		0,072	
1999	8,755		0,756		0,806		0,312		0,063	
2000	8,555		0,970		0,935		0,423		0,077	
2001	8,147		0,918		0,811		0,365		0,062	
2002	8,289		1,080		0,860		0,452		0,085	
2003	11,081		0,997		1,065		0,430		0,099	
2004	12,398		1,041		1,016		0,656		0,114	
2005	13,721		1,568		1,270		0,818		0,123	
2006	16,856		1,727		1,244		0,966		0,117	
2007	19,521		1,593		1,390		0,862		0,138	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		79,45		8,20		7,76		4,21		0,38
1989	45,90	81,55	18,64	6,84	34,71	7,35	24,05	3,67	115,42	0,58
1990	6,88	81,58	1,81	6,52	5,13	7,24	9,45	3,76	66,71	0,90
1991	7,00	81,21	15,35	7,00	11,92	7,54	6,71	3,73	-37,99	0,52
1992	17,08	83,70	8,45	6,68	-16,51	5,54	9,85	3,61	4,18	0,48
1993	-14,68	80,07	19,39	8,94	14,54	7,11	-16,94	3,36	-4,39	0,51
1994	2,17	78,27	10,31	9,44	18,66	8,07	15,33	3,71	4,36	0,51
1995	27,54	83,57	3,23	8,15	-22,90	5,21	-16,89	2,58	13,87	0,49
1996	-1,61	80,04	23,77	9,82	23,83	6,28	26,80	3,19	39,81	0,66
1997	1,45	81,86	-19,44	7,98	2,12	6,47	-4,55	3,07	-6,44	0,63
1998	-2,74	81,81	-13,94	7,06	4,34	6,93	12,40	3,54	2,53	0,66
1999	-1,52	81,88	-1,40	7,07	7,01	7,54	-18,84	2,92	-11,99	0,59
2000	-2,28	78,06	28,24	8,85	15,94	8,53	35,50	3,86	22,77	0,71
2001	-4,77	79,08	-5,33	8,91	-13,25	7,87	-13,88	3,54	-19,64	0,60
2002	1,74	77,00	17,63	10,03	6,02	7,99	24,00	4,20	36,46	0,79
2003	33,68	81,05	-7,67	7,29	23,90	7,79	-4,94	3,14	16,12	0,72
2004	11,88	81,43	4,41	6,84	-4,66	6,67	52,60	4,31	15,67	0,75
2005	10,68	78,41	50,67	8,96	25,04	7,26	24,72	4,67	7,66	0,70
2006	22,85	80,62	10,09	8,26	-2,08	5,95	18,08	4,62	-5,01	0,56
2007	15,81	83,05	-7,71	6,78	11,73	5,91	-10,70	3,67	17,96	0,59
M.O.	9,32	80,68	8,24	7,98	7,66	7,05	9,09	3,67	14,64	0,62

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.3 : Κατάταξη χωρών, βάσει του ποσοστιαίου μ.ο. εξαγωγών ανά έτος της Ελλάδος προς κάθε χώρα τη περίοδο 1988-2007.

A/A	ΧΩΡΑ	%	A/A	ΧΩΡΑ	%
1	Ιταλία	23,14	26	Πορτογαλία	0,66
2	Γερμανία	16,47	27	Σουηδία	0,64
3	Αγγλία	7,90	28	Τσεχία ***	0,62
4	Ηνωμένες Πολιτείες	4,87	29	Ελβετία	0,62
5	Ολλανδία	4,32	30	Αλγερία	0,58
6	Γαλλία	4,04	31	Σαουδική Αραβία	0,57
7	Ισπανία	3,02	32	Ισραήλ	0,56
8	Βουλγαρία	2,29	33	Δανία	0,54
9	Αλβανία	2,17	34	Κορέα	0,51
10	Ρωσία *	2,15	35	Γιουγκοσλαβία *****	0,38
11	Βελγολουξεμβούργιος Ένωση **	2,07	36	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	0,32
12	Κύπρος	1,92	37	Λίβανος	0,32
13	Πολωνία	1,63	38	Ινδονησία	0,31
14	Ρουμανία	1,39	39	Μεξικό	0,29
15	Ιαπωνία	1,39	40	Τσεχοσλοβακία *****	0,24
16	Σκόπια ***	1,25	41	Φινλανδία	0,24
17	Καναδάς	1,11	42	Βραζιλία	0,24
18	Αυστρία	1,09	43	Μαυριτανία	0,23
19	Αυστραλία	1,05	44	Τυνησία	0,21
20	Αίγυπτος	0,92	45	Κροατία *	0,21
21	Λιβύη	0,78	46	Σλοβακία	0,20
22	Σερβία και Μαυροβούνιο ****	0,77	47	Σλοβενία *	0,19
23	Τουρκία	0,76	48	Μάλτα	0,19
24	Ουγγαρία	0,73	49	Ιρλανδία	0,14
25	Ουκρανία *	0,67	50	Νορβηγία	0,13

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

* περίοδος υπολογισμού 1992-2007

** Βέλγιο και Λουξεμβούργο θεωρήθηκαν μια ενότητα για όλη την εικοσαετία διότι έτσι εμφανίζονται στη βάση δεδομένων έως το 1999

*** περίοδος υπολογισμού 1993-2007

**** περίοδος υπολογισμού 1995-2007

***** περίοδος υπολογισμού 1988-1992

Πίνακας Π3.4 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ		ΓΕΡΜΑΝΙΑ		ΑΓΓΛΙΑ		ΗΠΑ		ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
1988	1,736		2,465		0,593		0,458		0,820	
1989	2,403		3,260		0,938		0,549		1,105	
1990	3,038		4,104		1,039		0,727		1,328	
1991	3,080		4,202		1,160		0,930		1,295	
1992	3,584		5,148		1,380		0,901		1,746	
1993	3,193		3,857		1,386		0,849		1,512	
1994	3,476		3,423		1,298		0,669		1,558	
1995	4,849		4,290		1,683		0,840		1,797	
1996	4,442		3,747		1,696		0,944		1,621	
1997	4,533		3,800		1,748		0,921		1,671	
1998	4,820		4,505		1,927		1,398		1,875	
1999	4,630		4,564		1,902		1,447		1,901	
2000	3,849		3,811		1,482		1,022		1,734	
2001	3,441		3,917		1,262		0,982		1,579	
2002	3,740		3,962		1,323		1,529		1,813	
2003	5,617		5,654		1,856		2,265		2,372	
2004	6,794		7,055		2,200		2,346		2,934	
2005	6,726		7,304		2,036		1,865		3,025	
2006	7,407		7,960		2,381		1,139		3,283	
2007	8,863		9,751		2,740		1,728		3,797	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		14,53		20,63		4,96		3,83		6,86
1989	38,45	14,90	32,29	20,22	58,23	5,81	20,07	3,41	34,85	6,85
1990	26,42	15,40	25,88	20,80	10,79	5,26	32,29	3,68	20,17	6,73
1991	1,36	14,21	2,40	19,39	11,71	5,35	28,03	4,29	-2,53	5,97
1992	16,39	14,24	22,49	20,45	18,93	5,48	-3,17	3,58	34,86	6,94
1993	-10,91	14,00	-25,07	16,92	0,43	6,08	-5,77	3,72	-13,41	6,63
1994	8,84	16,64	-11,26	16,39	-6,33	6,22	-21,25	3,20	3,06	7,46
1995	39,50	18,70	25,33	16,55	29,67	6,49	25,68	3,24	15,32	6,93
1996	-8,40	16,47	-12,65	13,89	0,72	6,29	12,37	3,50	-9,80	6,01
1997	2,06	16,81	1,43	14,09	3,11	6,48	-2,43	3,42	3,12	6,20
1998	6,33	15,93	18,55	14,89	10,22	6,37	51,71	4,62	12,17	6,19
1999	-3,94	15,70	1,31	15,48	-1,28	6,45	3,53	4,91	1,39	6,45
2000	-16,87	12,92	-16,50	12,79	-22,09	4,97	-29,37	3,43	-8,76	5,82
2001	-10,60	12,21	2,76	13,90	-14,85	4,48	-3,91	3,48	-8,95	5,60
2002	8,68	11,50	1,17	12,19	4,84	4,07	55,66	4,70	14,84	5,58
2003	50,19	12,52	42,69	12,60	40,32	4,14	48,13	5,05	30,80	5,29
2004	20,95	12,86	24,77	13,36	18,51	4,17	3,58	4,44	23,70	5,56
2005	-1,00	12,25	3,54	13,30	-7,43	3,71	-20,50	3,40	3,10	5,51
2006	10,12	11,63	8,98	12,50	16,95	3,74	-38,92	1,79	8,55	5,15
2007	19,66	11,65	22,50	12,81	15,05	3,60	51,70	2,27	15,63	4,99
M.O.	10,38	14,25	8,98	15,66	9,87	5,21	10,92	3,70	9,37	6,14

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.5 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ		ΓΕΡΜΑΝΙΑ		ΑΓΓΛΙΑ		ΗΠΑ		ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
1988	0,751		1,360		0,409		0,333		0,181	
1989	1,525		1,615		0,555		0,428		0,245	
1990	1,375		1,789		0,586		0,451		0,278	
1991	1,444		2,067		0,591		0,495		0,295	
1992	1,811		2,330		0,692		0,382		0,273	
1993	1,162		2,083		0,501		0,392		0,219	
1994	1,262		1,927		0,535		0,492		0,227	
1995	1,544		2,422		0,668		0,344		0,297	
1996	1,431		1,896		0,648		0,439		0,275	
1997	1,418		2,079		0,720		0,489		0,281	
1998	1,290		1,994		0,756		0,516		0,330	
1999	1,478		1,767		0,718		0,579		0,323	
2000	1,009		1,345		0,692		0,638		0,317	
2001	0,867		1,164		0,817		0,567		0,253	
2002	0,914		1,123		0,670		0,570		0,254	
2003	1,468		1,757		1,000		0,878		0,357	
2004	1,536		2,009		1,156		0,807		0,409	
2005	1,839		2,180		1,174		0,917		0,419	
2006	2,338		2,358		1,245		0,911		0,452	
2007	2,524		2,714		1,278		0,977		0,472	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		14,15		25,63		7,71		6,28		3,41
1989	103,14	20,22	18,70	21,41	35,68	7,36	28,56	5,68	35,29	3,25
1990	-9,87	17,06	10,80	22,20	5,66	7,28	5,32	5,60	13,46	3,45
1991	5,08	16,67	15,52	23,86	0,83	6,82	9,72	5,71	6,02	3,40
1992	25,35	18,40	12,75	23,68	17,04	7,03	-22,83	3,88	-7,53	2,77
1993	-35,84	13,23	-10,61	23,73	-27,66	5,70	2,75	4,47	-19,53	2,50
1994	8,65	13,76	-7,47	21,01	6,92	5,83	25,32	5,36	3,50	2,48
1995	22,33	14,09	25,66	22,10	24,73	6,09	-30,10	3,14	30,87	2,71
1996	-7,34	12,71	-21,71	16,84	-2,85	5,76	27,67	3,90	-7,63	2,44
1997	-0,88	12,70	9,64	18,62	10,98	6,44	11,38	4,38	2,18	2,51
1998	-9,06	11,87	-4,08	18,35	5,08	6,96	5,58	4,75	17,57	3,03
1999	14,60	13,82	-11,40	16,52	-5,10	6,71	12,16	5,41	-2,07	3,02
2000	-31,73	9,21	-23,86	12,27	-3,63	6,31	10,22	5,82	-1,94	2,89
2001	-14,12	8,41	-13,48	11,30	18,13	7,93	-11,12	5,50	-19,99	2,46
2002	5,46	8,49	-3,51	10,43	-17,98	6,22	0,50	5,29	0,34	2,36
2003	60,66	10,74	56,47	12,85	49,19	7,31	54,13	6,42	40,53	2,61
2004	4,62	10,09	14,32	13,20	15,63	7,59	-8,17	5,30	14,51	2,69
2005	19,70	10,51	8,52	12,46	1,59	6,71	13,72	5,24	2,48	2,40
2006	27,16	11,18	8,18	11,28	6,06	5,96	-0,63	4,36	7,89	2,16
2007	7,94	10,74	15,08	11,55	2,60	5,44	7,18	4,16	4,26	2,01
M.O.	10,31	12,90	5,24	17,46	7,52	6,66	7,44	5,03	6,33	2,73

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.6 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων-υπολοίπων κλάδων της Ελλάδος παγκοσμίως από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ		ΕΞΑΓΩΓΕΣ		ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ					
	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988	2,178	9,770	1,318	3,989	-0,860	-5,781				
1989	2,672	13,455	2,323	5,220	-0,349	-8,235				
1990	3,102	16,631	2,393	5,667	-0,709	-10,964				
1991	3,124	18,554	2,659	6,004	-0,465	-12,550				
1992	3,797	21,378	3,319	6,523	-0,477	-14,856				
1993	3,315	19,488	2,633	6,144	-0,682	-13,343				
1994	3,421	17,464	2,709	6,466	-0,712	-10,998				
1995	4,261	21,666	3,253	7,706	-1,008	-13,960				
1996	4,097	22,871	3,309	7,948	-0,788	-14,922				
1997	4,127	22,844	3,040	8,127	-1,087	-14,717				
1998	4,262	26,005	2,999	7,868	-1,262	-18,137				
1999	3,971	25,521	3,001	7,693	-0,971	-17,828				
2000	3,468	26,337	2,405	8,555	-1,063	-17,781				
2001	3,430	24,754	2,466	7,837	-0,964	-16,917				
2002	4,276	28,243	2,601	8,165	-1,674	-20,079				
2003	5,312	39,544	3,030	10,641	-2,282	-28,903				
2004	6,150	46,659	3,061	12,163	-3,089	-34,497				
2005	6,310	48,609	3,866	13,634	-2,444	-34,975				
2006	6,956	56,748	4,262	16,646	-2,694	-40,102				
2007	8,572	67,527	4,720	18,784	-3,852	-48,744				
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		18,23		81,77		24,83		75,17		
1989	22,71	16,57	37,72	83,43	76,33	30,80	30,85	69,20	-59,46	42,47
1990	16,09	15,72	23,60	84,28	2,99	29,69	8,57	70,31	103,47	33,14
1991	0,71	14,41	11,56	85,59	11,12	30,69	5,95	69,31	-34,43	14,47
1992	21,54	15,08	15,22	84,92	24,84	33,73	8,64	66,27	2,65	18,37
1993	-12,69	14,54	-8,84	85,46	-20,68	30,00	-5,80	70,00	42,81	-10,18
1994	3,19	16,38	-10,39	83,62	2,86	29,52	5,24	70,48	4,45	-17,58
1995	24,56	16,43	24,06	83,57	20,10	29,68	19,19	70,32	41,51	26,93
1996	-3,83	15,19	5,56	84,81	1,72	29,40	3,14	70,60	-21,76	6,90
1997	0,71	15,30	-0,12	84,70	-8,15	27,22	2,26	72,78	37,88	-1,38
1998	3,27	14,08	13,84	85,92	-1,32	27,60	-3,19	72,40	16,11	23,24
1999	-6,82	13,46	-1,86	86,54	0,04	28,06	-2,23	71,94	-23,11	-1,70
2000	-12,66	11,64	3,20	88,36	-19,85	21,94	11,22	78,06	9,56	-0,26
2001	-1,11	12,17	-6,01	87,83	2,53	23,93	-8,40	76,07	-9,35	-4,86
2002	24,66	13,15	14,09	86,85	5,49	24,16	4,18	75,84	73,71	18,69
2003	24,25	11,84	40,01	88,16	16,50	22,17	30,33	77,83	36,29	43,95
2004	15,77	11,65	17,99	88,35	1,02	20,11	14,30	79,89	35,35	19,35
2005	2,60	11,49	4,18	88,51	26,29	22,09	12,10	77,91	-20,88	1,39
2006	10,25	10,92	16,74	89,08	10,26	20,39	22,09	79,61	10,24	14,66
2007	23,22	11,26	19,00	88,74	10,74	20,08	12,84	79,92	42,97	21,55
M.O.	8,23	13,98	11,56	86,02	8,57	26,30	9,01	73,70	15,16	13,11

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.7 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	1,790		0,051		0,213		0,100		0,024	
1989	2,232		0,054		0,220		0,135		0,030	
1990	2,607		0,058		0,284		0,118		0,034	
1991	2,668		0,087		0,228		0,117		0,025	
1992	3,254		0,091		0,306		0,108		0,038	
1993	2,902		0,063		0,272		0,054		0,024	
1994	3,025		0,054		0,261		0,055		0,025	
1995	3,702		0,074		0,327		0,140		0,017	
1996	3,356		0,113		0,379		0,222		0,027	
1997	3,408		0,118		0,395		0,175		0,032	
1998	3,624		0,116		0,318		0,172		0,031	
1999	3,414		0,102		0,267		0,160		0,029	
2000	2,929		0,112		0,264		0,137		0,026	
2001	2,835		0,113		0,314		0,133		0,034	
2002	3,597		0,135		0,341		0,167		0,035	
2003	4,486		0,173		0,431		0,174		0,049	
2004	5,123		0,198		0,581		0,194		0,054	
2005	5,334		0,208		0,526		0,182		0,059	
2006	5,978		0,235		0,500		0,194		0,049	
2007	7,215		0,349		0,696		0,257		0,054	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		82,20		2,33		9,79		4,59		1,10
1989	24,72	83,55	6,20	2,01	3,29	8,24	35,38	5,06	27,15	1,14
1990	16,78	84,04	8,46	1,88	28,99	9,15	-12,56	3,81	13,45	1,11
1991	2,33	85,40	49,53	2,79	-19,86	7,28	-1,18	3,74	-28,53	0,79
1992	21,97	85,70	4,69	2,40	34,35	8,05	-7,62	2,84	54,74	1,00
1993	-10,80	87,55	-31,25	1,89	-11,07	8,20	-49,92	1,63	-37,41	0,72
1994	4,23	88,44	-14,28	1,57	-3,91	7,64	2,68	1,62	4,34	0,73
1995	22,39	86,90	38,19	1,75	25,15	7,67	151,37	3,27	-29,91	0,41
1996	-9,34	81,91	51,34	2,75	16,04	9,26	58,96	5,41	57,15	0,67
1997	1,54	82,59	4,48	2,85	4,01	9,56	-21,23	4,23	15,45	0,77
1998	6,34	85,05	-1,77	2,71	-19,29	7,47	-1,46	4,04	-1,50	0,73
1999	-5,80	85,97	-11,63	2,57	-16,21	6,72	-7,28	4,02	-8,14	0,72
2000	-14,19	84,46	9,41	3,22	-1,22	7,60	-13,87	3,96	-8,36	0,76
2001	-3,21	82,67	1,31	3,30	19,24	9,16	-3,52	3,87	30,43	1,00
2002	26,88	84,14	19,57	3,16	8,47	7,97	25,65	3,90	3,19	0,83
2003	24,70	84,45	27,66	3,25	26,36	8,11	4,16	3,27	39,46	0,93
2004	14,21	83,31	14,72	3,22	34,81	9,44	11,88	3,16	8,67	0,87
2005	4,12	84,54	5,02	3,30	-9,39	8,34	-6,11	2,89	9,70	0,93
2006	12,07	85,94	13,06	3,38	-5,01	7,19	6,47	2,79	-16,31	0,71
2007	20,70	84,18	48,31	4,07	39,29	8,12	32,39	3,00	10,26	0,63
M.O.	8,40	84,65	12,79	2,72	8,11	8,25	10,75	3,56	7,57	0,83

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.8 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	1,096		0,074		0,085		0,052		0,011	
1989	1,967		0,110		0,130		0,097		0,019	
1990	1,988		0,123		0,170		0,088		0,023	
1991	2,253		0,119		0,177		0,084		0,026	
1992	2,778		0,153		0,227		0,131		0,030	
1993	2,201		0,133		0,185		0,088		0,026	
1994	2,219		0,147		0,182		0,138		0,023	
1995	2,833		0,147		0,183		0,065		0,025	
1996	2,820		0,172		0,207		0,075		0,036	
1997	2,596		0,150		0,185		0,075		0,034	
1998	2,515		0,152		0,198		0,102		0,032	
1999	2,578		0,141		0,190		0,062		0,030	
2000	1,914		0,150		0,213		0,098		0,031	
2001	1,986		0,163		0,192		0,099		0,027	
2002	2,037		0,155		0,221		0,149		0,039	
2003	2,500		0,165		0,226		0,092		0,047	
2004	2,518		0,147		0,243		0,105		0,048	
2005	3,211		0,192		0,279		0,131		0,052	
2006	3,577		0,240		0,272		0,116		0,057	
2007	3,966		0,208		0,360		0,125		0,062	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		83,14		5,60		6,48		3,94		0,84
1989	79,55	84,66	48,92	4,73	51,98	5,59	87,10	4,18	77,06	0,84
1990	1,08	83,09	11,85	5,14	31,32	7,12	-9,32	3,68	18,35	0,96
1991	13,31	84,73	-2,78	4,49	3,82	6,65	-4,80	3,16	11,29	0,97
1992	23,30	83,68	27,87	4,60	28,55	6,85	56,27	3,95	18,10	0,91
1993	-20,76	83,59	-12,83	5,06	-18,79	7,02	-32,80	3,35	-14,19	0,99
1994	0,80	81,92	10,42	5,43	-1,47	6,72	56,87	5,10	-13,15	0,83
1995	27,69	87,09	0,29	4,53	0,41	5,62	-53,21	1,99	10,95	0,77
1996	-0,47	85,21	16,58	5,19	13,04	6,24	16,33	2,27	42,47	1,08
1997	-7,94	85,40	-12,66	4,94	-10,32	6,10	-0,69	2,46	-5,78	1,11
1998	-3,11	83,85	1,34	5,07	6,77	6,59	36,68	3,40	-4,23	1,07
1999	2,49	85,91	-7,02	4,71	-4,19	6,32	-39,59	2,06	-6,67	1,00
2000	-25,77	79,56	5,99	6,23	12,23	8,84	59,31	4,09	1,71	1,27
2001	3,77	80,53	8,54	6,60	-9,62	7,80	0,31	4,00	-12,91	1,08
2002	2,59	78,31	-4,46	5,98	15,07	8,50	51,21	5,73	44,65	1,48
2003	22,72	82,49	6,14	5,45	2,22	7,46	-38,06	3,05	22,49	1,56
2004	0,71	82,24	-10,94	4,80	7,61	7,95	14,04	3,44	1,91	1,57
2005	27,56	83,07	30,65	4,97	14,76	7,22	24,09	3,38	9,11	1,36
2006	11,39	83,92	25,00	5,63	-2,53	6,38	-11,14	2,72	8,48	1,34
2007	10,86	84,02	-13,52	4,40	32,25	7,63	7,39	2,64	9,38	1,32
M.O.	8,94	83,32	6,81	5,18	9,11	6,95	11,58	3,43	11,53	1,12

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.9 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων-υπολοίπων κλάδων της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ		ΕΞΑΓΩΓΕΣ		ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ					
	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988	1,670	5,859	0,971	2,468	-0,700	-3,391				
1989	2,009	8,088	1,771	3,193	-0,239	-4,894				
1990	2,363	10,333	1,710	3,475	-0,653	-6,858				
1991	2,408	10,653	1,877	3,627	-0,531	-7,026				
1992	3,025	12,876	2,317	4,120	-0,708	-8,756				
1993	2,722	10,957	1,640	3,272	-1,082	-7,684				
1994	2,820	10,625	1,618	3,313	-1,202	-7,312				
1995	3,489	13,782	2,153	4,154	-1,336	-9,628				
1996	3,137	12,916	2,027	3,387	-1,110	-9,528				
1997	3,180	13,593	1,806	3,725	-1,374	-9,868				
1998	3,389	15,175	1,840	3,662	-1,548	-11,513				
1999	3,184	15,238	1,965	3,487	-1,219	-11,751				
2000	2,703	12,854	1,311	3,100	-1,392	-9,754				
2001	2,551	11,884	1,307	2,803	-1,244	-9,080				
2002	3,061	12,943	1,245	2,651	-1,817	-10,291				
2003	3,803	19,004	1,746	4,379	-2,057	-14,626				
2004	4,342	23,349	1,680	5,145	-2,662	-18,204				
2005	4,349	23,445	2,256	5,252	-2,093	-18,193				
2006	4,895	26,087	2,478	6,312	-2,417	-19,775				
2007	5,794	31,145	2,536	7,033	-3,259	-24,112				
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		22,18		77,82		28,22		71,78		
1989	20,30	19,90	38,05	80,10	82,46	35,67	29,38	64,33	-65,89	44,35
1990	17,59	18,61	27,75	81,39	-3,45	32,98	8,82	67,02	173,70	40,11
1991	1,91	18,44	3,10	81,56	9,77	34,10	4,37	65,90	-18,66	2,46
1992	25,64	19,03	20,87	80,97	23,49	36,00	13,61	64,00	33,23	24,62
1993	-10,03	19,90	-14,91	80,10	-29,23	33,38	-20,58	66,62	52,85	-12,24
1994	3,60	20,97	-3,03	79,03	-1,34	32,81	1,24	67,19	11,08	-4,85
1995	23,73	20,20	29,72	79,80	33,09	34,14	25,40	65,86	11,13	31,68
1996	-10,09	19,54	-6,28	80,46	-5,86	37,44	-18,46	62,56	-16,92	-1,03
1997	1,37	18,96	5,24	81,04	-10,92	32,65	9,96	67,35	23,81	3,57
1998	6,57	18,25	11,64	81,75	1,90	33,45	-1,70	66,55	12,70	16,67
1999	-6,04	17,28	0,41	82,72	6,78	36,04	-4,78	63,96	-21,27	2,07
2000	-15,12	17,37	-15,64	82,63	-33,28	29,72	-11,08	70,28	14,16	-16,99
2001	-5,60	17,67	-7,55	82,33	-0,33	31,79	-9,58	68,21	-10,57	-6,91
2002	20,00	19,13	8,91	80,87	-4,76	31,95	-5,43	68,05	46,00	13,34
2003	24,22	16,67	46,84	83,33	40,28	28,51	65,16	71,49	13,22	42,11
2004	14,16	15,68	22,86	84,32	-3,79	24,61	17,51	75,39	29,40	24,47
2005	0,17	15,65	0,41	84,35	34,33	30,05	2,07	69,95	-21,38	-0,06
2006	12,54	15,80	11,27	84,20	9,82	28,19	20,19	71,81	15,49	8,69
2007	18,38	15,69	19,39	84,31	2,33	26,50	11,42	73,50	34,83	21,94
M.O.	7,54	18,35	10,48	81,65	7,96	31,91	7,24	68,09	16,68	12,31

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.10 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	Η.Π.Α.	ΟΛΛΑΝΔΙΑ					
1988	0,219	0,396	0,094	0,089	0,452					
1989	0,185	0,504	0,163	0,089	0,615					
1990	0,203	0,554	0,168	0,129	0,729					
1991	0,241	0,507	0,226	0,083	0,711					
1992	0,240	0,608	0,275	0,151	1,020					
1993	0,255	0,449	0,315	0,132	0,846					
1994	0,270	0,461	0,255	0,121	0,837					
1995	0,370	0,528	0,336	0,149	0,953					
1996	0,348	0,452	0,294	0,156	0,831					
1997	0,379	0,447	0,296	0,164	0,781					
1998	0,444	0,504	0,324	0,118	0,805					
1999	0,477	0,490	0,294	0,094	0,751					
2000	0,394	0,427	0,243	0,080	0,668					
2001	0,391	0,430	0,224	0,102	0,595					
2002	0,470	0,493	0,253	0,104	0,733					
2003	0,561	0,685	0,290	0,117	0,791					
2004	0,628	0,845	0,298	0,108	0,961					
2005	0,633	0,891	0,257	0,161	1,004					
2006	0,699	0,988	0,298	0,121	1,098					
2007	0,853	1,265	0,446	0,148	1,110					
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		10,06		18,19		4,32		4,11		20,77
1989	-15,73	6,91	27,32	18,87	72,80	6,08	-0,13	3,34	35,94	23,01
1990	10,12	6,55	9,79	17,85	3,59	5,43	44,37	4,16	18,52	23,49
1991	18,50	7,71	-8,45	16,22	34,25	7,23	-35,30	2,67	-2,47	22,75
1992	-0,30	6,32	19,97	16,02	21,62	7,24	80,74	3,97	43,52	26,86
1993	6,00	7,68	-26,18	13,54	14,71	9,51	-12,57	3,98	-17,04	25,53
1994	6,05	7,89	2,80	13,49	-19,00	7,47	-8,40	3,53	-1,09	24,47
1995	37,08	8,68	14,47	12,40	31,62	7,89	23,51	3,50	13,90	22,38
1996	-5,89	8,50	-14,37	11,04	-12,42	7,19	4,95	3,82	-12,78	20,29
1997	8,93	9,19	-1,19	10,83	0,62	7,18	4,61	3,97	-6,03	18,93
1998	17,00	10,41	12,85	11,83	9,30	7,60	-27,66	2,78	3,04	18,89
1999	7,53	12,02	-2,79	12,35	-9,35	7,39	-20,59	2,37	-6,76	18,90
2000	-17,45	11,36	-12,84	12,32	-17,28	7,00	-14,50	2,32	-11,06	19,25
2001	-0,85	11,39	0,69	12,54	-7,68	6,54	26,92	2,98	-10,89	17,35
2002	20,34	10,99	14,66	11,54	12,86	5,92	1,63	2,43	23,21	17,15
2003	19,36	10,56	38,91	12,90	14,68	5,46	13,04	2,21	7,89	14,89
2004	12,01	10,22	23,24	13,73	2,74	4,85	-8,07	1,75	21,56	15,63
2005	0,66	10,03	5,54	14,13	-13,91	4,07	49,67	2,56	4,46	15,92
2006	10,44	10,04	10,88	14,21	16,03	4,28	-24,92	1,74	9,29	15,78
2007	22,12	9,95	27,98	14,76	49,72	5,20	22,53	1,73	1,09	12,94
Μ.Ο.	8,21	9,32	7,54	13,94	10,78	6,39	6,31	2,99	6,02	19,76

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.11 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	Η.Π.Α.	ΟΛΛΑΝΔΙΑ					
1988	0,330	0,267	0,135	0,071	0,076					
1989	0,854	0,360	0,210	0,100	0,119					
1990	0,663	0,444	0,231	0,133	0,159					
1991	0,728	0,519	0,256	0,137	0,135					
1992	1,026	0,506	0,287	0,155	0,130					
1993	0,645	0,448	0,200	0,119	0,105					
1994	0,619	0,421	0,187	0,110	0,101					
1995	0,769	0,570	0,232	0,101	0,144					
1996	0,834	0,474	0,205	0,128	0,122					
1997	0,745	0,480	0,228	0,125	0,105					
1998	0,653	0,546	0,266	0,124	0,130					
1999	0,789	0,509	0,227	0,127	0,136					
2000	0,420	0,356	0,176	0,125	0,142					
2001	0,420	0,372	0,192	0,123	0,092					
2002	0,366	0,361	0,182	0,150	0,091					
2003	0,597	0,477	0,213	0,176	0,116					
2004	0,477	0,525	0,216	0,183	0,103					
2005	0,788	0,585	0,267	0,212	0,148					
2006	0,880	0,651	0,312	0,195	0,157					
2007	0,828	0,717	0,343	0,270	0,147					
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		25,03		20,24		10,23		5,38		5,73
1989	159,06	36,78	35,07	15,51	56,04	9,06	41,48	4,31	57,37	5,12
1990	-22,41	27,71	23,29	18,56	9,62	9,64	32,74	5,56	33,54	6,64
1991	9,85	27,39	16,85	19,52	11,06	9,63	3,19	5,16	-15,06	5,07
1992	40,83	30,90	-2,49	15,25	12,22	8,66	13,08	4,68	-3,76	3,91
1993	-37,15	24,48	-11,45	17,02	-30,37	7,60	-23,35	4,52	-18,87	4,00
1994	-4,05	22,84	-6,05	15,54	-6,70	6,89	-7,17	4,08	-4,28	3,72
1995	24,35	23,64	35,32	17,52	24,37	7,14	-8,76	3,10	43,18	4,44
1996	8,41	25,20	-16,89	14,31	-11,81	6,19	27,28	3,88	-15,49	3,69
1997	-10,66	24,51	1,35	15,79	11,54	7,52	-2,44	4,12	-13,92	3,45
1998	-12,27	21,79	13,86	18,22	16,24	8,85	-0,68	4,14	23,47	4,32
1999	20,80	26,31	-6,82	16,97	-14,44	7,57	2,42	4,24	4,89	4,53
2000	-46,82	17,46	-30,14	14,79	-22,55	7,32	-1,86	5,19	4,44	5,90
2001	0,05	17,03	4,48	15,07	9,37	7,80	-1,39	5,00	-35,11	3,74
2002	-12,95	14,06	-2,94	13,87	-5,44	7,00	21,95	5,77	-1,41	3,49
2003	63,23	19,69	32,15	15,73	17,10	7,03	16,88	5,79	28,06	3,84
2004	-20,09	15,58	10,22	17,16	1,38	7,06	4,34	5,98	-11,46	3,37
2005	65,22	20,38	11,44	15,14	23,74	6,92	15,64	5,48	44,08	3,84
2006	11,72	20,65	11,23	15,28	16,64	7,32	-8,08	4,57	5,98	3,69
2007	-5,90	17,55	10,03	15,18	10,07	7,27	38,45	5,71	-6,24	3,12
M.O.	12,17	22,95	6,76	16,33	6,74	7,84	8,62	4,83	6,28	4,28

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.12 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ						ΕΞΑΓΩΓΕΣ					
	ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	
1988	1,050		0,450		0,677		0,087		0,457		0,773	
1989	1,430		0,389		0,854		0,119		0,886		1,318	
1990	1,550		0,555		0,997		0,141		0,772		1,480	
1991	1,329		0,613		1,182		0,151		1,061		1,447	
1992	1,794		0,649		1,354		0,189		1,063		2,068	
1993	1,498		0,554		1,264		0,210		0,780		1,642	
1994	1,518		0,625		1,278		0,250		0,885		1,574	
1995	1,754		0,877		1,630		0,291		0,875		2,086	
1996	1,609		0,927		1,562		0,280		0,779		2,250	
1997	1,665		0,907		1,554		0,342		0,812		1,886	
1998	1,722		0,905		1,634		0,377		0,790		1,832	
1999	1,558		0,815		1,599		0,409		0,732		1,860	
2000	1,406		0,695		1,367		0,346		0,634		1,425	
2001	1,346		0,734		1,350		0,337		0,753		1,376	
2002	1,597		0,956		1,723		0,357		0,753		1,491	
2003	1,940		1,175		2,198		0,518		0,693		1,819	
2004	2,196		1,377		2,577		0,642		0,732		1,687	
2005	2,393		1,306		2,611		0,675		0,948		2,242	
2006	2,658		1,401		2,897		0,787		0,981		2,494	
2007	2,966		1,973		3,633		0,960		1,100		2,660	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		48,24		20,66		31,10		6,59		34,71		58,69
1989	36,10	53,51	-13,64	14,54	26,07	31,95	36,75	5,11	93,75	38,14	70,48	56,74
1990	8,43	49,97	42,93	17,90	16,72	32,13	18,25	5,87	-12,88	32,27	12,28	61,86
1991	-14,27	42,54	10,43	19,63	18,58	37,83	7,43	5,68	37,42	39,90	-2,24	54,42
1992	35,01	47,26	5,81	17,09	14,55	35,65	25,00	5,68	0,22	32,03	42,88	62,28
1993	-16,54	45,18	-14,68	16,70	-6,64	38,12	11,47	7,99	-26,60	29,64	-20,56	62,37
1994	1,34	44,37	12,87	18,27	1,14	37,36	18,89	9,23	13,35	32,66	-4,17	58,11
1995	15,57	41,17	40,36	20,59	27,50	38,25	16,44	8,95	-1,04	26,91	32,57	64,14
1996	-8,29	39,26	5,68	22,62	-4,15	38,12	-3,72	8,47	-11,03	23,53	7,83	67,99
1997	3,53	40,35	-2,14	21,98	-0,50	37,66	21,82	11,24	4,28	26,72	-16,18	62,04
1998	3,43	40,42	-0,18	21,25	5,12	38,34	10,53	12,59	-2,69	26,35	-2,88	61,07
1999	-9,56	39,23	-10,03	20,52	-2,14	40,26	8,46	13,64	-7,43	24,38	1,52	61,97
2000	-9,72	40,55	-14,70	20,04	-14,49	39,42	-15,50	14,38	-13,29	26,38	-23,38	59,24
2001	-4,29	39,25	5,57	21,39	-1,25	39,36	-2,68	13,65	18,69	30,53	-3,41	55,81
2002	18,64	37,35	30,27	22,35	27,63	40,30	6,10	13,73	0,05	28,96	8,32	57,31
2003	21,47	36,51	22,92	22,11	27,56	41,37	45,12	17,11	-7,96	22,88	22,00	60,01
2004	13,20	35,70	17,25	22,40	17,23	41,90	23,77	20,96	5,62	23,92	-7,22	55,12
2005	8,97	37,92	-5,16	20,70	1,32	41,38	5,23	17,46	29,51	24,53	32,89	58,00
2006	11,08	38,21	7,27	20,14	10,98	41,65	16,57	18,46	3,45	23,02	11,24	58,52
2007	11,61	34,61	40,77	23,01	25,38	42,38	22,01	20,34	12,08	23,30	6,65	56,36
M.O.	6,62	41,58	9,56	20,19	10,03	38,23	14,31	11,86	7,13	28,54	8,87	59,60

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.13 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	0,966		0,017		0,025		0,019		0,023	
1989	1,328		0,019		0,027		0,026		0,030	
1990	1,444		0,018		0,030		0,025		0,034	
1991	1,241		0,016		0,023		0,026		0,023	
1992	1,690		0,020		0,026		0,022		0,037	
1993	1,422		0,016		0,016		0,020		0,023	
1994	1,447		0,011		0,013		0,022		0,024	
1995	1,658		0,019		0,017		0,042		0,017	
1996	1,454		0,030		0,026		0,075		0,024	
1997	1,504		0,032		0,030		0,071		0,029	
1998	1,568		0,031		0,021		0,072		0,030	
1999	1,426		0,022		0,024		0,062		0,023	
2000	1,279		0,025		0,020		0,060		0,023	
2001	1,207		0,030		0,020		0,058		0,031	
2002	1,434		0,031		0,022		0,080		0,030	
2003	1,736		0,049		0,025		0,089		0,040	
2004	1,998		0,049		0,027		0,083		0,038	
2005	2,166		0,050		0,024		0,102		0,050	
2006	2,441		0,056		0,025		0,097		0,039	
2007	2,694		0,075		0,041		0,118		0,040	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		91,97		1,61		2,43		1,85		2,14
1989	37,47	92,90	11,75	1,32	4,88	1,87	35,12	1,83	31,92	2,08
1990	8,69	93,12	-6,33	1,14	12,83	1,95	-4,14	1,62	13,07	2,17
1991	-14,01	93,41	-11,48	1,18	-24,31	1,72	2,68	1,94	-30,64	1,75
1992	36,16	94,21	24,98	1,09	12,48	1,43	-16,23	1,20	59,22	2,07
1993	-15,86	94,98	-16,78	1,09	-39,01	1,05	-6,75	1,34	-37,66	1,55
1994	1,74	95,35	-30,56	0,75	-16,39	0,86	9,68	1,46	4,08	1,59
1995	14,61	94,56	70,01	1,10	29,64	0,97	91,99	2,42	-30,12	0,96
1996	-12,34	90,38	54,00	1,84	52,54	1,61	76,31	4,65	45,04	1,52
1997	3,45	90,32	6,46	1,89	14,14	1,77	-4,92	4,27	19,04	1,74
1998	4,26	91,04	-1,16	1,81	-29,58	1,21	1,31	4,18	4,48	1,76
1999	-9,03	91,57	-28,05	1,44	13,32	1,51	-13,48	4,00	-24,10	1,48
2000	-10,36	90,91	11,61	1,78	-14,56	1,43	-3,86	4,26	-1,47	1,61
2001	-5,59	89,67	21,16	2,25	0,84	1,51	-3,61	4,29	34,81	2,27
2002	18,81	89,80	3,42	1,96	6,99	1,36	37,93	4,99	-1,74	1,88
2003	21,03	89,48	57,79	2,55	14,82	1,29	11,87	4,59	34,58	2,09
2004	15,11	90,98	-0,43	2,24	8,34	1,23	-6,55	3,79	-5,19	1,75
2005	8,44	90,54	1,93	2,10	-10,09	1,02	22,14	4,25	30,32	2,09
2006	12,69	91,86	10,58	2,09	1,93	0,93	-4,84	3,64	-21,47	1,48
2007	10,33	90,81	34,19	2,51	64,83	1,38	21,51	3,96	0,91	1,34
M.O.	6,61	91,89	11,22	1,69	5,46	1,43	12,96	3,23	6,58	1,77

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.14 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	0,074		0,003		0,006		0,000		0,004	
1989	0,098		0,005		0,010		0,001		0,004	
1990	0,119		0,004		0,011		0,001		0,005	
1991	0,131		0,002		0,011		0,001		0,006	
1992	0,168		0,002		0,011		0,001		0,006	
1993	0,193		0,004		0,009		0,000		0,005	
1994	0,224		0,008		0,012		0,001		0,006	
1995	0,264		0,007		0,013		0,001		0,006	
1996	0,251		0,011		0,013		0,000		0,006	
1997	0,311		0,010		0,014		0,000		0,006	
1998	0,349		0,006		0,016		0,001		0,004	
1999	0,383		0,008		0,013		0,002		0,004	
2000	0,316		0,008		0,015		0,003		0,005	
2001	0,309		0,006		0,016		0,001		0,004	
2002	0,330		0,005		0,018		0,000		0,004	
2003	0,480		0,007		0,025		0,000		0,007	
2004	0,597		0,005		0,031		0,000		0,008	
2005	0,619		0,012		0,035		0,000		0,009	
2006	0,716		0,019		0,043		0,000		0,009	
2007	0,865		0,017		0,066		0,000		0,011	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		85,24		3,24		6,72		0,41		4,38
1989	32,02	82,29	94,53	4,61	73,41	8,53	178,87	0,84	16,35	3,73
1990	21,96	84,88	-32,87	2,62	10,71	7,98	-11,51	0,63	23,44	3,89
1991	10,07	86,96	-48,79	1,25	-4,82	7,07	-1,56	0,58	14,15	4,14
1992	28,25	89,22	26,25	1,26	5,58	5,97	-36,18	0,30	-1,85	3,25
1993	14,36	91,54	68,14	1,90	-20,04	4,29	-61,16	0,10	-25,30	2,18
1994	16,28	89,52	103,49	3,25	31,20	4,73	173,74	0,24	23,58	2,26
1995	18,10	90,79	-18,22	2,28	9,38	4,44	121,19	0,45	4,43	2,03
1996	-5,12	89,47	61,96	3,84	-2,67	4,49	-66,27	0,16	-3,33	2,04
1997	24,10	91,15	-6,03	2,96	13,93	4,20	-45,63	0,07	-3,20	1,62
1998	12,21	92,54	-38,36	1,65	11,22	4,23	517,88	0,39	-18,61	1,19
1999	9,60	93,51	25,50	1,91	-20,85	3,08	59,89	0,58	-16,89	0,91
2000	-17,59	91,20	0,05	2,26	20,84	4,41	5,72	0,73	29,35	1,40
2001	-1,98	91,86	-19,78	1,87	3,63	4,70	-51,98	0,36	-15,21	1,22
2002	6,56	92,26	-22,04	1,37	15,10	5,09	-76,01	0,08	4,05	1,19
2003	45,63	92,58	33,77	1,26	36,28	4,78	22,15	0,07	57,97	1,30
2004	24,34	93,01	-18,96	0,83	24,42	4,81	-57,36	0,02	26,05	1,32
2005	3,70	91,66	118,92	1,72	13,16	5,17	172,82	0,06	9,91	1,38
2006	15,65	90,94	63,32	2,41	22,72	5,44	3,26	0,05	-3,28	1,15
2007	20,82	90,05	-8,18	1,82	54,77	6,91	7,26	0,05	25,20	1,18
M.O.	14,68	90,03	20,14	2,22	15,68	5,35	45,01	0,31	7,73	2,09

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.15 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	0,264		0,015		0,153		0,017		0,000	
1989	0,199		0,012		0,143		0,034		0,001	
1990	0,328		0,022		0,184		0,022		0,001	
1991	0,406		0,033		0,141		0,033		0,001	
1992	0,416		0,025		0,182		0,025		0,001	
1993	0,349		0,023		0,165		0,017		0,000	
1994	0,415		0,022		0,163		0,023		0,001	
1995	0,587		0,033		0,216		0,041		0,000	
1996	0,594		0,045		0,240		0,046		0,002	
1997	0,574		0,043		0,255		0,034		0,000	
1998	0,616		0,035		0,212		0,042		0,001	
1999	0,577		0,047		0,161		0,029		0,001	
2000	0,471		0,053		0,147		0,023		0,002	
2001	0,484		0,042		0,184		0,020		0,002	
2002	0,661		0,052		0,204		0,034		0,004	
2003	0,801		0,061		0,270		0,037		0,005	
2004	0,868		0,073		0,362		0,066		0,009	
2005	0,865		0,086		0,314		0,040		0,001	
2006	0,990		0,087		0,274		0,049		0,002	
2007	1,379		0,125		0,388		0,078		0,003	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		58,77		3,35		33,94		3,86		0,08
1989	-24,68	51,26	-18,69	3,16	-6,39	36,80	93,80	8,65	55,18	0,14
1990	64,57	59,02	76,58	3,90	28,50	33,08	-35,86	3,88	22,85	0,12
1991	23,86	66,19	53,00	5,40	-23,35	22,96	51,07	5,31	25,49	0,13
1992	2,47	64,10	-23,71	3,90	29,61	28,12	-24,57	3,79	-25,12	0,09
1993	-16,03	63,08	-9,83	4,12	-9,78	29,74	-32,13	3,01	-56,23	0,05
1994	18,90	66,45	-1,55	3,59	-0,82	26,13	39,73	3,73	126,02	0,10
1995	41,31	66,90	47,96	3,79	32,15	24,60	75,96	4,68	-49,09	0,04
1996	1,26	64,10	34,31	4,81	11,20	25,89	12,07	4,96	626,51	0,24
1997	-3,32	63,33	-3,08	4,76	6,20	28,09	-25,36	3,78	-86,88	0,03
1998	7,20	68,01	-18,54	3,89	-16,92	23,38	23,03	4,66	72,59	0,06
1999	-6,34	70,80	32,43	5,72	-23,93	19,77	-31,83	3,53	176,81	0,17
2000	-18,37	67,75	12,84	7,57	-8,54	21,20	-21,52	3,25	13,99	0,23
2001	2,88	66,03	-20,06	5,73	25,10	25,12	-9,25	2,79	50,71	0,33
2002	36,49	69,18	23,86	5,45	10,62	21,33	67,50	3,59	76,99	0,45
2003	21,20	68,21	17,40	5,21	32,67	23,02	8,50	3,17	7,68	0,39
2004	8,30	63,01	19,36	5,30	33,78	26,27	77,34	4,79	90,20	0,63
2005	-0,38	66,18	17,54	6,57	-13,15	24,05	-39,00	3,08	-82,93	0,11
2006	14,47	70,63	1,56	6,22	-12,87	19,54	20,63	3,47	42,94	0,15
2007	39,33	69,90	42,95	6,31	41,71	19,67	60,26	3,95	55,35	0,17
M.O.	11,22	65,15	14,96	4,94	7,15	25,63	16,34	4,10	60,16	0,19

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.16 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	0,445		0,007		0,002		0,003		0,001	
1989	0,830		0,017		0,009		0,026		0,003	
1990	0,745		0,013		0,007		0,005		0,002	
1991	1,038		0,011		0,008		0,002		0,002	
1992	1,034		0,008		0,014		0,004		0,003	
1993	0,739		0,013		0,009		0,017		0,003	
1994	0,806		0,017		0,010		0,048		0,003	
1995	0,840		0,012		0,009		0,012		0,003	
1996	0,751		0,008		0,011		0,004		0,005	
1997	0,772		0,012		0,010		0,013		0,006	
1998	0,758		0,012		0,012		0,005		0,004	
1999	0,704		0,008		0,011		0,003		0,006	
2000	0,595		0,010		0,011		0,014		0,005	
2001	0,711		0,008		0,008		0,022		0,003	
2002	0,670		0,028		0,006		0,042		0,007	
2003	0,656		0,013		0,011		0,007		0,006	
2004	0,693		0,016		0,012		0,005		0,007	
2005	0,907		0,014		0,010		0,011		0,006	
2006	0,939		0,018		0,012		0,005		0,008	
2007	1,050		0,024		0,013		0,006		0,007	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		97,21		1,59		0,46		0,58		0,16
1989	86,74	93,70	130,60	1,90	338,51	1,03	905,05	2,98	362,42	0,39
1990	-10,28	96,49	-24,60	1,64	-18,79	0,96	-82,70	0,59	-30,93	0,31
1991	39,26	97,79	-10,58	1,07	7,52	0,75	-57,58	0,18	-8,72	0,21
1992	-0,38	97,21	-29,10	0,76	80,22	1,35	107,03	0,38	47,98	0,31
1993	-28,50	94,70	56,08	1,61	-38,57	1,13	325,08	2,19	-9,77	0,38
1994	9,11	91,16	39,04	1,97	13,79	1,14	179,41	5,39	2,75	0,34
1995	4,15	95,94	-30,69	1,38	-12,28	1,01	-74,55	1,39	-16,75	0,29
1996	-10,62	96,38	-33,63	1,03	26,82	1,44	-68,97	0,48	107,60	0,67
1997	2,80	95,01	50,77	1,49	-8,87	1,26	236,31	1,56	7,46	0,69
1998	-1,71	95,97	-2,24	1,50	12,96	1,46	-64,38	0,57	-28,04	0,51
1999	-7,14	96,27	-28,71	1,15	-8,01	1,45	-41,77	0,36	40,44	0,77
2000	-15,49	93,82	19,12	1,58	2,10	1,71	414,57	2,13	-14,69	0,76
2001	19,47	94,44	-18,54	1,09	-25,36	1,07	63,97	2,95	-28,45	0,46
2002	-5,76	88,95	239,23	3,68	-20,79	0,85	91,40	5,64	92,11	0,88
2003	-2,10	94,62	-53,23	1,87	74,92	1,61	-84,32	0,96	-2,32	0,94
2004	5,60	94,60	23,11	2,18	5,77	1,62	-24,67	0,68	3,52	0,92
2005	30,99	95,68	-14,96	1,43	-11,76	1,10	124,12	1,18	-14,43	0,61
2006	3,43	95,66	30,07	1,80	14,52	1,22	-57,49	0,49	42,98	0,84
2007	11,84	95,45	37,59	2,21	7,50	1,17	29,63	0,56	-19,01	0,61
M.O.	6,92	95,05	19,96	1,65	23,17	1,19	101,06	1,56	28,11	0,55

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.17 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	0,560		0,019		0,035		0,063		0,001	
1989	0,706		0,023		0,050		0,075		0,000	
1990	0,836		0,019		0,070		0,071		0,000	
1991	1,020		0,038		0,064		0,058		0,001	
1992	1,148		0,046		0,097		0,062		0,000	
1993	1,131		0,024		0,092		0,017		0,000	
1994	1,163		0,020		0,085		0,010		0,000	
1995	1,457		0,022		0,094		0,056		0,000	
1996	1,308		0,038		0,113		0,101		0,001	
1997	1,329		0,043		0,110		0,069		0,002	
1998	1,441		0,049		0,086		0,058		0,000	
1999	1,411		0,033		0,082		0,069		0,004	
2000	1,180		0,034		0,096		0,055		0,002	
2001	1,144		0,041		0,110		0,054		0,001	
2002	1,502		0,052		0,115		0,053		0,001	
2003	1,949		0,062		0,135		0,047		0,004	
2004	2,258		0,076		0,192		0,045		0,006	
2005	2,303		0,072		0,188		0,040		0,007	
2006	2,547		0,093		0,201		0,049		0,008	
2007	3,143		0,150		0,267		0,062		0,011	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		82,64		2,75		5,12		9,34		0,15
1989	26,12	82,67	21,06	2,64	44,24	5,86	18,93	8,81	-82,36	0,02
1990	18,45	83,89	-16,07	1,90	39,59	7,01	-4,94	7,17	32,03	0,02
1991	22,05	86,35	102,73	3,25	-8,45	5,41	-18,20	4,95	113,50	0,04
1992	12,49	84,80	20,60	3,42	52,32	7,19	5,34	4,55	-3,38	0,04
1993	-1,50	89,47	-48,86	1,87	-5,87	7,25	-72,00	1,36	-5,41	0,04
1994	2,85	90,99	-15,36	1,57	-7,45	6,64	-41,40	0,79	-56,87	0,02
1995	25,30	89,42	9,29	1,34	10,98	5,78	455,05	3,44	54,66	0,02
1996	-10,21	83,76	74,80	2,45	20,51	7,27	80,14	6,47	148,62	0,05
1997	1,60	85,54	11,80	2,76	-2,77	7,10	-31,42	4,46	202,00	0,15
1998	8,36	88,18	14,65	3,01	-22,22	5,25	-16,42	3,55	-86,31	0,02
1999	-2,06	88,25	-32,79	2,06	-4,29	5,14	18,32	4,29	1235,55	0,26
2000	-16,36	86,32	3,10	2,49	17,04	7,03	-19,76	4,02	-53,85	0,14
2001	-3,05	84,74	19,73	3,02	14,10	8,12	-1,06	4,03	-37,75	0,09
2002	31,32	87,19	27,16	3,01	5,13	6,69	-3,15	3,06	-19,17	0,06
2003	29,75	88,68	19,73	2,82	17,39	6,16	-10,32	2,15	330,07	0,19
2004	15,83	87,62	22,22	2,94	41,73	7,45	-4,97	1,74	53,25	0,25
2005	2,02	88,23	-5,03	2,76	-2,20	7,19	-10,11	1,55	12,60	0,28
2006	10,58	87,91	28,50	3,19	7,27	6,95	20,85	1,68	7,25	0,27
2007	23,39	86,51	61,84	4,12	32,87	7,36	26,22	1,69	45,25	0,31
M.O.	10,37	86,66	16,79	2,67	13,15	6,60	20,58	3,95	99,46	0,12

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.18 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά Ήπειρο από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΗΠΕΙΡΟΣ									
	1		2		3		4		5	
	ΕΥΡΩΠΗ		ΑΣΙΑ		ΑΜΕΡΙΚΗ		ΑΦΡΙΚΗ		ΩΚΕΑΝΙΑ-ΑΝΤΑΡΚΤΙΚΗ	
1988	0,576		0,064		0,078		0,049		0,006	
1989	1,038		0,088		0,111		0,070		0,012	
1990	1,123		0,107		0,152		0,083		0,015	
1991	1,082		0,107		0,159		0,082		0,017	
1992	1,575		0,143		0,202		0,127		0,021	
1993	1,270		0,116		0,167		0,071		0,018	
1994	1,187		0,122		0,161		0,090		0,014	
1995	1,728		0,129		0,161		0,051		0,017	
1996	1,818		0,153		0,183		0,071		0,025	
1997	1,511		0,129		0,162		0,062		0,023	
1998	1,406		0,134		0,171		0,096		0,024	
1999	1,491		0,125		0,166		0,057		0,021	
2000	1,003		0,132		0,187		0,082		0,021	
2001	0,965		0,148		0,168		0,075		0,019	
2002	1,038		0,123		0,197		0,106		0,028	
2003	1,363		0,146		0,190		0,085		0,034	
2004	1,227		0,126		0,201		0,100		0,033	
2005	1,685		0,167		0,234		0,119		0,037	
2006	1,923		0,203		0,217		0,111		0,040	
2007	2,051		0,166		0,281		0,118		0,044	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		74,49		8,26		10,06		6,36		0,83
1989	80,24	78,76	37,39	6,66	42,50	8,41	42,06	5,30	79,82	0,88
1990	8,16	75,87	21,64	7,21	37,35	10,29	18,69	5,60	31,33	1,03
1991	-3,68	74,75	0,16	7,39	4,70	11,02	-1,45	5,65	13,66	1,20
1992	45,64	76,19	33,27	6,89	26,73	9,77	55,11	6,13	20,85	1,01
1993	-19,37	77,34	-18,31	7,09	-17,58	10,14	-44,15	4,31	-11,88	1,12
1994	-6,55	75,42	4,78	7,75	-3,35	10,22	27,22	5,72	-24,47	0,88
1995	45,60	82,84	5,68	6,18	0,22	7,73	-43,07	2,46	19,65	0,80
1996	5,20	80,82	18,74	6,80	13,33	8,12	38,49	3,15	48,79	1,10
1997	-16,92	80,11	-15,91	6,83	-11,49	8,58	-12,49	3,29	-9,01	1,20
1998	-6,90	76,79	4,39	7,34	5,53	9,32	55,06	5,26	5,21	1,30
1999	6,00	80,17	-6,87	6,73	-2,64	8,94	-41,20	3,05	-12,92	1,11
2000	-32,71	70,41	5,47	9,26	12,21	13,09	45,06	5,77	1,22	1,47
2001	-3,77	70,14	12,36	10,78	-9,73	12,23	-8,50	5,46	-8,78	1,39
2002	7,50	69,61	-17,29	8,23	16,90	13,20	40,86	7,10	44,84	1,85
2003	31,39	74,97	18,71	8,01	-3,32	10,46	-19,39	4,69	22,96	1,87
2004	-9,97	72,74	-13,56	7,46	5,57	11,90	17,45	5,94	-3,17	1,95
2005	37,26	75,14	32,66	7,45	16,52	10,44	18,79	5,31	13,68	1,67
2006	14,13	77,09	21,86	8,16	-7,11	8,72	-6,85	4,45	6,08	1,59
2007	6,64	77,08	-18,38	6,24	29,29	10,57	6,57	4,44	11,74	1,67
M.O.	9,89	76,04	6,67	7,54	8,19	10,16	9,91	4,97	13,14	1,30

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.19 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών-εξαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ						ΕΞΑΓΩΓΕΣ					
	ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ		ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	
1988	0,884		0,244		0,542		0,069		0,399		0,503	
1989	1,169		0,169		0,672		0,091		0,748		0,932	
1990	1,283		0,288		0,791		0,110		0,634		0,966	
1991	1,079		0,353		0,976		0,121		0,890		0,866	
1992	1,562		0,357		1,106		0,156		0,873		1,288	
1993	1,321		0,308		1,093		0,173		0,522		0,945	
1994	1,347		0,358		1,115		0,200		0,545		0,873	
1995	1,566		0,522		1,400		0,236		0,621		1,297	
1996	1,371		0,510		1,255		0,219		0,507		1,301	
1997	1,405		0,504		1,270		0,279		0,511		1,015	
1998	1,457		0,551		1,381		0,315		0,538		0,988	
1999	1,315		0,524		1,345		0,350		0,494		1,122	
2000	1,177		0,413		1,113		0,281		0,368		0,661	
2001	1,091		0,386		1,074		0,282		0,414		0,610	
2002	1,273		0,400		1,388		0,281		0,358		0,605	
2003	1,533		0,548		1,722		0,437		0,390		0,918	
2004	1,753		0,570		2,018		0,531		0,403		0,747	
2005	1,888		0,506		1,955		0,532		0,564		1,160	
2006	2,159		0,588		2,148		0,604		0,568		1,306	
2007	2,370		0,830		2,594		0,701		0,578		1,257	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		52,94		14,61		32,45		7,06		41,16		51,78
1989	32,16	58,15	-30,64	8,43	23,91	33,42	32,74	5,14	87,22	42,23	85,45	52,63
1990	9,80	54,30	70,37	12,21	17,84	33,49	20,94	6,44	-15,24	37,07	3,63	56,49
1991	-15,92	44,80	22,29	14,65	23,37	40,55	9,65	6,43	40,39	47,42	-10,32	46,15
1992	44,81	51,64	1,18	11,80	13,30	36,57	29,21	6,73	-1,86	37,68	48,73	55,59
1993	-15,44	48,53	-13,66	11,32	-1,21	40,15	11,01	10,55	-40,20	31,84	-26,66	57,61
1994	1,94	47,75	16,24	12,70	2,04	39,55	15,53	12,36	4,46	33,71	-7,63	53,93
1995	16,32	44,89	45,83	14,97	25,58	40,14	17,96	10,95	13,79	28,82	48,62	60,22
1996	-12,45	43,72	-2,30	16,27	-10,37	40,01	-7,07	10,81	-18,25	25,03	0,29	64,16
1997	2,48	44,20	-1,23	15,85	1,21	39,95	27,41	15,46	0,76	28,31	-21,93	56,23
1998	3,67	42,99	9,30	16,26	8,69	40,75	12,67	17,10	5,20	29,23	-2,72	53,68
1999	-9,77	41,29	-4,87	16,46	-2,57	42,25	11,15	17,80	-8,22	25,12	13,55	57,08
2000	-10,50	43,54	-21,19	15,28	-17,27	41,18	-19,57	21,45	-25,35	28,11	-41,05	50,44
2001	-7,25	42,77	-6,49	15,14	-3,53	42,09	0,44	21,62	12,36	31,69	-7,72	46,70
2002	16,66	41,58	3,59	13,07	29,31	45,35	-0,56	22,57	-13,47	28,79	-0,78	48,64
2003	20,44	40,31	37,06	14,42	23,99	45,27	55,71	25,05	8,85	22,34	51,72	52,61
2004	14,36	40,38	3,95	13,13	17,24	46,49	21,31	31,59	3,21	23,96	-18,72	44,44
2005	7,68	43,41	-11,19	11,64	-3,14	44,95	0,22	23,57	40,13	25,00	55,45	51,43
2006	14,36	44,11	16,06	12,00	9,88	43,88	13,56	24,37	0,64	22,91	12,56	52,71
2007	9,76	40,90	41,35	14,33	20,76	44,77	16,03	27,64	1,80	22,79	-3,76	49,57
M.O.	6,48	45,61	9,24	13,73	9,42	40,66	14,12	16,23	5,06	30,66	9,40	53,10

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.20 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	Η.Π.Α.	ΟΛΛΑΝΔΙΑ					
1988	0,071	0,300	0,008	0,010	0,322					
1989	0,070	0,372	0,011	0,008	0,446					
1990	0,073	0,376	0,011	0,005	0,523					
1991	0,052	0,280	0,015	0,004	0,466					
1992	0,069	0,351	0,023	0,007	0,724					
1993	0,079	0,253	0,024	0,004	0,543					
1994	0,067	0,244	0,022	0,005	0,518					
1995	0,081	0,236	0,029	0,005	0,556					
1996	0,069	0,197	0,022	0,007	0,478					
1997	0,103	0,200	0,023	0,007	0,416					
1998	0,113	0,218	0,024	0,005	0,414					
1999	0,114	0,222	0,025	0,005	0,369					
2000	0,095	0,213	0,018	0,005	0,336					
2001	0,090	0,206	0,016	0,005	0,325					
2002	0,111	0,210	0,022	0,003	0,437					
2003	0,123	0,260	0,025	0,004	0,431					
2004	0,149	0,319	0,028	0,005	0,532					
2005	0,161	0,345	0,027	0,005	0,544					
2006	0,160	0,403	0,028	0,006	0,586					
2007	0,193	0,522	0,030	0,011	0,644					
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		6,77		28,58		0,78		0,94		30,69
1989	-2,10	4,87	23,88	26,01	39,14	0,80	-21,06	0,55	38,21	31,16
1990	4,32	4,69	1,15	24,26	-5,15	0,70	-36,28	0,32	17,39	33,74
1991	-28,90	3,89	-25,51	21,08	39,14	1,13	-26,72	0,28	-10,85	35,09
1992	33,36	3,84	25,40	19,58	50,73	1,26	101,42	0,41	55,26	40,35
1993	14,29	5,26	-28,09	16,87	6,64	1,62	-42,46	0,28	-25,05	36,23
1994	-14,69	4,42	-3,43	16,08	-10,50	1,43	27,67	0,36	-4,55	34,13
1995	20,72	4,62	-3,12	13,48	32,22	1,63	-8,07	0,28	7,41	31,72
1996	-15,23	4,27	-16,86	12,22	-21,50	1,40	39,07	0,43	-14,13	29,70
1997	50,58	6,21	1,66	12,00	1,15	1,36	4,38	0,43	-12,92	24,98
1998	9,11	6,55	9,12	12,66	6,45	1,40	-34,72	0,27	-0,56	24,01
1999	0,58	7,29	1,86	14,26	5,20	1,63	9,06	0,33	-10,81	23,68
2000	-16,03	6,78	-4,29	15,11	-29,42	1,28	-4,59	0,35	-8,84	23,91
2001	-6,09	6,65	-2,89	15,33	-11,77	1,18	9,19	0,40	-3,23	24,18
2002	24,52	6,98	1,67	13,14	36,39	1,35	-38,44	0,21	34,38	27,38
2003	10,38	6,34	23,95	13,41	16,88	1,30	12,74	0,19	-1,36	22,24
2004	20,88	6,77	22,66	14,53	10,35	1,27	21,19	0,21	23,40	24,24
2005	8,13	6,72	8,10	14,42	-3,09	1,13	16,55	0,22	2,27	22,75
2006	-0,49	6,02	16,88	15,17	3,89	1,06	13,71	0,22	7,60	22,04
2007	20,61	6,51	29,51	17,60	7,12	1,01	87,31	0,38	9,88	21,70
M.O.	7,05	5,77	4,30	16,79	9,15	1,24	6,84	0,35	5,45	28,20

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.21 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ		ΓΕΡΜΑΝΙΑ		ΑΓΓΛΙΑ		Η.Π.Α.		ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
1988	0,030		0,017		0,008		0,004		0,002	
1989	0,045		0,021		0,009		0,008		0,001	
1990	0,051		0,036		0,010		0,009		0,001	
1991	0,059		0,035		0,009		0,009		0,002	
1992	0,083		0,044		0,009		0,010		0,001	
1993	0,096		0,049		0,008		0,007		0,004	
1994	0,105		0,062		0,010		0,010		0,004	
1995	0,122		0,075		0,012		0,009		0,004	
1996	0,122		0,060		0,011		0,009		0,004	
1997	0,161		0,060		0,017		0,011		0,005	
1998	0,183		0,066		0,019		0,011		0,006	
1999	0,192		0,060		0,021		0,011		0,009	
2000	0,130		0,048		0,021		0,011		0,006	
2001	0,109		0,059		0,025		0,013		0,006	
2002	0,108		0,048		0,029		0,014		0,011	
2003	0,174		0,067		0,045		0,022		0,015	
2004	0,209		0,092		0,061		0,027		0,019	
2005	0,223		0,076		0,054		0,030		0,025	
2006	0,252		0,089		0,070		0,038		0,026	
2007	0,295		0,101		0,078		0,060		0,025	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		33,99		19,23		9,70		4,69		1,89
1989	50,92	37,51	26,16	17,75	6,83	7,58	85,96	6,38	-29,86	0,97
1990	13,97	36,16	70,38	25,57	9,92	7,04	22,32	6,60	21,87	1,00
1991	16,51	39,21	-3,75	22,91	-7,56	6,06	-2,74	5,97	7,13	1,00
1992	39,95	43,90	27,09	23,29	1,41	4,92	6,09	5,07	-27,00	0,58
1993	15,82	45,61	12,06	23,41	-15,32	3,73	-26,69	3,33	225,20	1,70
1994	9,13	41,87	26,44	24,90	24,91	3,92	36,13	3,82	-1,27	1,41
1995	16,15	41,76	20,64	25,80	22,74	4,14	-2,71	3,19	17,69	1,43
1996	0,27	43,49	-19,85	21,48	-5,47	4,06	1,69	3,37	-11,10	1,32
1997	32,10	47,16	-0,46	17,55	51,78	5,06	17,94	3,26	27,04	1,37
1998	13,35	48,37	10,51	17,55	12,35	5,14	0,11	2,95	25,26	1,56
1999	5,31	46,96	-10,16	14,54	6,67	5,06	-0,94	2,70	50,68	2,16
2000	-32,45	37,55	-18,90	13,95	3,05	6,17	2,64	3,28	-31,36	1,76
2001	-15,73	32,51	21,49	17,42	19,14	7,55	11,18	3,75	-4,13	1,73
2002	-1,72	30,11	-18,06	13,45	12,71	8,02	13,83	4,02	95,28	3,18
2003	61,77	33,57	40,24	13,00	56,77	8,67	53,83	4,26	35,55	2,97
2004	20,35	32,64	36,77	14,36	35,59	9,50	22,26	4,21	22,05	2,93
2005	6,50	33,04	-16,98	11,33	-11,76	7,96	11,98	4,48	33,29	3,72
2006	12,78	31,96	16,79	11,35	29,94	8,88	24,62	4,79	4,60	3,33
2007	17,22	30,71	13,39	10,55	11,69	8,12	59,99	6,28	-6,12	2,57
Μ.Ο.	14,85	38,40	12,31	17,97	13,97	6,56	17,76	4,32	23,94	1,93

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.22 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ		ΓΕΡΜΑΝΙΑ		ΑΓΓΛΙΑ		Η.Π.Α.		ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
1988	0,011		0,012		0,002		0,071		0,028	
1989	0,016		0,012		0,004		0,061		0,040	
1990	0,019		0,017		0,010		0,096		0,051	
1991	0,026		0,060		0,042		0,054		0,066	
1992	0,039		0,038		0,021		0,098		0,067	
1993	0,042		0,021		0,019		0,082		0,068	
1994	0,060		0,044		0,022		0,074		0,082	
1995	0,091		0,080		0,036		0,102		0,093	
1996	0,088		0,077		0,042		0,108		0,093	
1997	0,094		0,065		0,040		0,105		0,095	
1998	0,116		0,085		0,046		0,077		0,105	
1999	0,129		0,073		0,023		0,060		0,099	
2000	0,100		0,047		0,024		0,044		0,096	
2001	0,110		0,037		0,014		0,066		0,069	
2002	0,111		0,041		0,007		0,071		0,081	
2003	0,134		0,076		0,028		0,088		0,095	
2004	0,147		0,081		0,022		0,065		0,108	
2005	0,155		0,071		0,015		0,099		0,104	
2006	0,167		0,083		0,016		0,076		0,116	
2007	0,230		0,145		0,015		0,078		0,158	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		2,34		2,75		0,35		15,82		6,17
1989	47,55	4,00	0,38	3,19	171,15	1,10	-14,90	15,59	43,08	10,23
1990	21,40	3,40	38,48	3,09	127,65	1,74	58,42	17,28	28,81	9,22
1991	37,22	4,23	247,64	9,74	338,31	6,92	-43,56	8,83	28,59	10,73
1992	51,01	6,03	-36,33	5,86	-51,03	3,20	80,51	15,07	2,42	10,39
1993	7,05	7,57	-45,30	3,76	-8,58	3,43	-15,65	14,90	0,22	12,20
1994	42,16	9,53	110,38	7,00	13,92	3,47	-10,16	11,86	21,51	13,13
1995	53,16	10,40	81,87	9,07	67,02	4,12	37,95	11,65	13,31	10,60
1996	-3,20	9,52	-3,85	8,25	16,37	4,54	6,14	11,70	0,31	10,06
1997	6,68	10,38	-15,68	7,11	-5,19	4,40	-3,45	11,55	2,18	10,51
1998	23,59	12,86	31,38	9,36	15,10	5,07	-26,94	8,45	9,98	11,58
1999	10,88	15,84	-14,19	8,93	-49,92	2,82	-21,19	7,40	-5,39	12,17
2000	-22,90	14,32	-35,83	6,72	2,46	3,39	-27,73	6,27	-3,20	13,81
2001	10,53	14,99	-20,91	5,03	-41,65	1,87	51,04	8,97	-27,95	9,43
2002	0,97	11,62	12,12	4,33	-50,02	0,72	8,46	7,47	16,83	8,46
2003	20,72	11,41	83,88	6,48	305,08	2,37	23,62	7,51	17,63	8,09
2004	9,30	10,64	6,16	5,86	-21,97	1,58	-25,89	4,75	13,75	7,85
2005	5,47	11,83	-12,12	5,43	-30,79	1,15	51,38	7,58	-4,05	7,94
2006	8,34	11,95	16,34	5,89	6,75	1,15	-23,53	5,40	12,28	8,31
2007	37,44	11,67	75,92	7,37	-4,20	0,78	2,45	3,93	35,32	7,99
Μ.Ο.	19,33	9,73	27,39	6,26	42,13	2,71	5,63	10,10	10,82	9,94

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.23 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ		ΓΕΡΜΑΝΙΑ		ΑΓΓΛΙΑ		Η.Π.Α.		ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
1988	0,127		0,110		0,057		0,001		0,045	
1989	0,315		0,189		0,101		0,005		0,074	
1990	0,196		0,203		0,103		0,003		0,095	
1991	0,353		0,233		0,132		0,004		0,091	
1992	0,350		0,183		0,156		0,005		0,070	
1993	0,158		0,142		0,085		0,004		0,056	
1994	0,162		0,154		0,079		0,004		0,050	
1995	0,143		0,229		0,100		0,004		0,064	
1996	0,136		0,184		0,090		0,006		0,051	
1997	0,119		0,178		0,090		0,005		0,051	
1998	0,095		0,219		0,123		0,005		0,054	
1999	0,083		0,200		0,099		0,004		0,059	
2000	0,051		0,127		0,071		0,005		0,087	
2001	0,078		0,163		0,087		0,004		0,044	
2002	0,058		0,144		0,050		0,004		0,046	
2003	0,090		0,147		0,066		0,007		0,038	
2004	0,082		0,177		0,062		0,008		0,035	
2005	0,116		0,214		0,094		0,007		0,046	
2006	0,132		0,231		0,099		0,008		0,054	
2007	0,113		0,245		0,109		0,009		0,049	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		27,69		24,03		12,53		0,16		9,87
1989	148,30	35,49	71,85	21,32	75,72	11,36	540,25	0,51	64,09	8,36
1990	-37,61	25,42	7,29	26,25	1,92	13,29	-25,96	0,44	27,76	12,26
1991	79,82	33,26	14,99	21,97	28,75	12,45	13,28	0,36	-4,19	8,55
1992	-0,87	32,90	-21,45	17,22	18,14	14,68	25,97	0,45	-23,17	6,55
1993	-54,79	20,26	-22,39	18,21	-45,50	10,90	-24,69	0,46	-20,07	7,13
1994	2,71	18,36	8,52	17,43	-7,34	8,91	14,08	0,47	-9,68	5,68
1995	-12,09	16,31	48,37	26,13	26,81	11,42	-12,12	0,42	27,96	7,35
1996	-4,87	17,44	-19,74	23,57	-10,46	11,49	62,61	0,76	-20,92	6,53
1997	-12,55	14,62	-3,04	21,92	0,22	11,05	-18,73	0,59	0,04	6,27
1998	-19,84	12,05	23,19	27,75	37,29	15,58	-2,91	0,59	5,30	6,78
1999	-12,71	11,36	-8,75	27,35	-19,78	13,51	-16,30	0,53	9,53	8,02
2000	-39,18	7,97	-36,43	20,05	-28,38	11,15	26,71	0,78	47,83	13,68
2001	54,36	10,36	28,25	21,67	22,53	11,51	-11,83	0,58	-49,26	5,85
2002	-25,05	7,76	-11,58	19,15	-42,25	6,65	-7,30	0,54	3,63	6,06
2003	54,02	12,99	1,58	21,13	32,15	9,54	63,09	0,95	-16,42	5,50
2004	-8,95	11,20	20,48	24,11	-6,01	8,49	19,32	1,07	-8,60	4,76
2005	41,04	12,19	21,33	22,58	51,63	9,94	-11,29	0,74	33,10	4,89
2006	13,84	13,42	7,91	23,56	5,12	10,10	7,59	0,77	15,93	5,48
2007	-14,39	10,25	6,15	22,31	9,52	9,87	17,62	0,80	-9,81	4,41
Μ.Ο.	7,96	17,57	7,19	22,39	7,90	11,22	34,70	0,60	3,84	7,20

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.24 : Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ		ΓΕΡΜΑΝΙΑ		ΑΓΓΛΙΑ		Η.Π.Α.		ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
1988	0,137		0,084		0,084		0,008		0,102	
1989	0,099		0,120		0,147		0,021		0,130	
1990	0,112		0,160		0,148		0,028		0,154	
1991	0,163		0,167		0,168		0,026		0,179	
1992	0,132		0,219		0,231		0,046		0,229	
1993	0,134		0,175		0,272		0,045		0,236	
1994	0,143		0,174		0,212		0,041		0,237	
1995	0,198		0,212		0,271		0,042		0,304	
1996	0,191		0,179		0,230		0,041		0,261	
1997	0,182		0,183		0,234		0,052		0,270	
1998	0,215		0,202		0,254		0,037		0,287	
1999	0,235		0,195		0,245		0,029		0,283	
2000	0,199		0,168		0,201		0,032		0,235	
2001	0,191		0,187		0,195		0,031		0,200	
2002	0,248		0,242		0,224		0,029		0,215	
2003	0,304		0,349		0,237		0,025		0,265	
2004	0,333		0,445		0,248		0,038		0,321	
2005	0,317		0,475		0,215		0,057		0,356	
2006	0,371		0,503		0,254		0,039		0,395	
2007	0,430		0,598		0,400		0,060		0,308	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		20,28		12,33		12,45		1,23		15,08
1989	-27,64	11,64	43,68	14,06	74,24	17,20	151,32	2,45	26,83	15,17
1990	12,42	11,21	33,60	16,09	0,67	14,83	33,89	2,81	19,24	15,50
1991	46,15	13,82	4,13	14,13	13,97	14,26	-8,52	2,17	15,62	15,11
1992	-19,08	9,76	30,99	16,16	37,33	17,09	78,26	3,37	28,02	16,89
1993	1,36	10,60	-19,78	13,88	17,59	21,53	-1,14	3,57	3,25	18,68
1994	6,94	11,21	-0,98	13,59	-22,05	16,59	-8,58	3,23	0,42	18,55
1995	38,06	12,13	22,20	13,03	27,94	16,65	1,69	2,57	28,27	18,66
1996	-3,29	12,24	-15,55	11,48	-15,29	14,72	-2,00	2,63	-14,33	16,68
1997	-5,00	11,69	1,86	11,75	1,63	15,03	25,94	3,33	3,66	17,38
1998	18,08	13,13	10,40	12,34	8,58	15,53	-28,13	2,28	6,13	17,54
1999	9,37	14,68	-3,02	12,23	-3,39	15,33	-23,10	1,79	-1,41	17,68
2000	-15,13	14,57	-14,01	12,30	-17,87	14,72	11,62	2,33	-16,70	17,22
2001	-4,03	14,16	11,20	13,85	-3,33	14,41	-3,29	2,29	-14,86	14,84
2002	29,54	14,37	29,51	14,05	15,39	13,03	-5,98	1,68	7,28	12,48
2003	22,79	13,83	44,19	15,88	5,57	10,78	-12,97	1,15	23,06	12,04
2004	9,61	12,93	27,39	17,26	4,84	9,64	49,90	1,47	21,37	12,46
2005	-4,79	12,15	6,92	18,21	-13,65	8,22	50,64	2,18	10,96	13,65
2006	17,00	12,81	5,72	17,35	18,21	8,75	-30,87	1,36	10,99	13,65
2007	15,86	11,84	18,89	16,45	57,85	11,02	51,30	1,64	-22,02	8,49
M.O.	7,80	12,95	12,49	14,32	10,96	14,09	17,37	2,28	7,15	15,39

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π3.25 : Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα από το 1988-2007.

ΕΤΟΣ	ΧΩΡΑ									
	1		2		3		4		5	
	ΙΤΑΛΙΑ		ΓΕΡΜΑΝΙΑ		ΑΓΓΛΙΑ		Η.Π.Α.		ΟΛΛΑΝΔΙΑ	
1988	0,174		0,140		0,069		0,066		0,029	
1989	0,495		0,150		0,101		0,088		0,044	
1990	0,416		0,206		0,118		0,120		0,063	
1991	0,316		0,251		0,115		0,124		0,043	
1992	0,593		0,279		0,122		0,141		0,059	
1993	0,391		0,257		0,107		0,108		0,046	
1994	0,351		0,205		0,098		0,097		0,047	
1995	0,505		0,266		0,120		0,088		0,076	
1996	0,576		0,230		0,104		0,113		0,067	
1997	0,465		0,242		0,121		0,109		0,049	
1998	0,376		0,261		0,123		0,108		0,070	
1999	0,514		0,250		0,108		0,112		0,068	
2000	0,239		0,180		0,084		0,109		0,049	
2001	0,233		0,150		0,080		0,106		0,042	
2002	0,200		0,168		0,103		0,132		0,034	
2003	0,333		0,263		0,102		0,147		0,063	
2004	0,185		0,257		0,093		0,148		0,049	
2005	0,449		0,295		0,119		0,175		0,077	
2006	0,497		0,331		0,143		0,150		0,077	
2007	0,421		0,370		0,157		0,201		0,074	
	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.	Δ%	Μερ.
1988		22,45		18,11		8,94		8,54		3,72
1989	185,30	37,58	7,27	11,40	45,72	7,64	33,35	6,68	51,81	3,31
1990	-16,04	28,10	36,80	13,89	17,29	7,98	36,67	8,13	43,63	4,24
1991	-23,97	21,85	22,29	17,37	-2,74	7,94	3,37	8,60	-31,95	2,95
1992	87,52	28,68	11,02	13,50	6,28	5,91	13,19	6,81	38,28	2,86
1993	-34,14	23,78	-7,97	15,64	-12,18	6,53	-23,07	6,60	-22,00	2,80
1994	-10,02	22,33	-20,34	13,00	-8,51	6,23	-10,68	6,15	2,02	2,99
1995	43,63	24,19	29,97	12,74	22,58	5,76	-9,21	4,21	61,39	3,63
1996	14,13	25,60	-13,61	10,21	-13,57	4,62	28,52	5,02	-11,12	3,00
1997	-19,27	24,66	5,33	12,83	16,87	6,44	-3,30	5,79	-26,70	2,62
1998	-19,21	20,51	7,82	14,24	1,24	6,71	-0,66	5,92	42,02	3,83
1999	36,82	27,64	-4,35	13,42	-12,43	5,79	3,57	6,04	-2,49	3,68
2000	-53,43	16,80	-27,78	12,65	-22,13	5,89	-3,29	7,62	-28,16	3,45
2001	-2,85	16,90	-16,84	10,89	-4,22	5,84	-2,23	7,72	-13,96	3,07
2002	-14,17	13,39	12,38	11,30	28,55	6,93	24,12	8,84	-19,96	2,27
2003	66,71	18,30	56,02	14,45	-1,20	5,61	11,44	8,08	85,50	3,45
2004	-44,26	10,99	-2,32	15,21	-8,90	5,51	0,98	8,79	-21,43	2,92
2005	142,20	20,03	14,84	13,14	28,35	5,32	17,74	7,79	55,96	3,43
2006	10,64	19,93	12,20	13,26	19,76	5,73	-14,36	6,00	0,43	3,10
2007	-15,35	15,82	11,84	13,90	9,67	5,89	34,07	7,54	-3,80	2,79
M.O.	17,59	21,98	7,08	13,56	5,81	6,36	7,38	7,04	10,50	3,21

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.1 : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΚΛΑΔΟΣ	
		1	2
		ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ
1988-1992	0,437	0,363	0,746
1993-1997	0,352	0,290	0,602
1998-2002	0,281	0,230	0,513
2003-2007	0,266	0,229	0,462
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΛΑΔΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ		
	2.1	2.2	2.3
	ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ
1988-1992	0,091	2,644	1,117
1993-1997	0,158	1,283	0,882
1998-2002	0,240	0,956	0,630
2003-2007	0,289	0,839	0,518

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.2 : Δείκτης κάλυψης εισαγωγών από εξαγωγές κλάδου και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

ΧΩΡΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΗΠΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ				
1988-1992	3,338	0,809	1,256	1,124	0,179
1993-1997	2,252	1,022	0,705	0,815	0,135
1998-2002	1,209	0,910	0,779	1,322	0,167
2003-2007	1,060	0,640	0,864	1,587	0,136
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ				
1988-1992	0,821	0,091	0,750	1,400	0,003
1993-1997	1,522	0,275	0,493	1,639	0,008
1998-2002	1,372	0,262	1,147	2,706	0,020
2003-2007	1,462	0,237	2,207	5,876	0,040
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ				
1988-1992	13,036	8,928	16,277	0,048	1,550
1993-1997	2,173	3,678	3,051	0,047	0,642
1998-2002	0,641	3,194	4,713	0,072	0,642
2003-2007	0,651	2,323	4,949	0,096	0,388
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ				
1988-1992	3,279	1,399	0,703	4,883	0,305
1993-1997	2,699	1,300	0,454	2,341	0,217
1998-2002	1,434	1,028	0,443	3,647	0,213
2003-2007	1,077	0,645	0,463	3,991	0,209

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.3 : Δείκτης μεριδίου αγοράς της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΚΛΑΔΟΣ	
		1	2
		ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	0,386	0,291	1,101
1993-1997	0,337	0,252	0,985
1998-2002	0,237	0,176	0,808
2003-2007	0,232	0,184	0,727
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΛΑΔΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ		
	2.1	2.2	2.3
	ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	0,231	1,425	1,510
1993-1997	0,423	0,941	1,401
1998-2002	0,586	0,785	0,961
2003-2007	0,704	0,609	0,816

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.4 : Δείκτης μεριδίου αγοράς κλάδου και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

ΧΩΡΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΗΠΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	3,192	1,099	0,962	0,438	0,714
1993-1997	3,097	1,093	0,790	0,292	0,542
1998-2002	2,331	1,024	0,697	0,241	0,609
2003-2007	1,974	0,990	0,571	0,264	0,432
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,492	0,314	0,167	0,098	0,035
1993-1997	1,210	0,551	0,204	0,084	0,085
1998-2002	1,522	0,567	0,352	0,081	0,185
2003-2007	1,635	0,605	0,547	0,178	0,322
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	4,917	1,228	1,644	0,046	1,138
1993-1997	2,561	1,074	1,168	0,037	0,699
1998-2002	1,351	1,150	1,047	0,029	0,842
2003-2007	1,274	1,022	0,693	0,037	0,424
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	6,343	1,504	0,952	0,900	0,690
1993-1997	6,049	1,479	0,822	0,601	0,645
1998-2002	4,012	1,184	0,654	0,472	0,627
2003-2007	2,758	1,180	0,519	0,430	0,491

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.5 : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΚΛΑΔΟΣ	
		1	2
		ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	0,021	0,016	-0,045
1993-1997	-0,096	-0,100	-0,182
1998-2002	-0,117	-0,129	-0,202
2003-2007	-0,072	-0,082	-0,130
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΛΑΔΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ		
	2.1	2.2	2.3
	ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	-0,041	0,315	-0,159
1993-1997	-0,065	0,089	-0,270
1998-2002	-0,002	0,034	-0,329
2003-2007	-0,007	0,141	-0,262

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.6 : Δείκτης συγκριτικού πλεονεκτήματος κλάδου και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

ΧΩΡΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΗΠΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,221	0,004	0,034	0,014	-0,181
1993-1997	0,158	0,038	-0,008	0,002	-0,184
1998-2002	0,081	0,037	0,008	0,023	-0,139
2003-2007	0,087	0,018	0,024	0,035	-0,114
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,333	-0,022	0,061	0,052	-0,331
1993-1997	0,390	0,085	0,027	0,030	-0,299
1998-2002	0,323	0,013	0,050	0,030	-0,226
2003-2007	0,259	-0,029	0,075	0,046	-0,195
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,270	0,172	0,102	-0,141	-0,002
1993-1997	0,079	0,144	0,068	-0,118	-0,047
1998-2002	-0,040	0,163	0,089	-0,071	-0,030
2003-2007	0,005	0,165	0,082	-0,050	-0,030
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,144	0,003	-0,075	0,053	-0,121
1993-1997	0,125	0,001	-0,110	0,025	-0,150
1998-2002	0,049	-0,005	-0,084	0,052	-0,127
2003-2007	0,043	-0,030	-0,041	0,061	-0,089

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.7 : Δείκτης ανταγωνιστικότητας-εξειδίκευσης της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΚΛΑΔΟΣ	
		1	2
		ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	-0,393	-0,469	-0,149
1993-1997	-0,480	-0,551	-0,249
1998-2002	-0,562	-0,626	-0,325
2003-2007	-0,580	-0,628	-0,370
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΛΑΔΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ		
	2.1	2.2	2.3
	ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	-0,834	0,420	0,048
1993-1997	-0,728	0,111	-0,065
1998-2002	-0,613	-0,024	-0,236
2003-2007	-0,552	-0,097	-0,322

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.8 : Δείκτης ανταγωνιστικότητας-εξειδίκευσης κλάδων και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

ΧΩΡΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΗΠΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,500	-0,110	0,110	0,043	-0,697
1993-1997	0,383	0,010	-0,174	-0,104	-0,762
1998-2002	0,076	-0,052	-0,125	0,134	-0,715
2003-2007	0,021	-0,220	-0,080	0,223	-0,761
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	-0,130	-0,834	-0,162	0,084	-0,994
1993-1997	0,203	-0,571	-0,351	0,239	-0,984
1998-2002	0,146	-0,585	0,049	0,439	-0,961
2003-2007	0,187	-0,618	0,371	0,709	-0,923
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,848	0,753	0,794	-0,909	0,203
1993-1997	0,318	0,533	0,483	-0,910	-0,223
1998-2002	-0,225	0,512	0,613	-0,866	-0,226
2003-2007	-0,217	0,384	0,618	-0,826	-0,444
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,463	0,162	-0,179	0,637	-0,536
1993-1997	0,457	0,129	-0,376	0,398	-0,645
1998-2002	0,146	-0,001	-0,387	0,564	-0,650
2003-2007	0,013	-0,217	-0,371	0,586	-0,656

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.9 : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου της Ελλάδος στην Ε.Ε.(11) ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007 (κλάδων και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΚΛΑΔΟΣ	
		1	2
		ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	0,607	0,531	0,851
1993-1997	0,520	0,449	0,751
1998-2002	0,438	0,374	0,675
2003-2007	0,420	0,372	0,630
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΛΑΔΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ		
	2.1	2.2	2.3
	ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
1988-1992	0,166	0,580	0,913
1993-1997	0,272	0,888	0,928
1998-2002	0,387	0,962	0,764
2003-2007	0,448	0,882	0,678

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π4.10 : Δείκτης ενδοκλαδικού εμπορίου κλάδου και κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα ανά πενταετία τη περίοδο 1988-2007.

ΧΩΡΑ	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΑΓΓΛΙΑ	ΗΠΑ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,500	0,885	0,890	0,910	0,303
1993-1997	0,617	0,971	0,826	0,896	0,238
1998-2002	0,874	0,924	0,875	0,866	0,285
2003-2007	0,919	0,780	0,903	0,777	0,239
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,806	0,166	0,832	0,743	0,006
1993-1997	0,797	0,429	0,649	0,761	0,016
1998-2002	0,847	0,415	0,866	0,561	0,039
2003-2007	0,813	0,382	0,629	0,291	0,077
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,152	0,247	0,206	0,091	0,797
1993-1997	0,682	0,467	0,517	0,090	0,777
1998-2002	0,775	0,488	0,387	0,134	0,774
2003-2007	0,783	0,616	0,382	0,174	0,556
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ				
1988-1992	0,537	0,838	0,821	0,363	0,464
1993-1997	0,543	0,871	0,624	0,602	0,355
1998-2002	0,811	0,885	0,613	0,436	0,350
2003-2007	0,868	0,783	0,629	0,414	0,344

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΟΟΣΑ

Πίνακας Π5.1 : Σύνοψη δεικτών της Ελλάδος με την Ε.Ε.(11).

ΔΕΙΚΤΗΣ	Φ1		Φ2		Φ3		Φ4		Φ5	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		+		/		-		+	
1993-1997	-	↓	/	↓	-	↓	-	↓	+	↓
1998-2002	-	/	-	↓	-	/	-	/	/	↓
2003-2007	-	/	-	/	-	/	-	/	/	/
1988-2007		↓		↓		/		↓		↓
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		/		-		-	
1993-1997	-	/	-	↑	/	/	-	↑	-	↑
1998-2002	-	/	-	↑	/	/	-	↑	/	↑
2003-2007	-	/	-	↑	/	/	-	/	/	↑
1988-2007		↑		↑		/		↑		↑
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		+		+		/	
1993-1997	+	↓	/	↓	/	↓	+	↓	+	↑
1998-2002	/	↓	-	↓	/	/	/	↓	+	↑
2003-2007	-	↓	-	↓	+	↑	/	↓	+	↓
1988-2007	-	↓		↓		↓		↓		↑
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		-		/		+	
1993-1997	-	↓	+	↓	-	↓	/	↓	+	/
1998-2002	-	↓	/	↓	-	/	-	↓	+	↓
2003-2007	-	↓	-	↓	-	/	-	/	/	↓
1988-2007		↓		↓		↓		↓		↓

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

* Φ : + Φ1, Φ2, > 1,1 Φ3, Φ4, Φ5 > 0,1   - Φ1, Φ2, < 0,9 Φ3, Φ4, Φ5 < -0,1
/ 0,9 < Φ1, Φ2, < 1, - 0,1 < Φ3, Φ4, Φ5 < 0,1
ΔΦ : ↑ ΔΦ > 0,1   ↓ ΔΦ < 0,1   / 0,1 < ΔΦ < 0,1

Πίνακας Π5.2 : Σύνοψη δεικτών της Ελλάδος με την Ιταλία*.

ΔΕΙΚΤΗΣ	Φ1		Φ2		Φ3		Φ4		Φ5	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		+		+		/	
1993-1997	+	↓	+	/	+	/	+	↓	/	↑
1998-2002	+	↓	+	↓	/	/	/	↓	+	↑
2003-2007	/	↓	+	↓	/	/	/	/	+	/
1988-2007		↓		↓		↓		↑		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		+		-		+	
1993-1997	+	↑	+	↑	+	/	+	↑	+	/
1998-2002	+	↓	+	↑	+	/	+	/	+	/
2003-2007	+	/	+	↑	+	/	+	/	+	/
1988-2007		↑		↑		↑		↑		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		+		+		-	
1993-1997	+	↓	+	↓	/	↓	+	↓	/	↑
1998-2002	-	↓	+	↓	/	/	-	↓	+	↑
2003-2007	-	/	+	/	/	/	-	/	+	/
1988-2007		↓		↓		↓		/		↓
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		+		+		/	
1993-1997	+	↓	+	↓	+	/	+	/	/	/
1998-2002	+	↓	+	↓	/	/	+	↓	+	↑
2003-2007	/	↓	+	↓	/	/	/	↓	+	↑
1988-2007		↓		↓		↓		↓		/

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

* Φ, ΔΦ Ομοίως με Πίνακα Π5.1

Πίνακας Π5.3 : Σύνοψη δεικτών της Ελλάδος με την Γερμανία*.

ΔΕΙΚΤΗΣ	Φ1		Φ2		Φ3		Φ4		Φ5	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		/		/		-		+	
1993-1997	/	↑	/	/	/	/	/	↑	+	↑
1998-2002	/	↓	/	/	/	/	/	/	+	/
2003-2007	-	↓	/	/	/	/	-	↓	+	↓
1988-2007		↓		↓		↓		↓		↓
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		/		-		-	
1993-1997	-	↑	-	↑	/	↑	-	↑	/	↑
1998-2002	-	/	-	/	/	/	-	/	/	/
2003-2007	-	/	-	/	/	/	-	/	/	/
1988-2007		↑		↑		↑		/		↑
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		+		+		-	
1993-1997	+	↓	/	↓	+	/	+	↓	/	↑
1998-2002	+	↓	+	/	+	/	+	/	/	/
2003-2007	+	↓	/	↓	+	/	+	/	/	↑
1988-2007		↓		↓		↓		/		↓
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		/		+		+	
1993-1997	+	/	+	/	/	/	+	/	+	/
1998-2002	/	↓	+	↓	/	/	/	↓	+	/
2003-2007	-	↓	+	/	/	/	-	↓	+	↓
1988-2007		↓		↓		↓		↓		↓

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

* Φ, ΔΦ Ομοίως με ΠίνακαΠ5.1

Πίνακας Π5.4 : Σύνοψη δεικτών της Ελλάδος με την Αγγλία*.

ΔΕΙΚΤΗΣ	Φ1		Φ2		Φ3		Φ4		Φ5	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		/		/		+		+	
1993-1997	-	↓	-	↓	/	/	-	↓	+	↓
1998-2002	-	/	-	/	/	/	-	/	+	/
2003-2007	-	/	-	↓	/	/	/	/	+	/
1988-2007		↓		/		/		/		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		/		-		+	
1993-1997	-	↓	-	/	/	/	-	↓	/	↓
1998-2002	+	↑	-	↑	/	/	/	↑	+	↑
2003-2007	+	↑	-	↑	/	/	+	↑	/	↓
1988-2007		/		/		/		/		↑
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		+		+		-	
1993-1997	+	↓	+	↓	/	/	+	↓	/	↑
1998-2002	+	↑	/	↓	/	/	+	↑	/	↓
2003-2007	+	↑	-	↓	/	/	+	/	/	/
1988-2007		↓		/		/		/		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		/		/		-		+	
1993-1997	-	↓	-	↓	-	/	-	↓	/	↓
1998-2002	-	/	-	↓	/	/	-	/	/	/
2003-2007	-	/	-	↓	/	/	-	/	/	/
1988-2007		↓		/		/		/		/

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

* Φ, ΔΦ Ομοίως με ΠίνακαΠ5.1

Πίνακας Π5.5 : Σύνοψη δεικτών της Ελλάδος με τις Η.Π.Α*.

ΔΕΙΚΤΗΣ	Φ1		Φ2		Φ3		Φ4		Φ5	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		-		/		/		+	
1993-1997	-	↓	-	↓	/	/	-	↓	+	/
1998-2002	+	↑	-	/	/	/	+	↑	+	/
2003-2007	+	↑	-	/	/	/	+	/	+	↓
1988-2007		↓		↓		↓		↑		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		-		/		/		+	
1993-1997	+	↑	-	/	/	/	+	↑	+	/
1998-2002	+	↑	-	/	/	/	+	↑	/	↓
2003-2007	+	↑	-	/	/	/	+	↑	-	↓
1988-2007		↑		↑		↑		↑		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		-		-		-	
1993-1997	-	/	-	/	-	/	-	/	-	/
1998-2002	-	/	-	/	/	/	-	/	-	/
2003-2007	-	/	-	/	/	/	-	/	-	/
1988-2007		↓		↓		↓		/		↓
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		/		/		+		/	
1993-1997	+	↓	-	↓	/	/	+	↓	/	↑
1998-2002	+	↑	-	↓	/	/	+	↑	/	↓
2003-2007	+	↑	-	/	/	/	+	/	/	/
1988-2007		↓		↓		↓		/		↓

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

* Φ, ΔΦ Ομοίως με ΠίνακαΠ5.1

Πίνακας Π5.6 : Σύνοψη δεικτών της Ελλάδος με την Ολλανδία*.

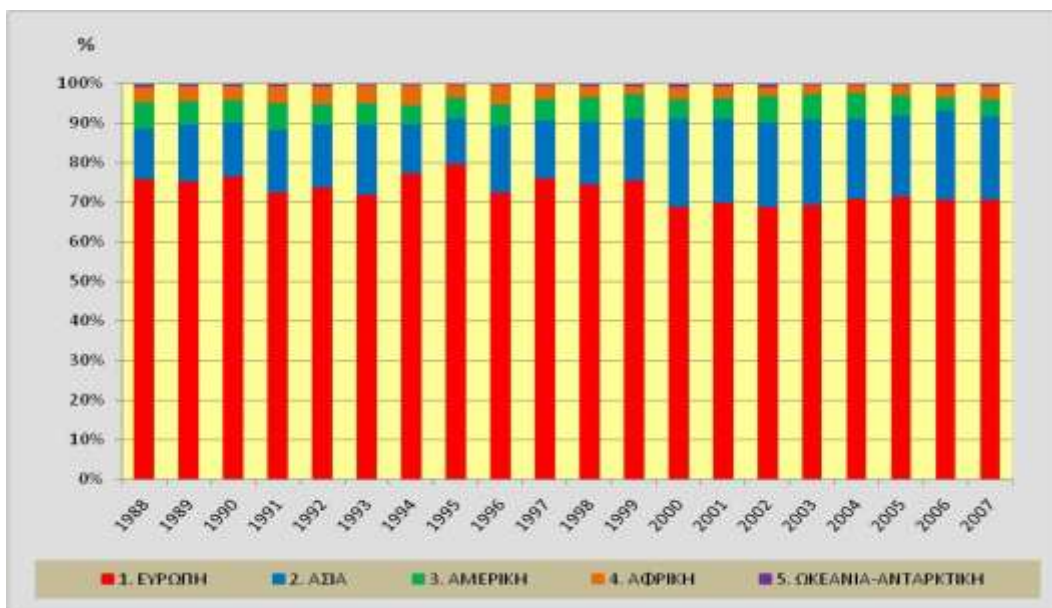
ΔΕΙΚΤΗΣ	Φ1		Φ2		Φ3		Φ4		Φ5	
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		-		-		/	
1993-1997	-	/	-	↓	-	/	-	/	-	↓
1998-2002	-	/	-	/	-	/	-	/	-	/
2003-2007	-	/	-	↓	-	/	-	/	-	/
1988-2007		↑		↓		/		↓		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.1 ΖΩΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		-		-		-	
1993-1997	-	/	-	/	-	/	-	/	-	/
1998-2002	-	/	-	/	-	/	-	/	-	/
2003-2007	-	/	-	↑	-	/	-	/	-	/
1988-2007		/		↑		↓		↓		/
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.2 ΦΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	+		+		/		+		+	
1993-1997	-	↓	-	↓	/	/	-	↓	+	/
1998-2002	-	/	-	↑	/	/	-	/	+	/
2003-2007	-	↓	-	↓	/	/	-	↓	/	↓
1988-2007		↑		↑		↑		/		↓
ΠΕΡΙΟΔΟΣ	2.3 ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ									
1988-1992	-		-		-		-		/	
1993-1997	-	/	-	/	-	/	-	↓	/	↓
1998-2002	-	/	-	/	-	/	-	/	/	/
2003-2007	-	/	-	↓	/	/	-	/	/	/
1988-2007		↑		/		↓		/		↓

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

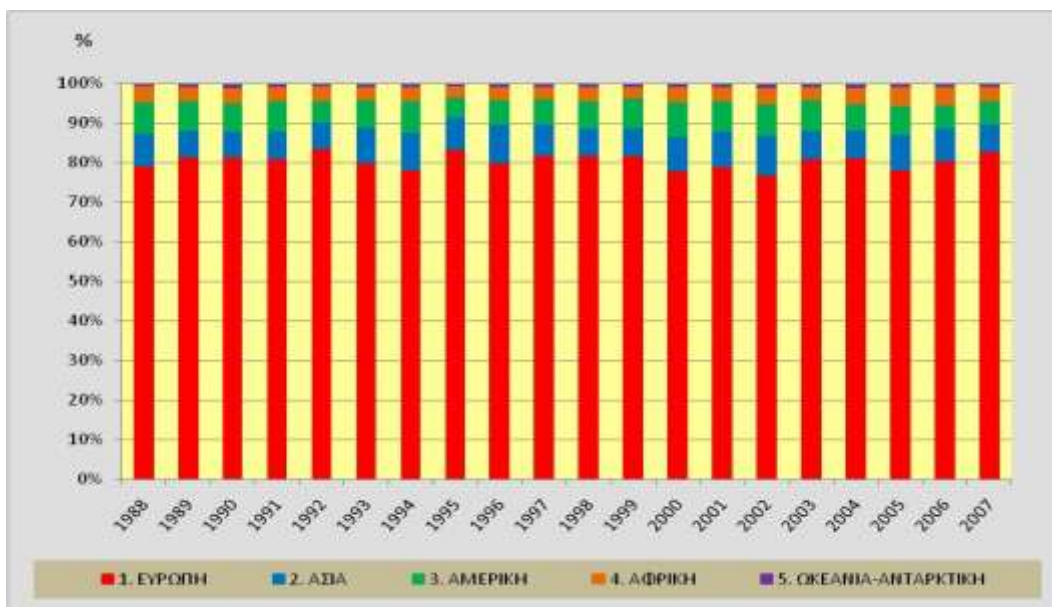
* Φ, ΔΦ Ομοίως με ΠίνακαΠ5.1

2. Παράρτημα διαγραμμάτων

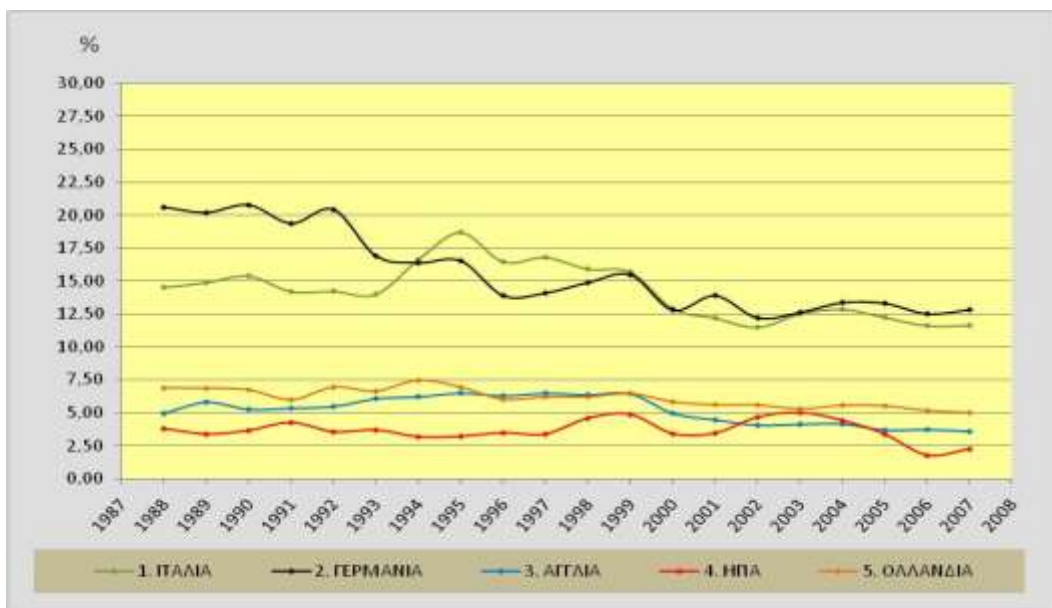
Διάγραμμα Π3.1 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

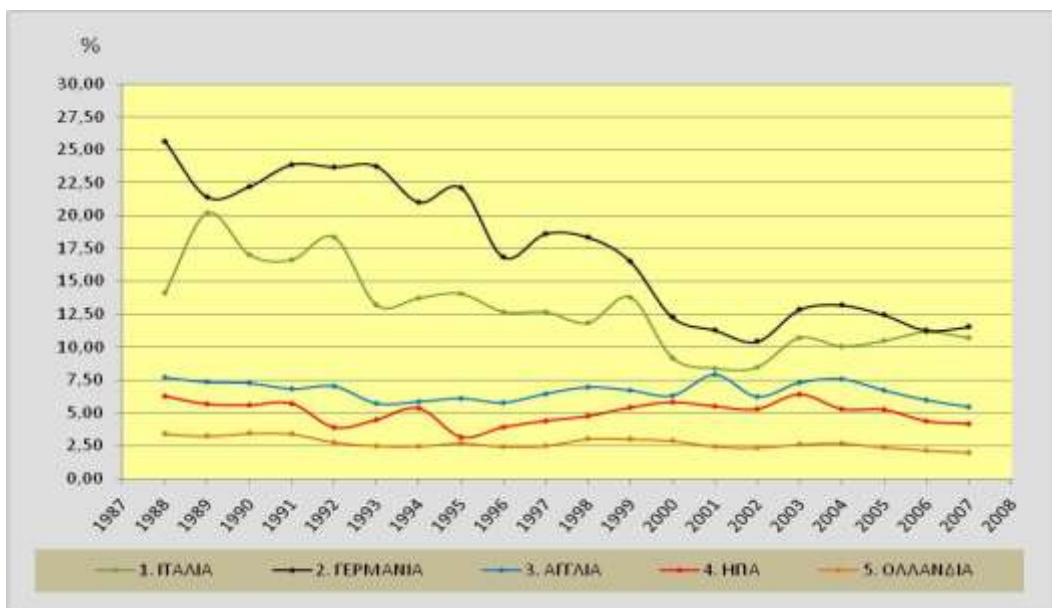
Διάγραμμα Π3.2 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

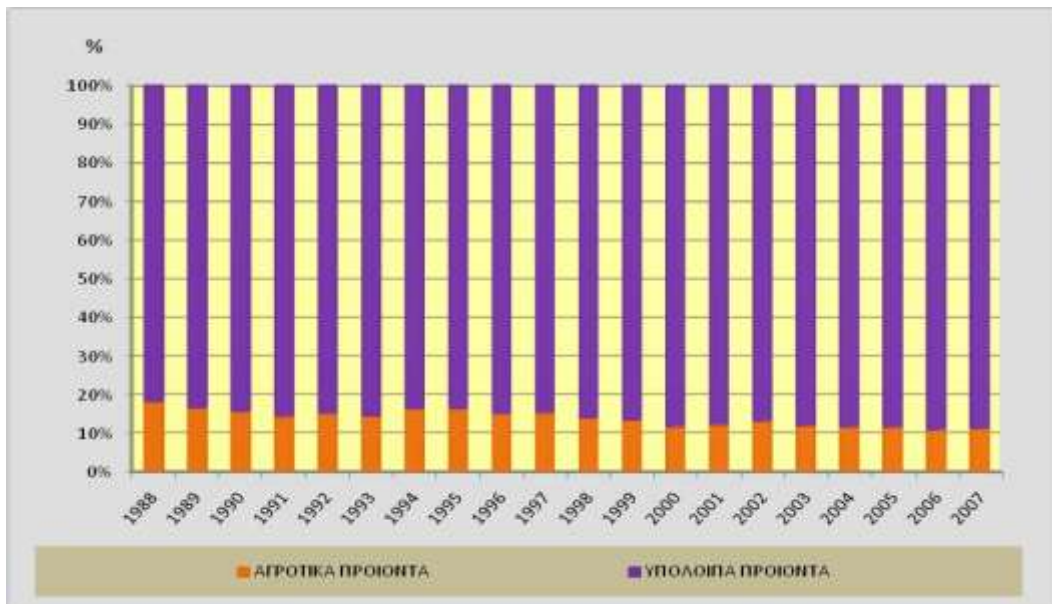
Διάγραμμα Π3.3 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

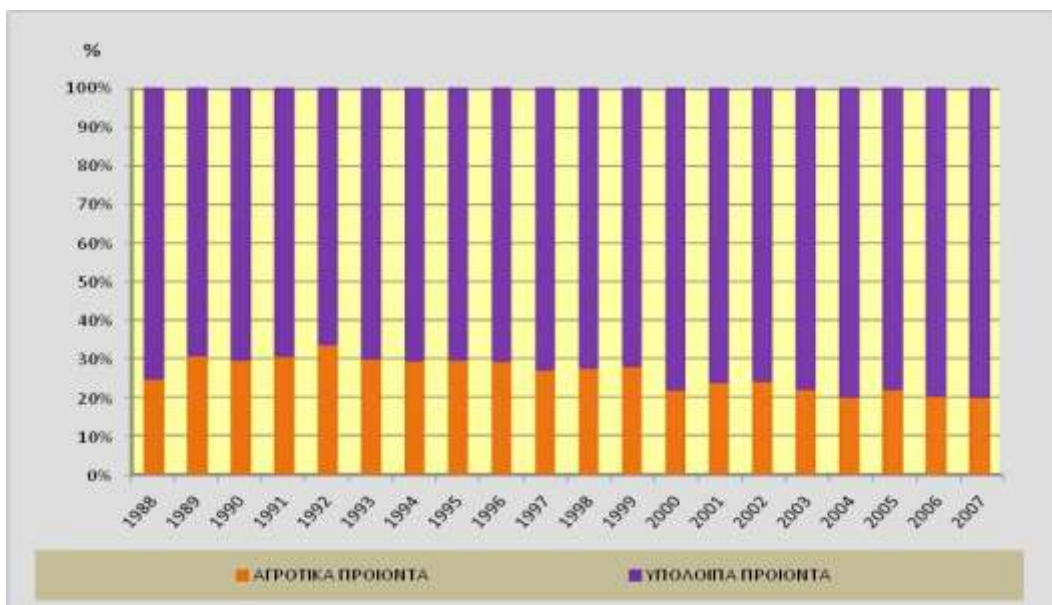
Διάγραμμα Π3.4 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

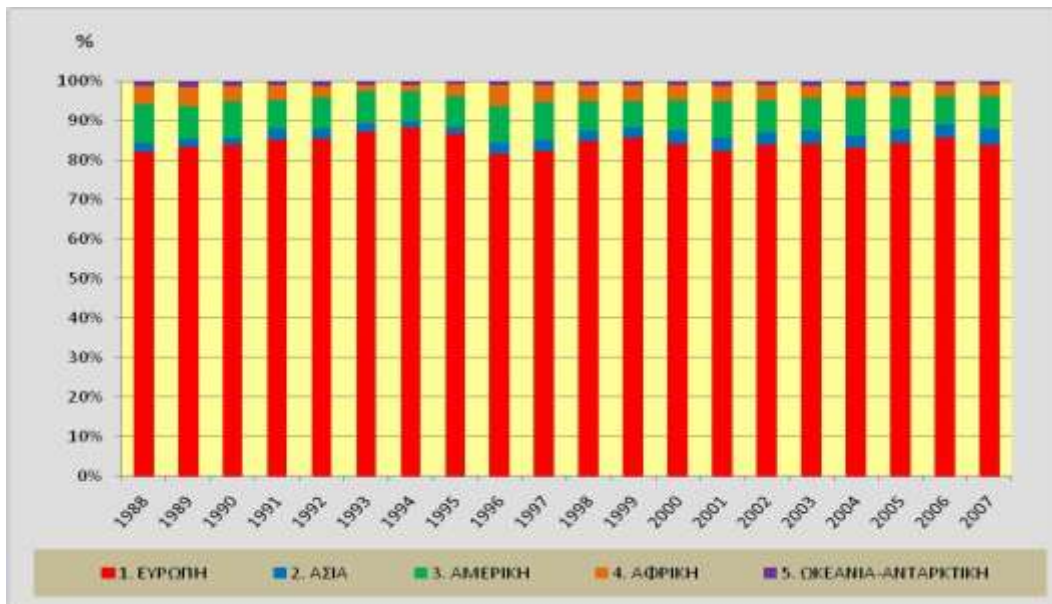
Διάγραμμα Π3.5 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

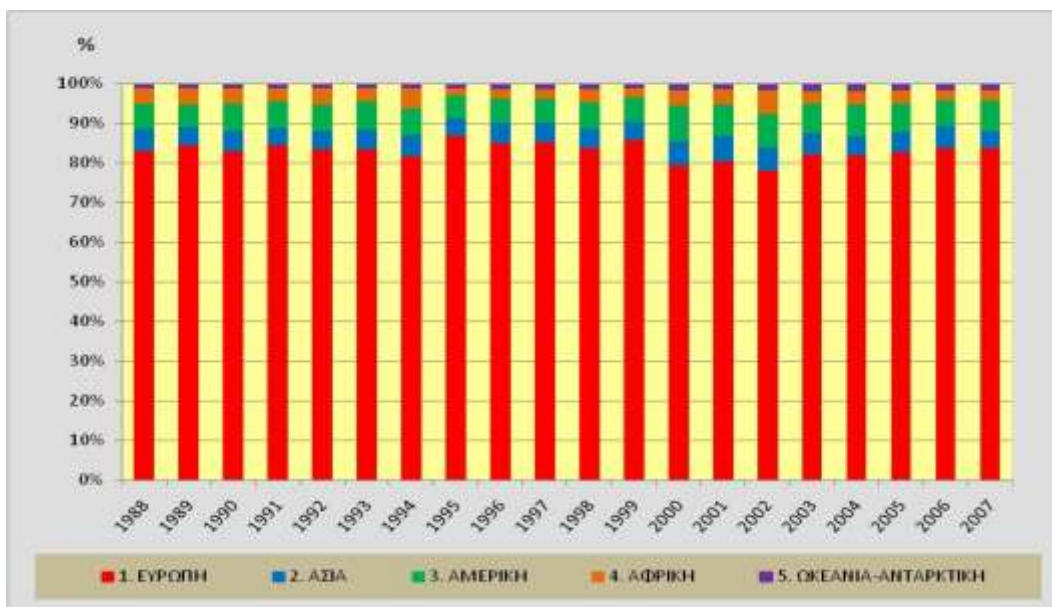
Διάγραμμα Π3.6 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα Π3.7 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

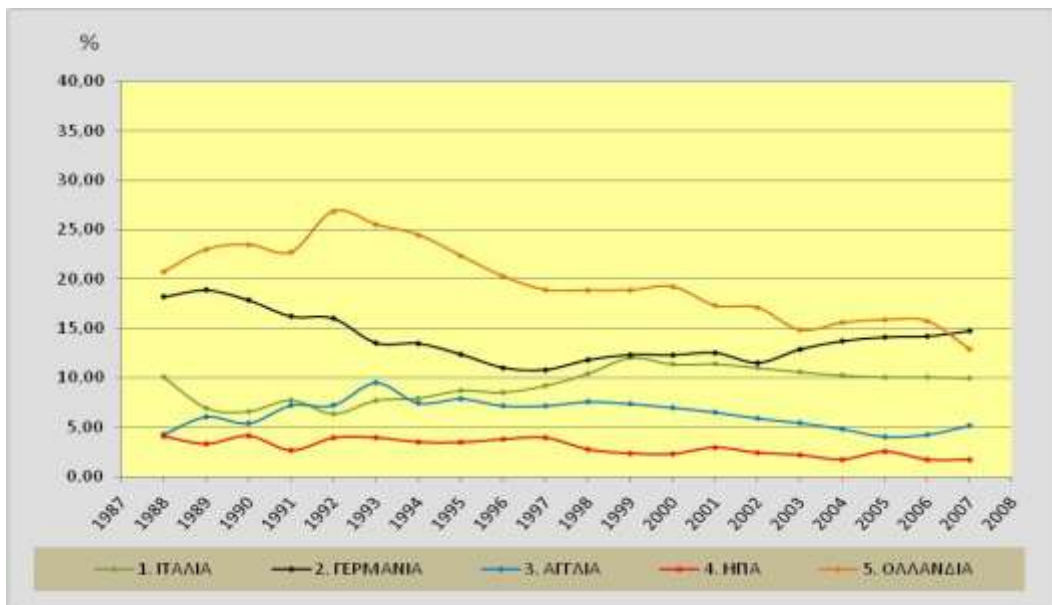

Διάγραμμα Π3.8 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

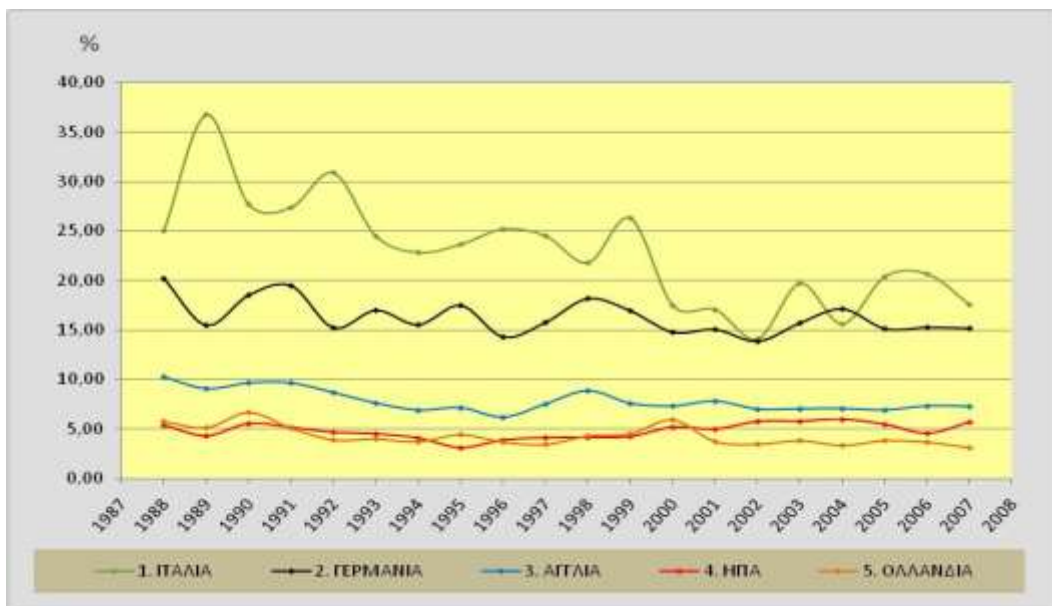

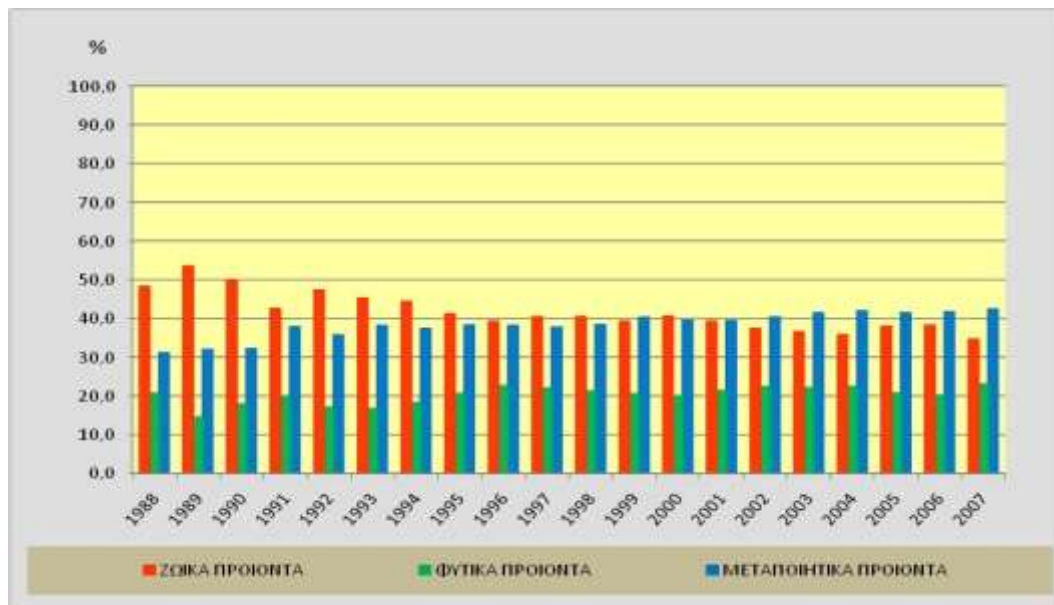
Διάγραμμα Π3.9 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

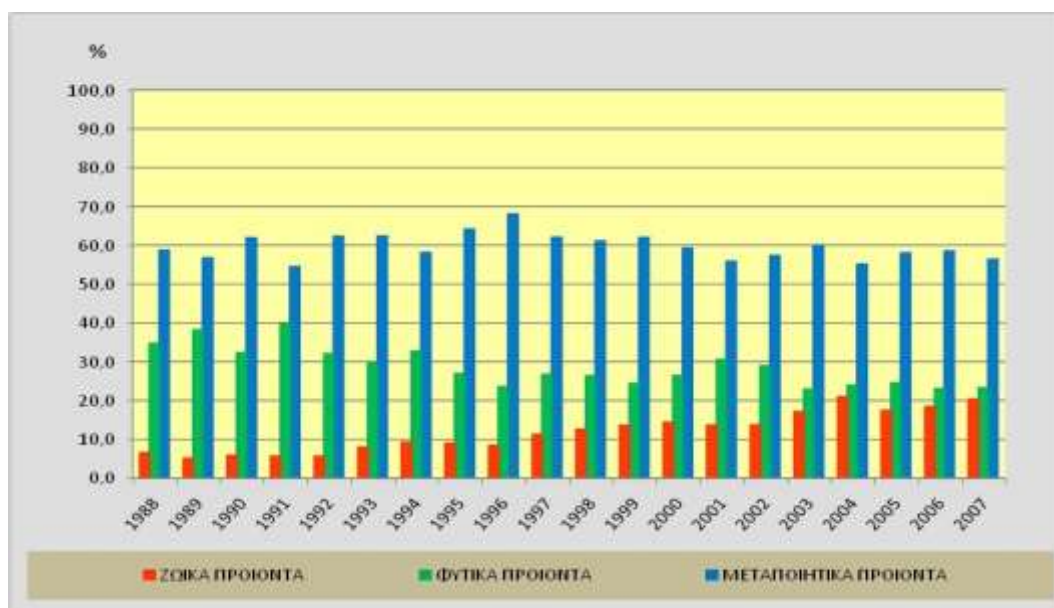
Διάγραμμα Π3.10 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

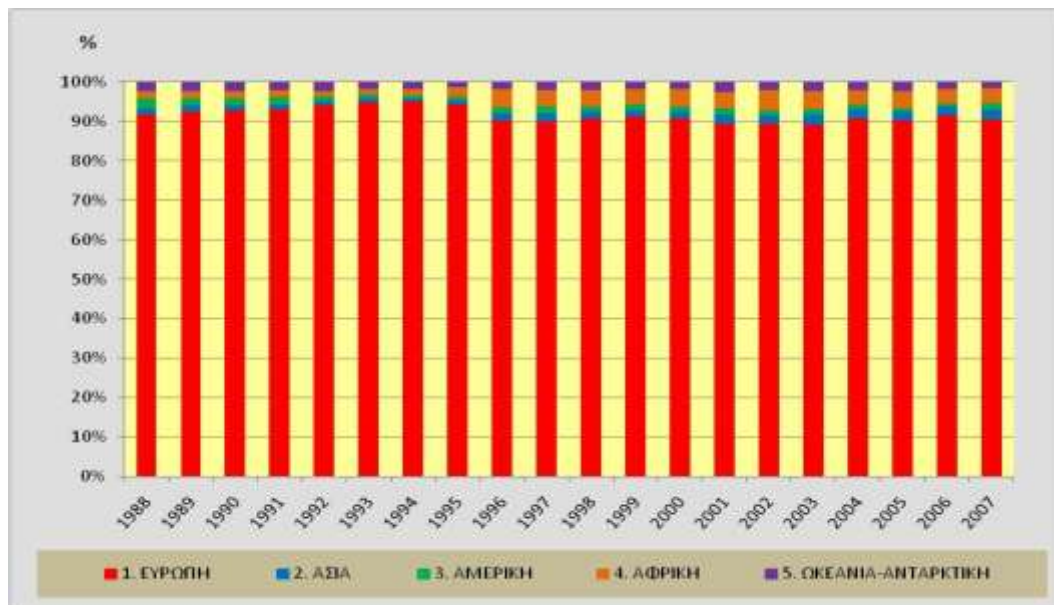
Διάγραμμα Π3.11 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

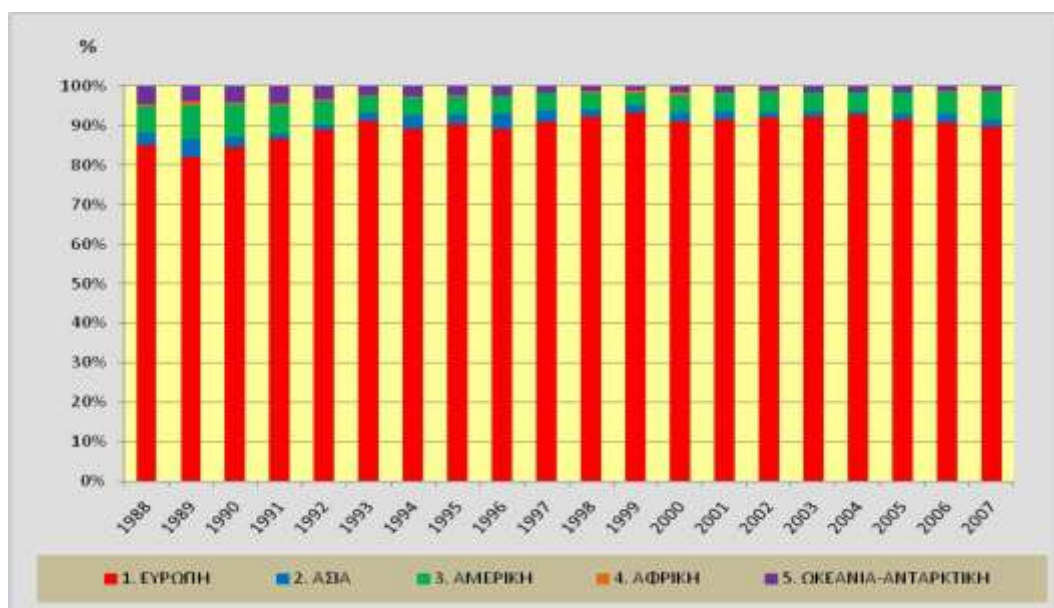
Διάγραμμα Π3.12 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγοριών κλάδου αγροτικών προϊόντων της Ελλάδος παγκοσμίως τη περίοδο 1988-2007.

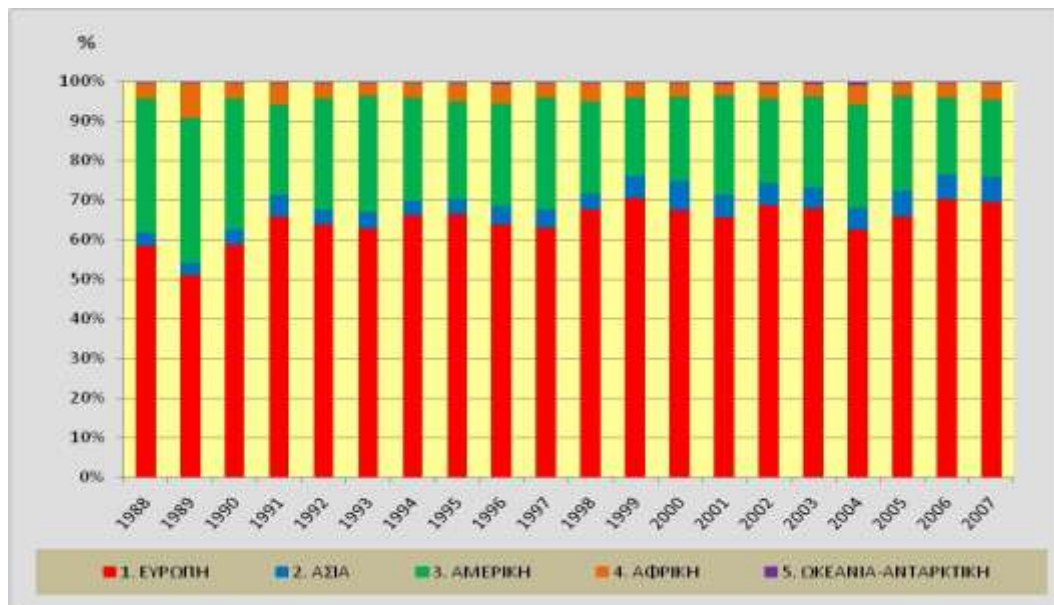
Διάγραμμα Π3.13 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

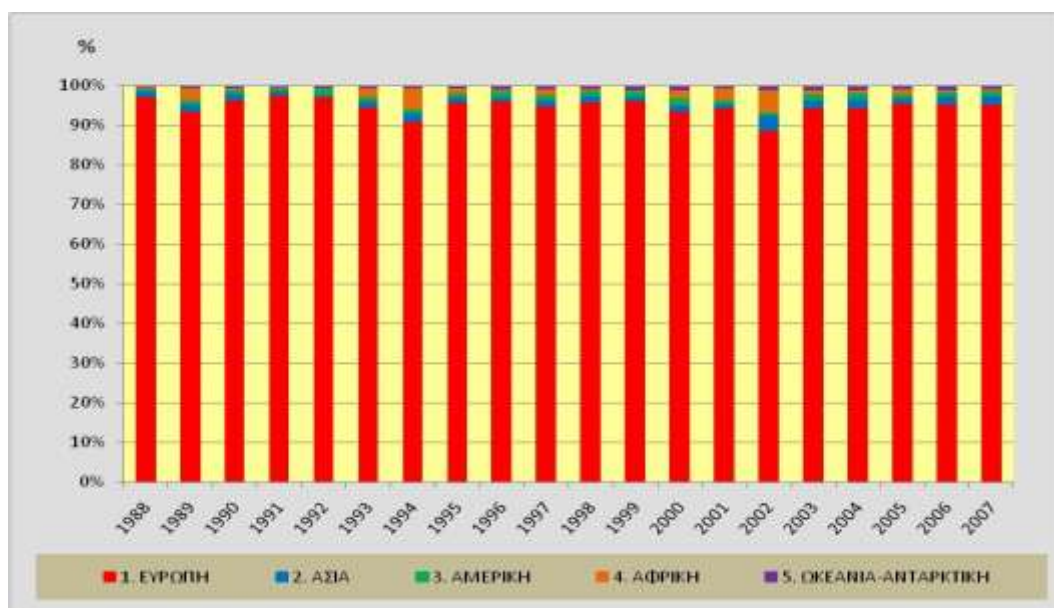
Διάγραμμα Π3.14 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

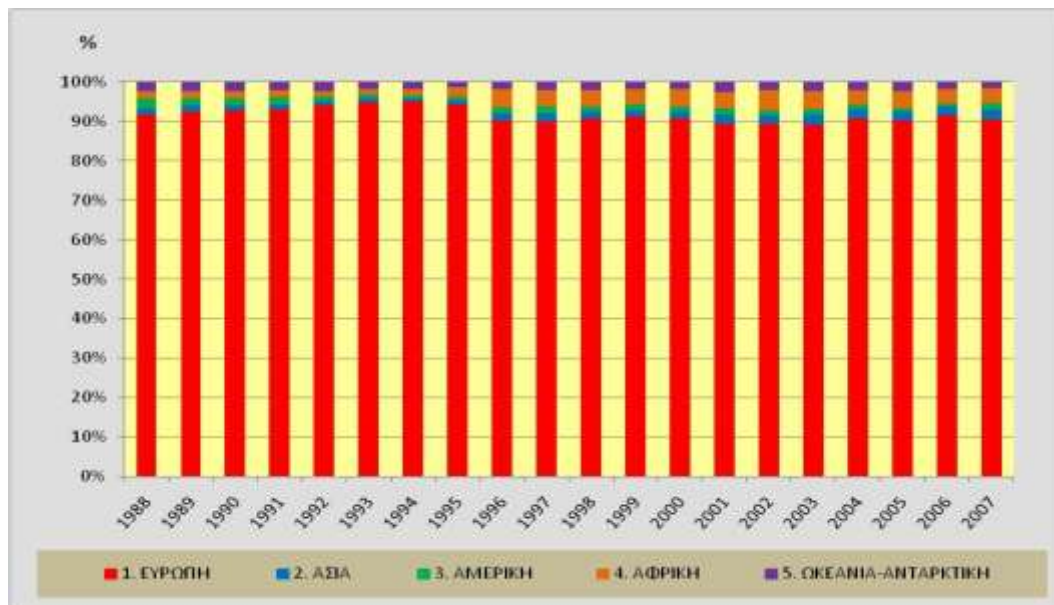
Διάγραμμα Π3.15 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

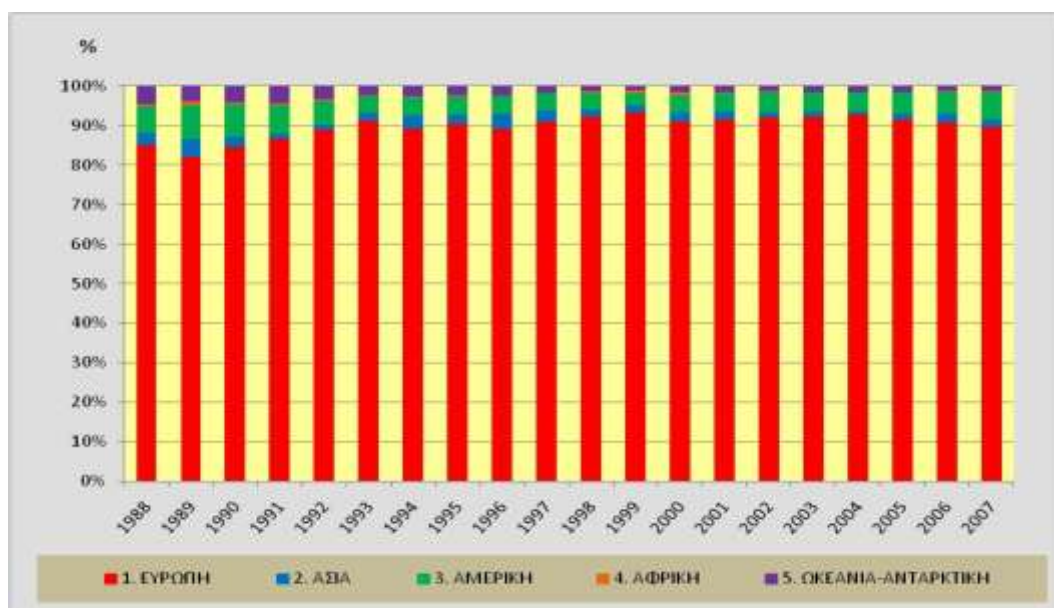
Διάγραμμα Π3.16 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

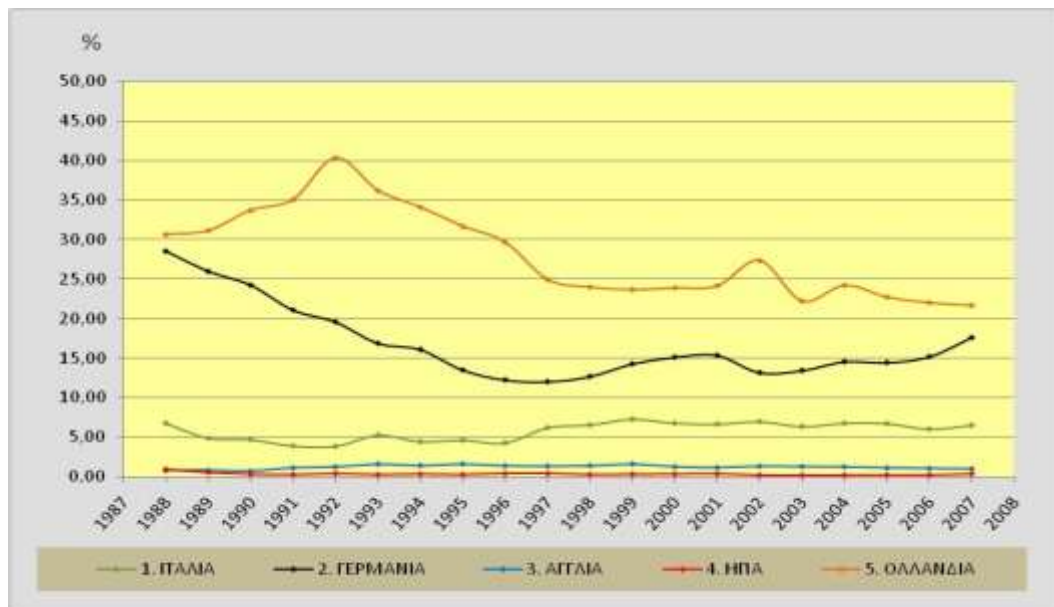
Διάγραμμα Π3.17 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

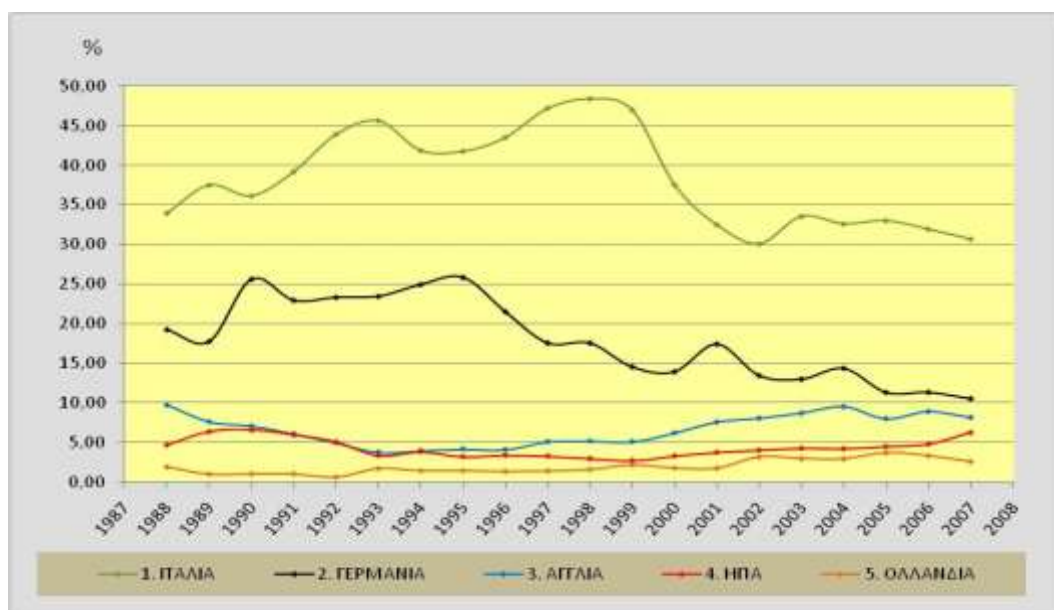
Διάγραμμα Π3.18 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά ήπειρο τη περίοδο 1988-2007.

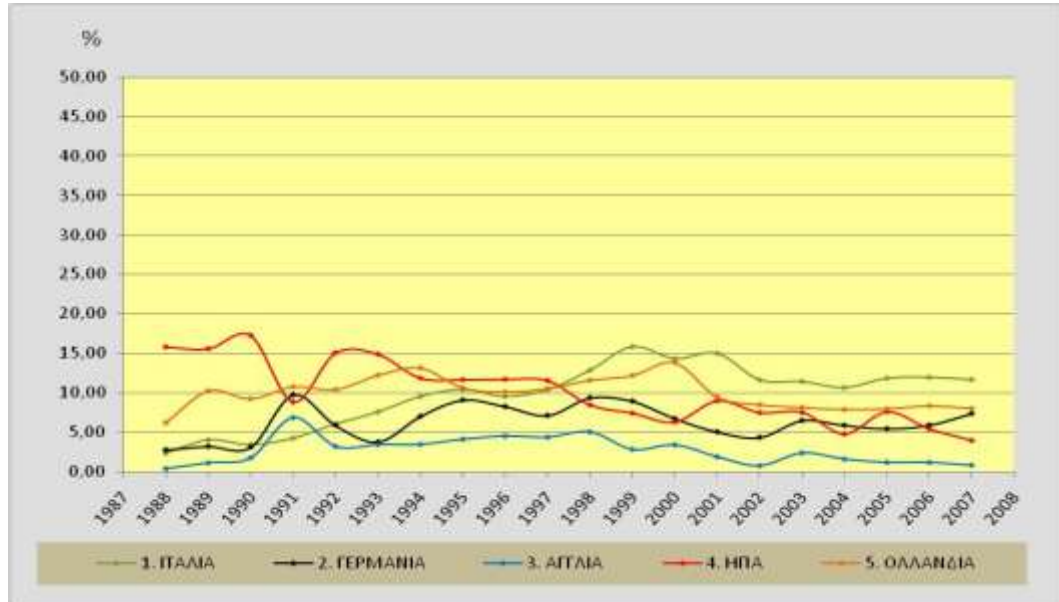
Διάγραμμα Π3.19 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

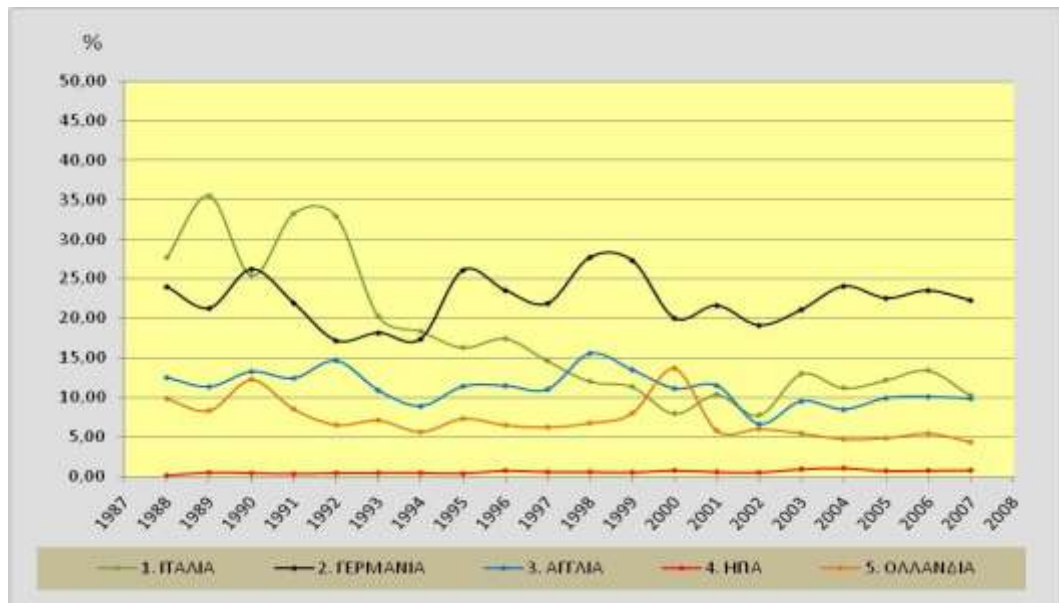
Διάγραμμα Π3.20 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας ζωικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

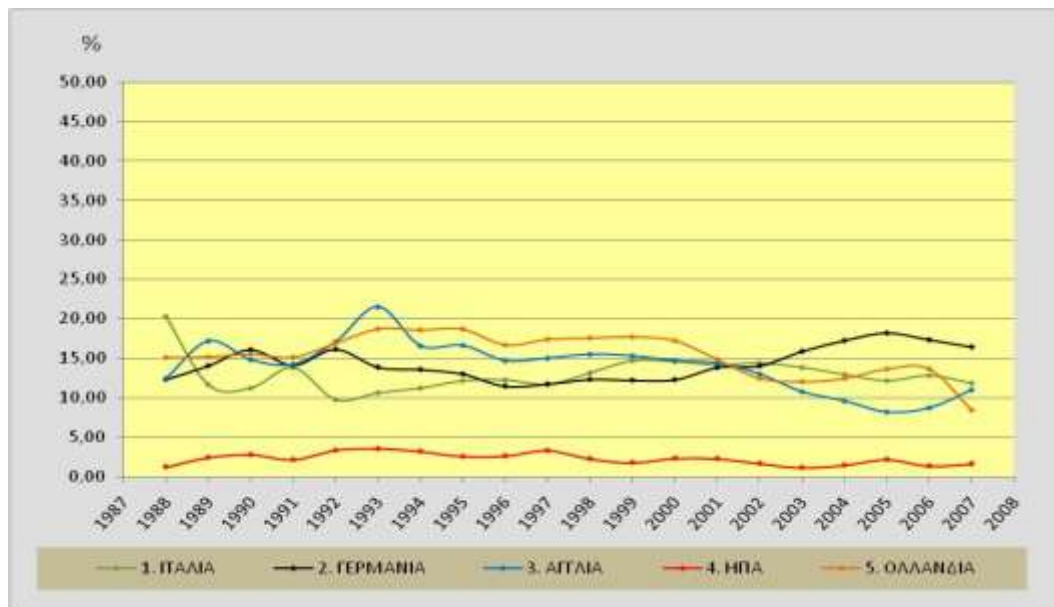
Διάγραμμα Π3.21 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα Π3.22 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας φυτικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασσόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα Π3.23 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

Διάγραμμα Π3.24 : Ποσοστιαία διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατηγορίας μεταποιητικών προϊόντων της Ελλάδος ανά συναλλασόμενη χώρα τη περίοδο 1988-2007.

